

Göteborgs
Stad

Minska användningen av engångsartiklar i Göteborgs Stad

Utredning på uppdrag av
Göteborgs Stads kommunfullmäktige

Innehåll

Sammanfattning	3
1. Inledning	8
2. Uppdraget	8
3. Metod och avgränsning	8
4. Bakgrund	11
4.1 Lagstiftning	12
4.2 EU-lagstiftning	13
4.3 Mål	14
4.4 Vad är engångsartiklar?	14
4.5 Miljöpåverkan av engångsartiklar	14
4.5 Nedskräpning	15
4.5.2 Mikroplast.....	16
4.5.3 Engångsartiklar av bioplast.....	17
4.6 Ekonomiska konsekvenser av engångsartiklar.....	18
4.7 Sociala konsekvenser av engångsartiklar.....	20
5. Resultat och förslag	21
5.1 Engångsartiklar i Göteborgs Stad	21
5.1.1 Mängd	22
5.1.2 Klimat – och miljöpåverkan	23
5.1.3 Kostnad	24
5.2 Engångsartiklar för servering	25
5.2.1 Mängd, kostnad och klimatpåverkan	25
5.2.2 Användning	26
5.2.3 Orsaker och lösningar	27
5.2.4 Goda exempel	30
5.2.4 Förslag till beslut	31
5.3 Engångsartiklar för inom kök och livsmedelshantering	35
5.3.1 Mängd, kostnad och klimatpåverkan	35
5.3.2 Användning	36
5.3.3 Orsaker och lösningar	37
5.3.4 Goda exempel	40
5.3.4 Förslag till beslut	41
5.4 Hygienprodukter och medicinska produkter	46
5.4.1 Mängd, kostnad och klimatpåverkan	46
5.4.2 Användning	46
5.4.3 Orsaker och lösningar	47
5.4.4 Goda exempel	50
5.4.4 Förslag till beslut	51
5.3 Mjukpapper	53
5.5.1 Mängd, kostnad och klimatpåverkan	53
5.5.2 Användning	53

5.5.3 Orsaker och lösningar	54
5.5.4 Goda exempel	57
5.5.4 Förslag till beslut	58
5.6 Skyddskläder	60
5.6.1 Mängd, kostnad och klimatpåverkan	60
5.6.2 Användning	60
5.6.3 Orsaker och lösningar	61
5.6.4 Goda exempel	64
5.6.4 Förslag till beslut	65
5.7 Övriga engångsartiklar	67
5.7.1 Mängd, kostnad och klimatpåverkan	67
5.7.2 Användning	68
5.7.3 Orsaker och lösningar	70
5.7.4 Goda exempel	72
5.7.4 Förslag till beslut	73
BILAGA 1	77
BILAGA 2	90
BILAGA 3	93

Kretslopp och vatten, Göteborgs Stad 2019

Foton: Emil Björklund, Anna Hjort, Johanna Montell, Ulrika Naezer, Linda Rosengren, Christina Svensson, Hanna Wiksten.

Bilden på framsidan visar Raz Ali, undersköterska på äldreboendet Sekelbo, som bär ett flergångsförkläde som används vid duschning av de boende.

Sammanfattning

Att minska användningen av engångsmaterial är lönsamt – för miljön, budgeten och fördelaktigt för stadens brukare och personal. När användningen av engångsartiklar minskar, minskar också påverkan på klimat och miljö. Kostnaderna för inköp sjunker och avfallsavgifterna reduceras. Det går åt mindre arbetstid för att göra inköp, ta emot leveranser och bära ut avfall. Arbetsmiljön blir bättre, mer tid kan läggas på kärnverksamheten och det behövs mindre utrymme för lager och avfall.

Kommunfullmäktige gav i beslut om budget 2018 Kretslopp- och vattennämnden uppdraget att genomföra en utredning om hur användningen av engångsartiklar kan minskas. Förvaltningen redovisar i denna rapport utredningens resultat samt förslag till beslut av kommunfullmäktige.

Förvaltningen har kartlagt vilka typer och mängder av engångsartiklar som används av Göteborgs Stads verksamheter genom en digital enkät till 53 förvaltningar och bolag (svarsfrekvens 89 procent) samt genom inköpsstatistik från Göteborgs Stads inköpssystem (Procedo, tidigare Winst). Klimatpåverkan av förbrukningen av engångsartiklar har beräknats med hjälp av livscykeldata.

Engångsartiklar är produkter avsedda att användas vid ett tillfälle och därefter slängas. Utredningen har studerat engångsartiklar i sex huvudsakliga kategorier: servering, kök och livsmedel, mjukpapper, hygienprodukter och medicinska produkter, skyddskläder och övriga engångsartiklar. Till engångsartiklar räknas i utredningen även engångsförpackningar.

Inköpsstatistik från Winst visar att Göteborgs Stad köpte in minst 111 miljoner engångsartiklar till en kostnad av 36 miljoner kronor under 2017. Dessa engångsartiklar genererade vid tillverkningen och avfallshanteringen en klimatpåverkan motsvarande drygt 972 ton koldioxidekvivalenter. Det motsvarar att köra en bensindriven personbil 206 gånger runt ekvatorn. Resultatet får räknas som *minst* denna storleksordning då all användning inte kunnat beläggas.

Utredningen har i dialog med stadens verksamheter identifierat en mängd åtgärder som kan minska användningen av engångsmaterial i Göteborgs Stad, varav många redan tillämpas i mindre skala. Metodutvecklingsprojekt på äldreboende, förskola, skola och kontor har visat på goda exempel och flera vinster. Coachning från Kretslopp och vatten och centrala beslut från äldreomsorgens och förskoleförvaltningens sida har lagt grunden för en uppskalning av åtgärder i dessa sektorer.

För att få ned den totala användningen av engångsartiklar i staden är några ytterligare sektorer och aktörer särskilt viktiga:

Måltidsorganisationen med sina 530 kök kan införa rutiner som minskar användningen av engångsartiklar framför allt vid utskicket av mat till verksamheterna. Boenden med särskild

service kan minska användningen av engångsmaterial efter modell av arbetet som gjorts inom äldreomsorgen.

Stadens många evenemangs- och besöksverksamheter som bibliotek, muséer, teatrar, nöjespark, idrottsanläggningar och arenor har viktiga roller både som förebilder och skapare av förutsättningar för göteborgarna så att även invånarna kan minska sin användning av engångsartiklar.

För att skapa kontinuitet behöver de sektorer och förvaltningar som börjat och kommit längst, äldreomsorgen och förskoleförvaltningen, stadfästa landvinningarna genom att anta centrala rutiner.

Inköp och upphandling har en viktig roll. För att kunna minska stadens användning av engångsartiklar behöver ramavtal och ramavtalssortiment uppdateras med flera produkter och eventuellt tjänster och ramavtalskrav utvecklas.

På frågan om verksamheterna har ytterligare förslag till åtgärder att skicka med till utredningen efterlyser många mer central styrning i form av centrala beslut samt begränsning och styrning av utbudet av produkter på ramavtal.

Kretslopp och vattens roll har haft en roll som igångsättare och utvecklare. För att ta vara på och för vidare den kunskap som byggts upp under utvecklingsarbetet och samlats in under denna utredning bör ett förslag till anvisning för samtliga förvaltningar och bolag om hur stadens verksamheter ska minska användningen av engångsartiklar sättas samman för antagande av stadsdirektören.

Genom det nya EU-direktivet 2019/904 förbjuds ett antal engångsartiklar i plast inom EU. Fullmäktige föreslås gå längre än direktivet genom att inkludera ytterligare produkter.

Både för miljön och stadens budget är det bättre att minska användningen av engångsartiklar än att byta material i engångsartiklarna. Att ersätta till exempelvis bioplast. Därför föreslås inga sådana åtgärder.

Vid minskning av engångsartiklar är det av stor vikt att basal hygien vid vård- och omsorgsmoment värnas. Arbetet på äldreboendena kan tjäna som förebild där ett nära och fruktbart samarbete mellan avfallsförebyggande projekt utvecklingsprojekt och hygienköterskan skett för att både minska avfallet och skapa tydligare hygienregler.

Dessa 16 huvudsakliga förslag till beslut av kommunfullmäktige lämnas av denna utredning:

1. Att kommunfullmäktige beslutar, i linje med EU-direktivet 2019/904, att användningen av följande produkter ska upphöra i all verksamhet i Göteborgs Stad senast 31 december år 2020: engångssugrör i plast, engångsmuggar i plast (inkl frigolitmuggar), engångsbestick i plast (gafflar, knivar, skedar, ätpinnar), engångstallrikar i plast, dryckesomrörare i plast, livsmedelsförpackningar i frigolit (till exempel hämtmatslådor och dryckesbehållare) samt produkter i oxo-nedbrytbar plast. Beslutet gäller i ordinarie lokaler och utomhus och i restaurang-, kafé och konferensverksamhet i kommunal regi (upphandlad och egen regi).

Beslutet gäller även vid verksamhet som utförs av annan verksamhetsutövare i stadens lokaler, på stadens mark och vid stadens evenemang.

2. Att kommunfullmäktige beslutar att användningen av engångsmuggar, engångstallrikar, engångsbestick och engångssugrör, även av andra material än plast, samt andra engångsartiklar i Göteborgs Stads verksamheter ska minskas med minst 50 procent senast vid utgången av år 2022 (räknat i antal inköpta artiklar) för att i princip ha upphört vid utgången av år 2024. Detta gäller även i kommersiell restaurang-, kafé och konferensverksamhet i kommunal regi samt vid verksamhet som utförs av annan verksamhetsutövare i stadens lokaler, på stadens mark och vid stadens evenemang. Undantag från detta får endast göras i storkök och restauranger i de fall diskmaskin tillfälligt är ur funktion.

3. Att kommunfullmäktige uppdrar åt de förvaltningar och bolag i Göteborgs Stad som hyr ut lokaler till stadens verksamheter, att vid nybyggnad, ombyggnad och renovering utrusta större lokaler där förtäring sker med diskmaskiner, att förkorta reparationstider för diskmaskiner ur funktion samt att vid nybyggnad, ombyggnad och renovering av skolor, större kontorslokaler samt lokaler som tar emot stora mängder besökare utrusta dessa med lufthandtork eller textilhandduk på rulle.

4. Att kommunfullmäktige uppdrar åt lokalförvaltningen att vid förhandlingar om hyreskontrakt med externa lokalägare som lokalförvaltningen tar fram för staden inkludera krav på diskmaskin i större lokaler där förtäring sker, förkortade reparationstider för diskmaskiner ur funktion samt krav på snabbluftshandtork eller textilhandduk på rulle i skolor, större kontor samt lokaler som tar emot större mängder besökare.

5. Att kommunfullmäktige ger Göteborgs Stads måltidsorganisation (i nuvarande stadsdelsförvaltningarna samt i Utbildningsförvaltningen) i uppdrag att infoga riktlinjer för att minska användningen av engångsartiklar i stadens storkök, serveringar och restauranger i Måltidsprogrammet, med underlag i denna utredning.

6. Att kommunfullmäktige beslutar att samtliga tillagningskök i staden ska leverera all mat till verksamheterna, inklusive specialkost, i flergångssystem (kantiner och kärl med lock) och ger Göteborgs Stads måltidsorganisation i uppdrag att infoga detta i Måltidsprogrammet.

7. Att kommunfullmäktige beslutar att Göteborgs Stad som organisation ska Kranmärkas senast 31 december 2021. Kretslopp och vatten ges i uppdrag att samordna arbetet med kranmärkningen och Inköp och upphandling ges i uppdrag att i samband med Kranmärkningen ta bort buteljerat vatten från stadens ramavtalssortiment.

8. Att kommunfullmäktige uppdrar åt sektorerna för äldreomsorg att anta de rutiner som tagits fram för Avfallssnålt äldreboende senast 31 december 2020.

9. Att kommunfullmäktige uppdrar åt sektorerna för individ- och familjeomsorg att ta fram och anta rutiner för att minska användningen av engångsmaterial efter modell av arbetet som gjorts inom äldreomsorgen senast 31 december 2023.

10. Att kommunfullmäktige uppdrar åt förskoleförvaltningen att anta rutiner för att införa Avfallssnål förskola senast 31 december 2020 och grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen att anta rutiner för att införa Avfallssnål skola senast 31 december 2022.

11. Att kommunfullmäktige uppdrar åt stadsdelsförvaltningarnas sektorer för äldreomsorg respektive sektorerna för individ- och familjeomsorg respektive sektorerna för lokalvård att förtydliga rutinerna för vid vilka arbetsmoment engångshandskar ska användas och inte i respektive sektor senast 31 december 2020.

12. Att kommunfullmäktige ger Göteborg & Co, Got Event, Liseberg, Stadsteatern, Kulturförvaltningen, Park och Natur, Idrott och förening i uppdrag att minska användningen av engångsmaterial med minst 50 procent senast vid utgången av år 2022 (räknat i antal inköpta artiklar) för att i princip ha upphört vid utgången av år 2024 på stadens besöksverksamheter och evenemang, vilket innefattar såväl servering och annan verksamhet på fasta verksamheter som bibliotek, muséer, teatrar, nöjesparker, idrottsanläggningar och arenor som tillfälliga serveringar och evenemang utom- och inomhus. Som utgångspunkt för arbetet ska de lösningar som presenteras i engångsutredningen användas. Uppdraget som sammankallande i gruppen ges till Göteborg & Co. Göteborg & Co ges också uppdraget att komplettera sin befintliga evenemangsrådgivning med rådgivning om hur evenemang kan genomföras utan eller med färre engångsartiklar.

13. Att kommunfullmäktige beslutar att uppdra åt förvaltningen Inköp och upphandling att ta in de produkter och tjänster på ramavtal som behövs i verksamheterna för att kunna minska och ersätta stadens användning av engångsartiklar, enligt förslagen i denna utredning, samt i takt med de minskande behoven ta bort eller begränsa utbudet av respektive engångsartiklar på stadens ramavtalssortiment. Inköp och upphandling ges också i uppdrag att genom att utveckla ramavtalskrav, föra dialog med leverantörer och arbeta med innovationsupphandling bidra till arbetet med att minska stadens användning av engångsartiklar, i linje med förslagen i denna utredning.

14. Att kommunfullmäktige beslutar att Göteborgs Stads policy för representation och gåvor (H 2018 nr 21, P2018-02-22, § 38, DNr 0664/17) kompletteras med följande kursiva tillägg: ”Göteborgs Stads representation ska vara hållbar, med fokus på en miljömässigt och socialt hållbar konsumtion av livsmedel samt frihet från engångsartiklar och buteljerat vatten”.

15. Att kommunfullmäktige ger Kretslopp och vatten i uppdrag att senast 31 december 2019 skicka ett förslag till anvisning med konkret vägledning om hur stadens verksamheter ska minska användningen av engångsartiklar, utifrån denna utrednings resultat, till stadsdirektören för antagande. Samtliga förvaltningar och bolag uppdras följa anvisningen. Kretslopp och vatten ges i uppdrag att, i förekommande fall, ge råd och vägledning om hur förvaltningar och bolag kan genomföra kommunfullmäktiges beslut om att minska användningen av engångsartiklar.

16. Att kommunfullmäktige uppdrar åt Konsument och medborgarservice kommunicera till göteborgarna om att Göteborgs Stad minskar användningen av engångsartiklar och uppmana göteborgarna att göra detsamma.

**”Allt vi använder kan
vi sluta med”**

Deltagare i
enkätundersökningen

**”Det är ju mest en
vanesak”**

Deltagare i
enkätundersökningen

1. Uppdraget

Kommunfullmäktige har i beslut om budget 2018 gett Kretslopp och vatten i uppdrag att genomföra en utredning om att minska användningen av engångsartiklar¹. Utredningen har genomförts 2018.

Kretslopp och vattennämnden tolkar i nämndens inriktningsdokument för 2018 fullmäktiges ambition som att det främst rör sig om stadens egen användning av engångsartiklar men staden arrangerar även en stor del publika aktiviteter. Där kan vi vara föregångare när det gäller biologiskt ursprung men även ha innovationer som pant på exempelvis muggar och glas. Detta kan bli utgångspunkten för ett samråd med näringsidkare kring att de också minskar användningen av engångsmaterial.

Kretslopp och vatten tolkar uppdraget som att det handlar om:

- Att minska stadens egen användning av engångsartiklar
- De förutsättningar och den motivation staden, genom sina många roller, kan skapa för göteborgaren att minska användningen av engångsartiklar

2. Syfte

Syftet med utredningen är att:

- kartlägga vilka typer av engångsartiklar som används av Göteborgs Stads verksamheter och i vilken omfattning
- kartlägga vilka aktörer i staden som använder engångsartiklarna
- föreslå åtgärder för att minska stadens användning av engångsartiklar
- föreslå åtgärder som gör att stadens verksamheter skapar förutsättningar för och motivera göteborgarna att minska användningen av engångsartiklar

3. Metod och avgränsning

Engångsartiklar är produkter som är avsedda att användas vid ett tillfälle och därefter slängas. Till engångsartiklar räknar vi i denna utredning även engångsförpackningar som kan ersättas med flergångsförpackningar eller andra alternativ. Engångsartiklar kan förekomma i alla typer av verksamheter; på kontor, i skola och omsorg, vid publika evenemang, vid konferenser och möten, i tekniska verksamheter. Det vanliga är kanske att man tänker på engångsmuggar och dylikt när man pratar om engångsartiklar, men det kan också röra sig om väldigt specialiserade produkter som används i olika typer av kärnverksamheter.

Kartläggning av vilka typer och mängder av engångsartiklar som används av Göteborgs Stads verksamheter har gjorts genom en digital enkät till 53 förvaltningar och bolag samt genom att ta ut inköpsstatistik ur Göteborgs Stads inköpssystem (Proceedo, tidigare Winst). För vissa hygienprodukter och medicinska produkter som köps in via Västra Götalandsregionens ramavtal har statistik erhållits från Västra Götalandsregionen.

¹ Mål och inriktningsdokument för Göteborgs Stads budget 2018

Klimatpåverkan av stadens förbrukning av engångsmaterial beräknades med hjälp av beräkningsfaktorer hämtade från litteraturen².

Enkätsvaren och inköpsstatistiken utgör tillsammans med omvärldsbevakning och ytterligare dialog med relevanta aktörer i staden underlag till utredningens åtgärdsförslag.

3.1 Enkätundersökning

En digital enkät skickades ut till Göteborgs Stads 53 förvaltningar och bolag tillsammans med ett foljebrev som beskrev uppdraget. Förvaltningar och bolag fick en månad på sig att svara. Därefter förlängdes svarstiden med ytterligare två månader då det första utskicket gjordes i slutet av maj 2018. Sista svarsdag för enkäten var fredag den 24 augusti 2018.

Enkätfrågorna delades in i olika användningsområden för engångsartiklar och under respektive användningsområde räknades flera artiklar upp. Användningsområdena eller kategorierna för engångsartiklar var:

- servering
- kök och livsmedel
- mjukpapper
- hygienprodukter och medicinska produkter
- skyddskläder
- övriga engångsartiklar

I anslutning till respektive användningsområde ställdes frågor om det skulle vara möjligt för förvaltningen/bolaget att sluta använda några av engångsartiklarna samt om förvaltningen/bolaget redan slutat att använda några av engångsartiklarna och hur de i så fall gick tillväga. I enkäten ställdes också frågan om förvaltningen/bolaget ställer krav på leverantörer att minska användningen av engångsartiklar samt om förvaltningen/bolaget har möjlighet att skapa förutsättningar för göteborgaren att minska sin användning av engångsartiklar. Enkäten avslutades med en fråga om förslag på åtgärder att ta med i utredningen. 47 förvaltningar och bolag svarade på enkäten, svarsfrekvensen var alltså 89 procent. Alla enkätfrågor finns i Bilaga 3.

3.2 Inköpsstatistik

Inköpsstatistik för helåret 2017 har tagits ut från Göteborgs Stads inköpssystem Winst (numera Proceedo). Bedömningen gjordes att det var relevant att ta ut helårsstatistik eftersom vissa inköp görs mer sällan och eventuellt skulle kunna missas om en kortare period valdes. Inköpsstatistiken har tagits ut genom att filtrera sökningar på typer av artiklar och de leverantörer som väntas tillhandahålla artiklarna. De artiklar som valts till filtreringen är samma artiklar som efterfrågats i enkätundersökningen. I utredningen har följande data använts: antal och total kostnad för respektive artikel 2017 samt vilka förvaltningar/bolag som köpt in artikeln.

För produkter i kategorin hygienprodukter har inköpsstatistik erhållits från Västra Götalandsregionen (VGR) eftersom Göteborgs Stad köper in dessa produkter via VGR:s ramavtal.

² Miljöpåverkan av avfall, IVL 2010

3.3 Analys av felkällor

Sex förvaltningar/bolag har angett att de köper in engångsartiklar via andra inköpssystem eller andra leverantörer än de som finns i Proceedo (tidigare Winst). Uppgifter om dessa inköp finns inte med i statistiken. Sannolikt köps också en del engångsartiklar in utanför ramavtal. Dessa hamnar också utanför statistiken.

Det inte varit möjligt att ta ut statistik ur Winst för alla engångsartiklar. Orsakerna är att det inte gått att göra en sökning som identifierar artikeln eller för att det är svårt att skilja engångsartiklar från flergångsartiklar.

Det finns förmodligen fler engångsartiklar än de utredningen lyckats identifiera. En viss risk finns att mer verksamhetsspecifika engångsartiklar missas, då människor ofta associerar engångsartiklar med vanliga artiklar som muggar och tallrikar. 12 av 47 förvaltningar/bolag som besvarade enkäten har ändå angett att de använder verksamhetsspecifika engångsartiklar. Svarsfrekvensen på enkäten var relativt hög, 89 procent, eller 47 av 53 förvaltningar. Men de som inte svarat använder sannolikt också olika typer av engångsartiklar.

Ovan uppräknade felkällor talar för att den samlade användningen av engångsartiklar i staden borde vara större än den statistik som uppges i utredningen.

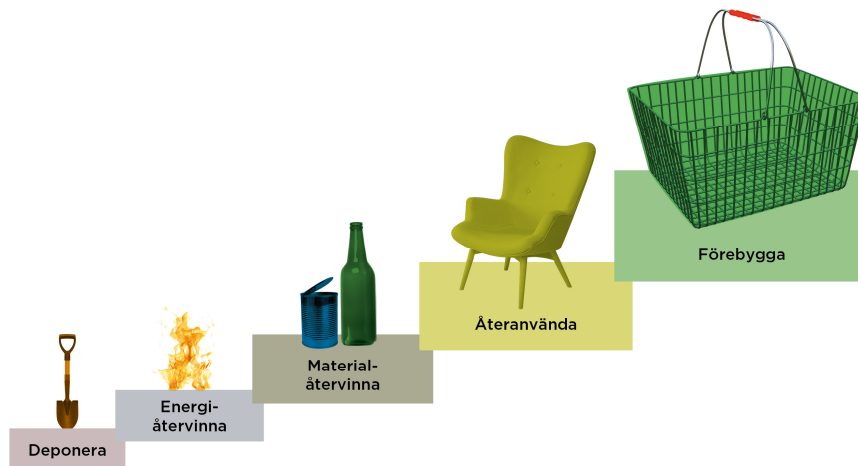
Faktorer som skulle kunna påverka neråt är möjliga dubbelräkningar när statistik togs ut ur Winst samt att statistiken togs ut för 2017 och förändringar kan ha skett sen dess.

Mängden felkällor åt andra hållet talar dock för att det är mer sannolikt att användningen är större än den som anges i utredningen.

Den samlade statistik som anges i utredningen får alltså ses som *storleksordningar*. En sammantagen bedömning är att *minst* denna mängd engångsartiklar används av stadens verksamheter.

4. Bakgrund

4.1 Lagstiftning

Avfallstrappan, eller avfallshierarkin, är en del av Sveriges och EU:s lagstiftning och säger att avfall i första hand ska förebyggas. I andra hand ska vi återanvända produkter, i tredje hand återvinna materialet i avfallet, i fjärde hand återvinna energin i avfallet och i sista hand deponera avfallet. Avfallshierarkin finns i EU:s ramdirektiv om avfall (2008/98/EG) och den svenska miljöbalken. Ju högre upp i avfallstrappan vi kommer desto mindre påverkas miljön. Även om materialet i en engångsartikel återvinns så är det upp till fem gånger bättre för klimatet att förebygga att avfall uppstår, till exempel genom att undvika att använda engångsartiklar. Detta gäller även om engångsartikeln består av förnybart material, till exempel papper, eller går att återvinna oändligt antal gånger, som till exempel metall.

Att förebygga avfall är att minska mängden avfall och avfallens farlighet. Det är något som görs innan en produkt överhuvudtaget blir avfall. Det förebyggande arbetet handlar alltså inte om källsortering utan om åtgärder vid till exempel inköp, lagring och användning för att förhindra att produkter blir avfall överhuvudtaget. Enligt miljöbalken 2 kap 5 § ska alla som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd utnyttja möjligheterna att:

1. minska mängden avfall,
2. minska mängden skadliga ämnen i material och produkter,
3. minska de negativa effekterna av avfall, och
4. återvinna avfall

Detta gäller även Göteborgs Stads verksamheter.

4.2 EU-lagstiftning om engångsmaterial

Genom ett nyligen antaget EU-direktiv (2019/904) kommer ett antal engångsprodukter i plast att förbjudas i EU från år 2021³:

- Plastbestick (gafflar, knivar, skedar, ätpinnar)
- Engångstallrikar i plast
- Sugrör i plast
- Bomullspinnar i plast (tops)
- Ballongpinnar i plast
- Dryckesomrörare
- Livsmedelsförpackningar i frigolit, till exempel hämtmatslådor
- Dryckesförpackningar i frigolit
- Muggar i frigolit
- Produkter tillverkade av oxo-nedbrytbar plast (plastmaterial som innehåller tillsatser som främjar nedbrytning av plasten. Denna typ av plast bidrar till mikroplastförorening av miljön, är inte komposterbar och inverkar negativt på återvinningen av konventionell plast)

Förpackningar för våtservetter måste förses med en märkning som informerar konsumenterna om att produkten innehåller plast och skadar miljön om den kastas någon annanstans än i en soptunna. Dessutom ska medlemsländerna vidta åtgärder för att uppnå en mätbar minskning av förbrukningen av följande produkter:

- Livsmedelsförpackningar av plast såsom snabbmatslådor, med eller utan lock
- Plastmuggar, inklusive lock

Förslaget innefattar engångsprodukter som finns bland de vanligaste skräpet på Europas stränder. EU anger att genomförandet av direktivet i möjligaste mån bör främja förebyggande av avfall eller en övergång till återanvändbara produkter – i stället för andra engångsalternativ.

Direktivet väntas bidra till att förebygga utsläpp av 3,4 miljoner ton koldioxidekvivalenter, att förebygga skador i miljön som uppskattas kosta motsvarande 22 miljarder euro fram till 2030 samt att leda till minskade kostnader för konsumenterna på ungefär 6,5 miljarder euro⁴.

Direktivet följer en liknande strategi som de bestämmelser om att minska användningen av plastbärkassar som 2015 infördes i EU:s förpackningsdirektiv (94/62/EC). Bestämmelserna är implementerade i svensk lag genom förordning (2016:1041) om plastbärkassar som säger att förbrukningen av plastbärkassar generellt och att tunna plastbärkassar inte ska överskrida 90 påsar per person och år senast den 31 december 2019 och 40 påsar per person och år senast den 31 december 2025. Syftet med förordningen är att minska förbrukningen av plastbärkassar och få ett mer effektivt resursutnyttjande. Det är alltså inte meningen att plastbärkassar ska ersättas av en annan typ av bärkasse då detta inte kommer leda till ett effektivt resursutnyttjande⁵.

⁴ Plast för engångsbruk: Nya EU-regler för att minska skräp i havet, Pressmeddelande Europeiska rådet 2018-12-18

⁵ naturvardsverket.se

4.3 Mål

Det finns mål för avfallsförebyggande och avfallshantering på global, europeisk, nationell, regional och lokal nivå.

Göteborgs Stads kommunfullmäktige har antagit målet att mängden hushållsavfall per invånare ska minska med 30 procent mellan år 2010 och 2030 (Klimatsstrategiskt program för Göteborg 2014).

"Hushållsavfallsmängderna ska minska med minst 30 procent till år 2030 jämfört med år 2010"

Klimatsstrategiskt program för Göteborg 2014

Göteborg har 12 lokala miljömål och en handlingsplan för att nå målen som innehåller 189 åtgärder⁶. Enligt åtgärd 151 i Göteborgs Stads handlingsplan för miljön 2018-2020 ska samtliga förvaltningar och bolag genomföra åtgärder för att minska sitt avfall med minst 30 procent till 2030 jämfört med 2010. Göteborgs Stads verksamheter orsakar årligen minst en halv miljon ton avfall⁷. Alla stadens verksamheter har ett ansvar att öka resurshushållningen och vara förebilder för göteborgarna.

Alla kommuner ska enligt lag ha en kommunal avfallsplan. I Göteborg är den gemensam för Göteborgsregionens 13 kommuner. Den innevarande, A2020, har mål för avfallsförebyggande och avfallshantering fram till år 2020. Ett förslag till ny regional avfallsplan med mål och åtgärder för 2030 är ute på remiss och ska antas 2020. Nytt är att den kommande

Om allt hushållsavfall som uppkommer i Göteborgs geografiska område läggs på hög fyller det hela Ullevi flera gånger om.

⁶ Göteborgs Stads handlingsplan för miljön 2018-2020

⁷ Resurshushållningen ska öka, kartläggning av avfallsströmmar samt åtgärder, Kretslopp och vatten, Göteborgs Stad 2013

avfallsplanen även innehåller mål och åtgärder för att förebygga och återvinna avfallet från kommunala förvaltningar och bolag. Ett föreslaget mål är att mängden engångsartiklar i kommunal verksamhet ska minska med 50 procent (mätt i antal inköpta engångsartiklar per år).

Göteborgs Stads handlingsplan för miljön 2018-2020 innehåller flera åtgärder som innebär en minskning av engångsartiklar, bland annat ska samtliga förvaltningar och bolag i staden införa konceptet ”Det avfallssnåla kontoret” (åtgärd 60), samtliga äldreboenden inför redan Det avfallssnåla äldreboendet (åtgärd 160) och avfall förebyggas vid evenemang (åtgärd 70).

4.4 Vad är engångsartiklar?

Engångsartiklar är produkter som är avsedda att användas vid ett tillfälle och därefter slängas. Det saknas idag uppgifter om hur stor andel av hushållsavfallet respektive verksamhetsavfallet som utgörs av engångsartiklar men vi kan anta att andelen är växande i och med att vi ändrar våra vanor och äter och dricker allt mer på språng.

Engångsartiklar som köps och används av verksamheter ska sorteras som ”avfall jämförbart med hushållsavfall” (restavfall) eller fint brännbart verksamhetsavfall men hamnar ibland felaktigt i förpackningsavfall eller andra avfallskategorier. Engångsmaterial köpt med innehåll, till exempel engångslådor med mat, ska sorteras som förpackningsavfall.

Engångsartiklar som köps och används av hushållen ska sorteras som restavfall men sorteras ibland felaktigt som förpackningsavfall.

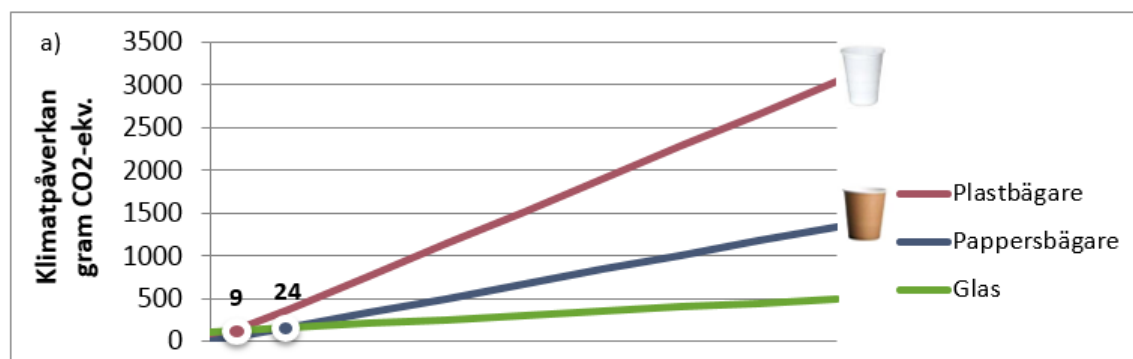
4.5 Miljöpåverkan av engångsartiklar

Den största miljö- och klimatpåverkan i en produkts liv sker i absoluta merparten av fallen vid tillverkningen av produkten och utvinningen av de råvaror produkten är tillverkad av.

Engångsartiklar tillverkas av olika material som plast, papper, metall och trä. Att utvinna råvarorna till engångsmaterialen, tillverka och transportera dem samt att ta hand om avfallet som engångsmaterialet ger upphov till belastar klimatet och miljön.

Engångsartiklar har en kort livscykel. Därmed blir miljöpåverkan av engångsartiklar större än för produkter som används flera gånger. Livscykelanalyser visar att detta även gäller när miljöpåverkan av disk och tvätt av flergångsprodukterna räknas med i jämförelsen.

Flergångsprodukter har ofta högre miljöpåverkan än engångsprodukter vid själva tillverkningen. Men i och med att flergångsprodukterna används fler gånger blir

Figur 1. Total klimatpåverkan för 200 användningscykler av engångs- och flergångsdryckesbägare. Efter 9 respektive 24 användningar har flergångsglas en lägre total klimatbelastning än engångsbägare av plast respektive papper. Källa: Klimatsmarta val av dryckesbägare, Miljöutmaning 2016 Stockholms Läns Landsting

miljöpåverkan under livscykeln lägre än för engångsprodukter. Vi exemplifierar med en studie av dryckesbägare från Stockholms Läns Landsting. Efter ett visst antal användningscykler är den totala klimatpåverkan från användning av glas lägre än om engångsbägare används.

Genom att minska användningen av engångsartiklar minskar avfallsmängderna. Minskad produktion och avfallsbehandling av plast, aluminium och papper bidrar till minskade utsläpp av växthusgaser, kväveoxider och kolväten. Minskad användning av engångsartiklar bidrar därmed till att nå de nationella och lokala miljömålen Begränsad klimatpåverkan, God bebyggd miljö, Frisk luft och Bara naturlig försurning.

4.5.1 Nedskräpning

Risken för nedskräpning ökar när engångsartiklar används för servering och hämtning av mat och dryck utomhus. Muggar, mat- och dryckesförpackningar är den tredje vanligaste plasticskräpet respektive pappersskräpet i stadsmiljö i de kommuner som mäter skräp⁸.

Mycket av skräpet på land hamnar till slut i havet. 80 procent av skräpet i havet kommer från land. Plast är det vanligaste skräpet i alla världens hav. Plastartiklar för engångsbruk står för omkring hälften av allt marint skräp på europeiska stränder (räknat i antal)⁹.

Ofta är skräpet produkter som bara använts en gång. Plast är ett material som håller väldigt länge men som ändå används till engångsartiklar. Hela 40 procent av plastproduktionen används till engångsförpackningar, och det är just engångsförpackningar som hamnar högt upp på tio-i-topplistor över det vanligaste skräpet i havet.

Plastskräpets påverkan på det marina livet är enorm. Stora skräpföremål av plast skadar havslevande djur som sälar och sjöfåglar genom att de trasslar in sig i skräpet. Sjöfåglar och andra havslevande djur misstar plasten för mat och svälter ihjäl när deras magar fylls med plast istället för föda. Bilder av stormfågeln med 454 plastbitar i magen, valen som svält 115 plastmuggar och sälen som strypts av fisknät väcker känslor.

En välkänd uppskattning är att det kommer att vara mer plast än fisk i haven år 2050 om inget görs. I dagsläget finns fem skräpkontinenter, dvs stora ansamlingar av framför allt plast, i

⁸ Skräppapporten 2017 utgiven av Håll Sverige Rent

⁹ Håll Sverige Rent

Atlanten, Stilla Havet och Indiska Oceanen. En av dessa i Stilla Havet är nu tre gånger så stor som Frankrike. Längs Bohuskusten spolas skräp motsvarande fem fulla badkar i land varje timme. Det kostar enorma summor att städa bort skräpet. Bara i Kosterhavets nationalpark plockas 20 ton skräp per år till en kostnad av en miljon kronor.

4.5.2 Mikroplast

Plasten som hamnar i havet och på land försvinner inte, utan finfördelas istället till allt mindre bitar, till slut så små att vi knappt kan se dem med blotta ögat – de kallas mikroplaster. Det kan ta 20 år för en plastpåse att smulas ner till mikroplast. Mikroplast i kosmetiska produkter, kläder, konstgräsplaner och från däckslitage bidrar också till att fylla haven med mikroplast. Mikroplasten i haven hamnar i marina djur och till slut kan den hamna i oss människor via maten. Forskning visar att många djur äter mikroplastpartiklar, och att dessa partiklar förs uppåt i näringskedjan. Forskare har också visat att partiklarna kan ta sig från magtarmkanalen och vidare in i djurens kropp.

Forskningen om mikroplast är ny och kan inte säga exakt hur mikroplast påverkar djuren. Men vid laboratorieförsök har man sett att de växer långsammare, att metabolismen är störd och reproduktionen försämrad. Än så länge finns ingen forskning på hur mikroplaster påverkar människor. Men man vet att mikroplast kan fungera som en magnet och binda upp kemikalier till höga koncentrationer. Kemikalierna som ansamlats på plasten kan lagras i djuren, och dessa kemikalier kan sedan föras vidare i näringskedjan.

En minskad användning av engångsförpackningar bidrar till minskad spridning av plast och mikroplast i naturen och därmed till att nå miljömålen Hav i balans och levande kust och skärgård samt Levande sjöar och vattendrag.

4.5.3 Engångsartiklar av bioplast

Idag har det blivit vanligare med engångsartiklar och andra plastprodukter av ”komposterbar” plast eller ”bioplast”. Här råder en viss begreppsförvirring.

Bioplast eller biobaserad plast består av organiskt material, till exempel majs, sockerrör, eller skogsråvara. Bioplasten kan materialåtervinnas till ny plast i samma flöde som fossil plast. Klimatpåverkan från biobaserad plast blir mindre än från fossil plast, men högre än om plastavfallet hade förebyggts, till exempel genom att undvika engångsartiklar.

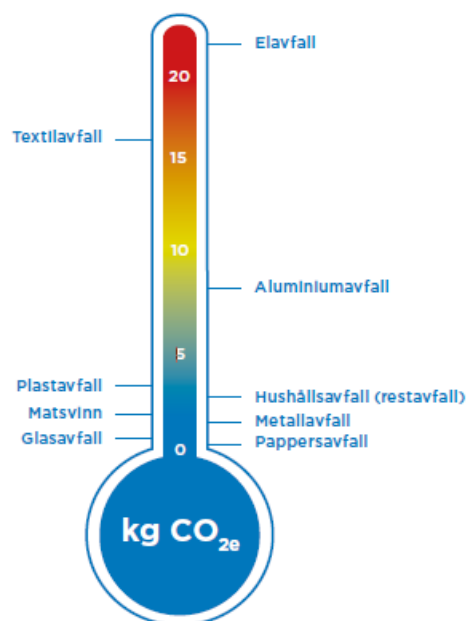
En del av den biobaserade plasten, men långt ifrån all, är **biologiskt nedbrytbar eller komposterbar**. Materialet är då gjort så att mikroorganismer kan bryta ner det till biomassa, koldioxid, metan, mineralsalter och vatten. Den komposterbara plasten har dock för lång nedbrytningstid för att brytas ned i de rötningsanläggningar där matavfall behandlas till biogas och biogödsel. Istället ställer den komposterbara plasten, liksom annan plast, till med driftsproblem i rötningsanläggningarna, samt förorenar biogödseln så att den inte kan certifieras för att spridas som gödselmedel. De allra flesta komposterbara plaster på marknaden bryts inte heller ner i miljön som råder i en hemkompost.

Om den komposterbara plasten läggs i plastavfallet som går till materialåtervinning sorteras den ut och går till förbränning, eftersom den inte kan återvinnas till ny plast.

I praktiken finns det alltså inte någon lämplig avfallsbehandling för komposterbara plaster i Sverige. Även om det skulle finnas är det bättre för miljön att förebygga avfall genom att använda flegångsprodukter eller på annat sätt upphöra med användningen av engångsartiklar.

Ett tredje fall är vanlig fossil plast med tillsatta ämnen som gör den mindre stabil och därmed lättare att bryta ner, så kallad **oxy-nedbrytbar plast**. Nedbrytningen sker genom att solljus och syre gör att bindningarna som håller ihop plasten bryts. Nackdelen är att bara några av polymerens alla bindningar bryts, vilket gör att det bildas mikroplast som i sin tur inte kan brytas ner utan blir kvar och kan ge negativ effekt på miljön. Denna typ av plast ska inte materialåtervinnas då man inte vill få in ämnen som gör plasten mindre stabil i återvinnings-systemet. Den är heller inget som bör spridas i naturen till exempel genom kompostering eftersom den bildar mikroplaster.

I alla dessa tre fall gäller att det är bättre för miljön att gå direkt på att förebygga avfallet istället för att byta material i engångsartiklarna. Att använda livsmedelsgrödor, vilket det ofta handlar om, för att göra engångsprodukter, kan dessutom diskuteras i en värld där många inte har mat för dagen.

Utsläpp av klimatpåverkande gaser, omräknat till kg koldioxid-ekvivalenter per kg avfall, som olika slags avfall ger upphov till vid utvinning av råvaror, tillverkning och avfallshantering. Källa: IVL 2010.

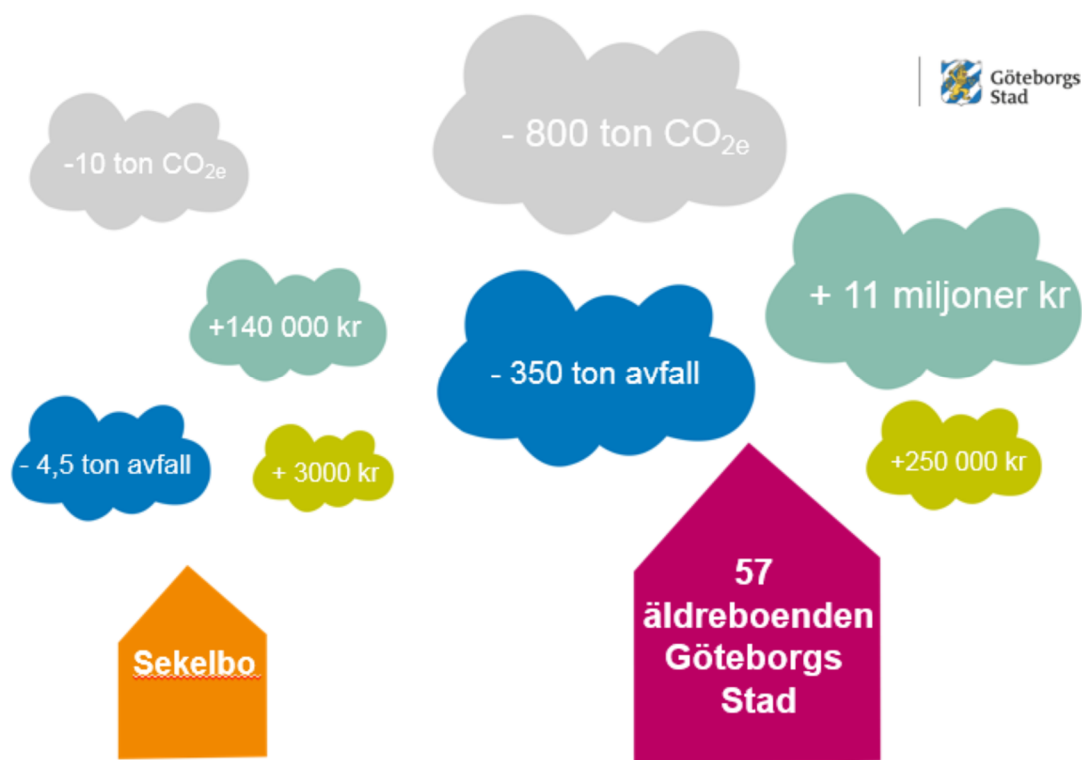
4.6 Ekonomiska konsekvenser av engångsartiklar

Engångsartiklar är en kostnadspost som kommer igen – och igen och igen. Kostnaden för engångsartiklar sammanställs sällan, varken för enskilda verksamheter eller hela kommuner, men när det görs visar det sig att de utgör förhållandevis stora kostnadsposter.

Vid pilotprojekt för att minska avfallet på äldreboende, förskola och skola i samverkan mellan stadsdelsförvaltningar och Kretslopp och vatten i Göteborgs Stad har det konsekvent visat sig att minskad användning av engångsartiklar innebär:

- Minskade inköpskostnader
- Minskade kostnader för avfallshantering
- Mindre tidsåtgång för inköp, mottagning och interndistribution av leveranser
- Minskad tidsåtgång för avfallshantering
- Mindre behov av lokalyta för lagring av engångsartiklar och avfall

Äldreboendet Sekelbo i Kortedala genomförde det första pilotprojektet för att minska avfall och ersatte då engångshaklappar, engångsförkläden, sängunderlägg och möbelskydd med flergångsprodukter samt minskade användningen av inkontinensskydd till förmån för fler toalettbesök. Inköpskostnaderna för engångsartiklar minskade med cirka 75 000 kronor på årsbasis. Uppskalat till samtliga äldreboende rör det sig om miljonbelopp.

Figur 2. Bilden visar en beräknad uppskalning av resultaten från pilotprojektet Det avfallssnåla äldreboendet på Sekelbo till Göteborgs Stads dåvarande 57 äldreboenden (idag finns 53 äldreboenden). Siffrorna inkluderar även minskade kostnader till följd av minskat matsvinn. Turkosa moln är minskade inköpskostnader, gröna moln är minskade kostnader för avfallshantering. Källa: Förebygg avfall på äldreboendet – vägledning, Kretslopp och vatten 2016.

Många tror att tidsåtgången för tvätt och disk vid minskad användning av engångsartiklar gör att det då sammantaget krävs fler arbetstimmar i verksamheten. Vid samtliga pilotprojekt har det visat sig att så inte är fallet. Tidsåtgången blir ungefär densamma som innan man minskade engångsartiklarna, skillnaden är att vissa saker tar lite mindre tid och andra lite mer. På äldreboenden lägger personalen till exempel mer tid på att låta de boende gå oftare på toaletten medan mindre tid går åt till att beställa inkontinensskydd och går ut med dem som sopor. Inte sällan får faktiskt personalen mer tid över till kärnverksamheten istället för att hantera inköp och avfall.

Lokalerna kan utnyttjas effektivare genom att färre antal kvadratmeter behöver användas för att lagra engångsmaterial och avfall.

Inköpen av flergångsartiklar är investeringar som görs mer sällan. Dessa inköp lönar sig i längden i och med att de minskar de regelbundna utgifterna för engångsartiklar.

Vissa åtgärder för att minska engångsartiklar kostar ingenting.

Förskolan Gropens Gård i

Hammarkullen som genomförde

pilotprojektet *Avfallssnål förskola* införde skogräns istället för att köpa engångstossorna till vårdnadshavare och andra besökare. Det kostade bara en bit tejp på golvet. Tillsammans med övriga 33 åtgärder som förskolan genomförde minskade de inköpskostnaderna med 30 000 kronor per år och avfallskostnaderna med 4000 kronor per år för Gropens Gård. Uppskalat till Göteborgs Stads samtliga 389 kommunala förskolor blir det drygt åtta miljoner kronor per år.

Alla arbetsplatser borde göra det vi har gjort här. Det är inte arbetsamt och det lönar sig både miljömässigt och ekonomiskt

Cristina Foconi
fd enhetschef Sekelbo äldreboende

Rent praktiskt trodde vi i personalen att det skulle innebära mer jobb att minska avfallet, men det har blivit tvärtom. Vi lägger mindre tid på att springa med sopor nu och kan därför lägga mer tid med barnen.

Katarina Björklund
förskolepedagog förskolan Gropens Gård

4.7 Sociala konsekvenser av engångsartiklar

Vid minskad användning av engångsartiklar minskar avfallsmängderna. Det innebär färre turer till soprum och färre lyft för den personal som hanterar avfallet vilket innebär en bättre arbetsmiljö.

För brukarna inom äldreomsorgen kan det också bli etiska förbättringar när personalen använder färre engångsartiklar vid omsorgsarbetet. En klapp på ryggen utan engångshandskar, ett förkläde som inte prasslar av plast och ett tygunderlägg i rullstolen som inte skvallrar lika tydligt för omgivningen om inkontinens är exempel. Att det blir bekvämare att sova på tygunderlägg än plast och papper som skydd mot inkontinens tillhör också förbättringarna. I många fall används engångsartiklar för att minska smittorisker, och den användning som krävs för att följa basala hygienrutiner inom vård och omsorg är viktig att värna¹⁰. Rädslan för smitta har dock i många fall lett till en överanvändning av engångsartiklar, till exempel i fallet engångshandskar. Därför är det viktigt att förtydliga rutiner och kommunicera om vilken användning av engångsartiklar som krävs för att upprätthålla basal hygien vid vård och omsorg. I övriga fall kan engångsartiklar ofta undvikas.

¹⁰ Basal hygien i vård och omsorg, Socialstyrelsen (SOSFS 2015:10)

5. Resultat och förslag

I detta avsnitt redovisas mängden engångsartiklar som staden köper in, kostnaden för engångsartiklarna och den klimatpåverkan dessa engångsartiklar orsakar under sin livscykel. Vi redogör för hur engångsartiklarna används i staden, av vilka orsaker de används samt lösningar för och möjligheter att minska, ersätta eller upphöra med användningen. För respektive kategori av engångsartiklar läggs ett antal beslutsförslag i syfte att minska användningen. Beslutsförslagen samlas i ofärgade rutor i slutet av respektive kapitel. Numreringen av beslutsförslagen i kapitlen följer numreringen i sammanfattningen i början av rapporten. Samma beslutsförslag kan vara aktuellt i flera olika kapitel, men upprepas inte i beslutsrutorna om de redan nämnts i andra beslutsrutor utan hänvisas då endast till i diskussionen som följer på beslutsrutorna.

5.1 Engångsartiklar i Göteborgs Stad

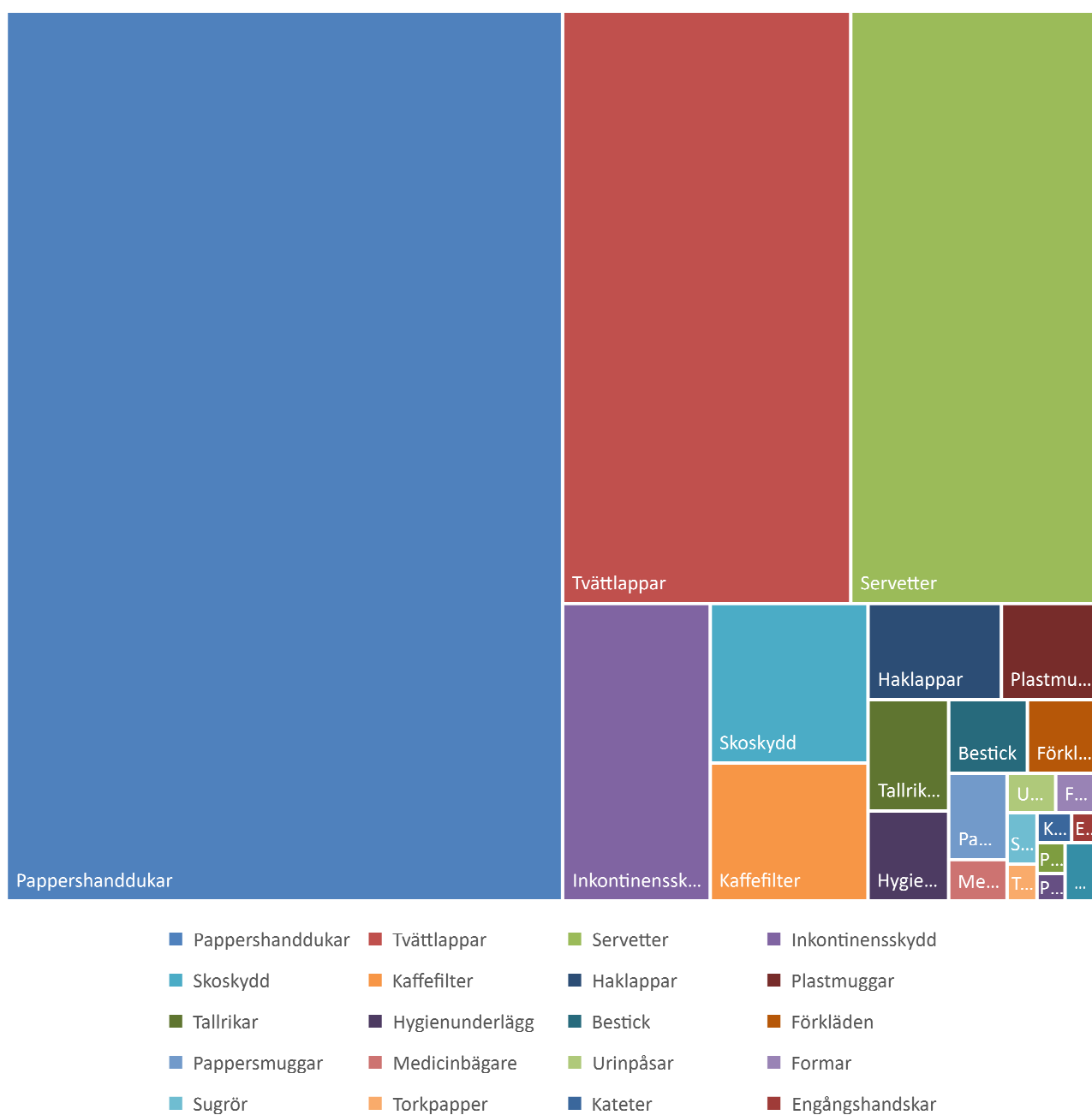

Inköpsstatistik från inköpssystemet Winst (numera Proceedo) visar att Göteborgs Stad köpte in drygt 111 miljoner engångsartiklar till en kostnad av 36 miljoner kronor under 2017. Dessa engångsartiklar genererade vid tillverkningen och avfallshanteringen en klimatpåverkan motsvarande drygt 972 ton koldioxidekvivalenter. Det motsvarar att köra en bensindriven personbil 206 gånger runt ekvatorn¹¹.

Utöver dessa engångsartiklar köps ytterligare ett antal artiklar in som det är svårare att urskilja och söka på i statistiken från inköpssystemet. Det skulle gå att ta fram men det skulle kräva en mer omfattande analys av statistiken och detta har bedömts vara för tidsödande i den här kartläggningen. Om engångsartiklar köpts in utanför Winst finns de inte med i resultatet. Några få förvaltningar och bolag har angett att de använder andra inköpssystem eller andra leverantörer än de som finns i Proceedo (fd Winst). Vi kan alltså betrakta resultatet som att det är *minst* denna mängd engångsartiklar som köps in. Vår bedömning är att den insamlade statistiken ger en tillräckligt god bild av helhet och storleksordningar att bygga åtgärdsförslag på.

¹¹ 1 kg koldioxid motsvarar 8,5 km bilkörning. Källa: Klimatpåverkan från olika avfallsfraktioner, IVL, Avfall Sverige 2019

Antal inköpta engångsartiklar i Göteborgs Stad 2017

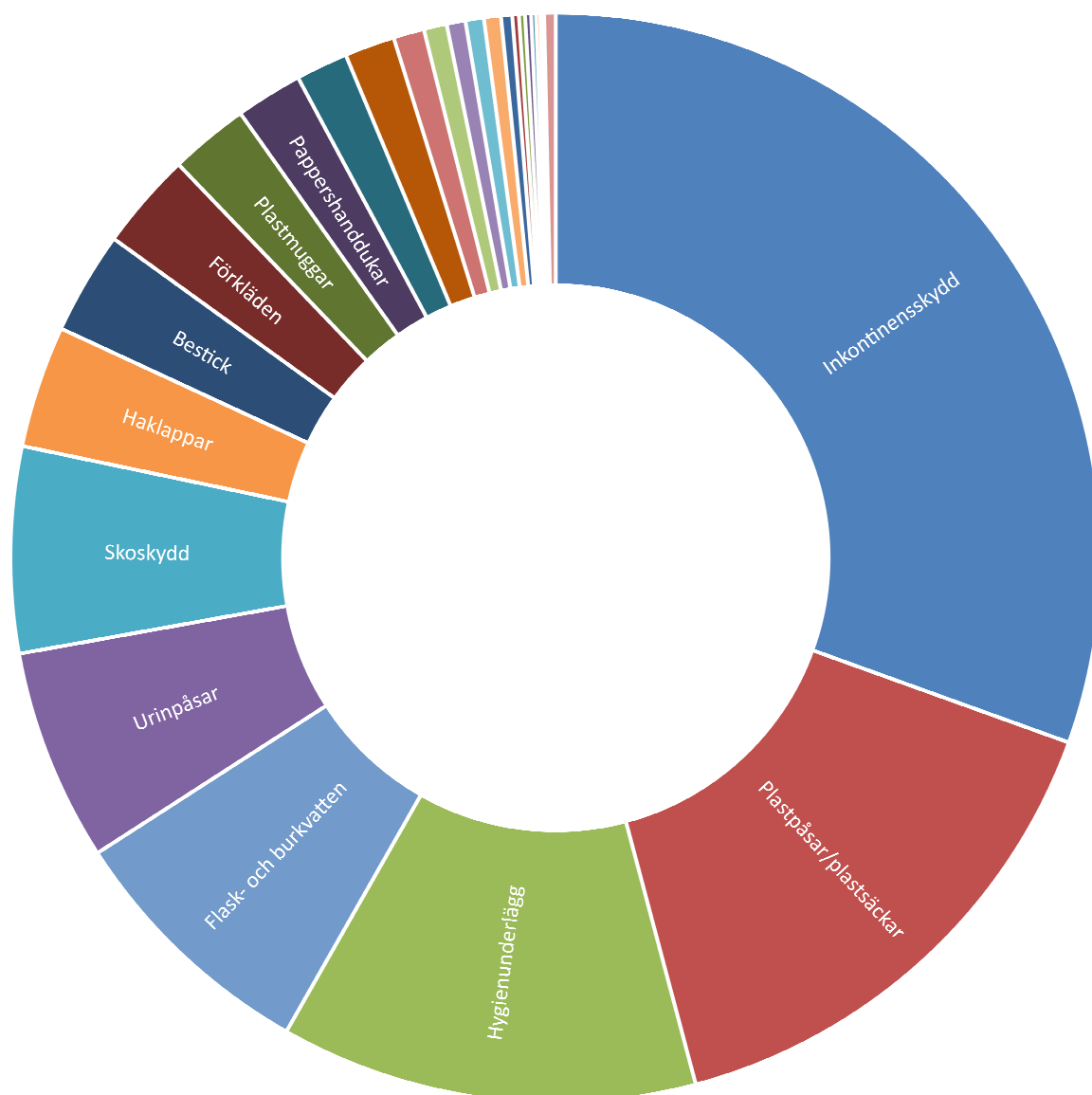

5.1.1 Mängd

Av det totala antalet engångsartiklar på drygt 111 miljoner stycken som köptes in 2017 utgjordes det största antalet av pappershanddukar, 57 miljoner stycken eller strax över 50 procent. Därefter följer inköp av 20 miljoner tvättlappar, 17 miljoner servetter, 5 miljoner inkontinensskydd och cirka 3 miljoner skoskydd som de största posterna. Inköpen av kaffefilter, engångshaklappar, plastmuggar och engångstallrikar räknas också i miljontal.

Figur 3. Fördelning i antal av de engångsartiklar som köptes in i störst mängd av Göteborgs Stad 2017. Utöver de artiklar som framgår av figuren förekommer i fallande storleksordning plastlock, plastpåsar/plastsäckar (per rulle), flask- och burkvatten, skålar och bägare, ballonger, munskydd, fatpapper, pincetter, spritspåsar, engångsglas, uppläggningsfat, plastfolier (per rulle), sprutor, aluminiumfolie (per rulle), engångsrakhyvlar och engångsgrillar.

Klimatpåverkan av engångsartiklar inköpta av Göteborgs Stad 2017

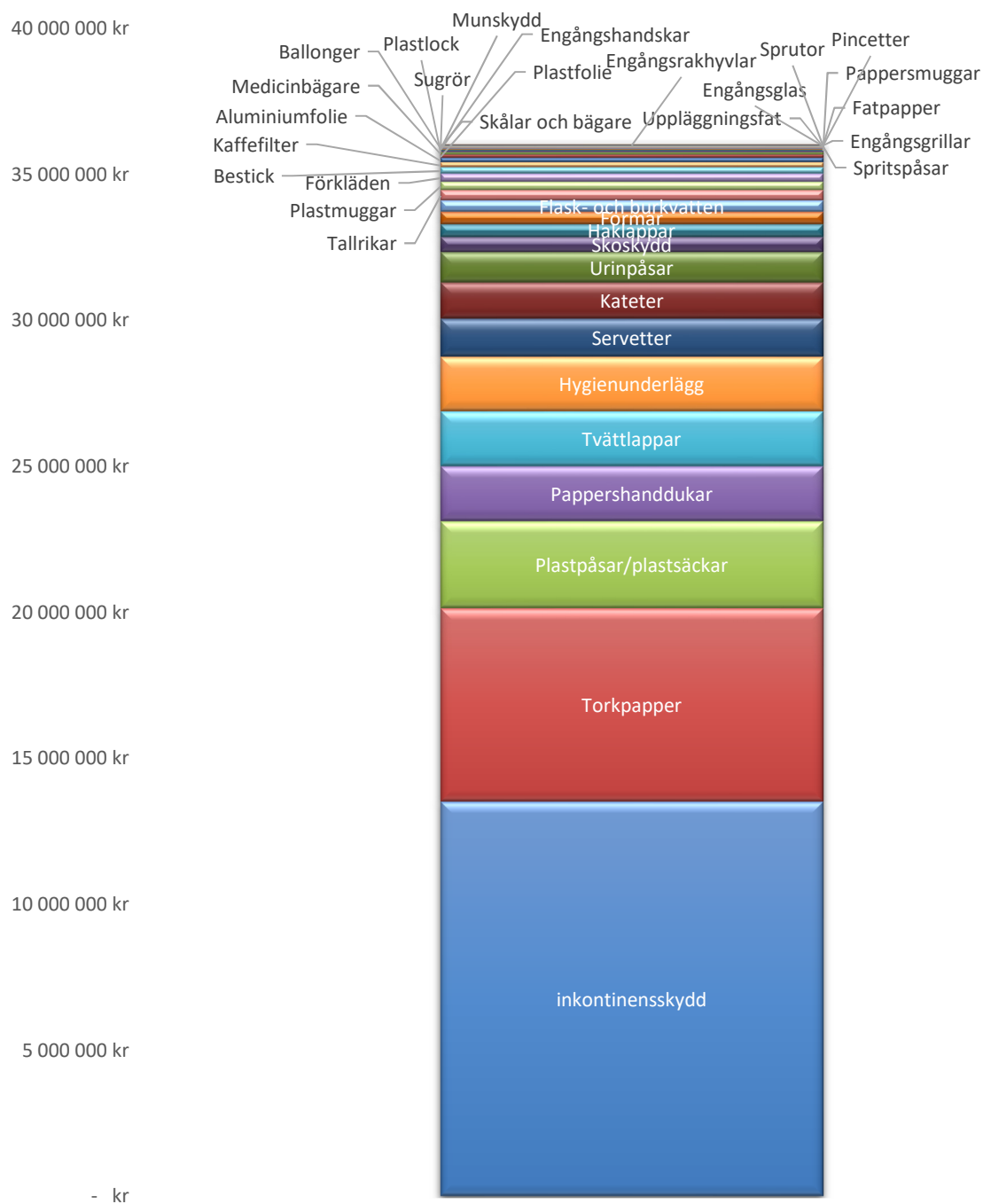

5.1.2 Klimat- och miljöpåverkan

Av den klimatpåverkan som orsakades under livscykelns av de engångsartiklar som köptes in av Göteborgs Stad under 2017 stod inkontinensskydden för en tredjedel av påverkan eller 296 ton koldioxidekvivalenter. Därefter följer plastpåsar och plastsäckar på 150 ton, hygienunderlägg på 120 ton och urinpåsar på 61 ton koldioxidekvivalenter tätt följd av skoskydd på 59 ton koldioxidekvivalenter. Högst klimatpåverkan per styck har aluminiumfolie i rulle, följt av engångsgrill, plastpåse/plastsäck per rulle, flaskvatten, plastfolie i rulle och uppläggningsfat i plast/metall. Utöver klimatpåverkan bidrar också produktion och avfallshantering av engångsartiklar till utsläpp av kväveoxider och kolväten och ökar risken för nedskräpning och spridning av bland annat plast i vatten och på land.

Figur 4. Fördelning av klimatpåverkan av de engångsartiklar som köptes in via Winst 2017. Efter de engångsartiklar som framgår i figuren kommer klimatpåverkan av följande i fallande storleksordning: torkpapper, servetter, aluminiumfolie, tvättlappar, plastlock, kateter, skålar och bågare, engångshandskar, medicinbägare, tallrikar, plastfolie, matpackningsformar, uppläggningsfat, spritspåsar, flask- och burkvatten, pappersmuggar, sugrör, kaffefilter, ballonger, engångsgrillar, munskydd, sprutor, pincetter, engångsglas, engångsrakhyvlar, fatpapper.

Kostnader för engångsartiklar i Göteborgs Stad 2017

5.1.3. Kostnad

Av den totala kostnaden på 36 miljoner kronor för engångsartiklar inköpta via Winst 2017 stod inkontinensskydd för den största posten på 13,5 miljoner kronor eller 38 procent. Därefter följer torkpapper för 6,6 miljoner, plastpåsar/säckar för 3 miljoner, pappershanddukar, tvättlappar och sängskydd för 1,9 miljoner vardera och servetter för 1,3 miljoner.

Figur 5. Kostnad för engångsartiklar inköpta via Göteborgs Stads inköpssystem Winst 2017. Kostnad per artikel listas i Bilaga 2.

5.2 Engångsartiklar för servering

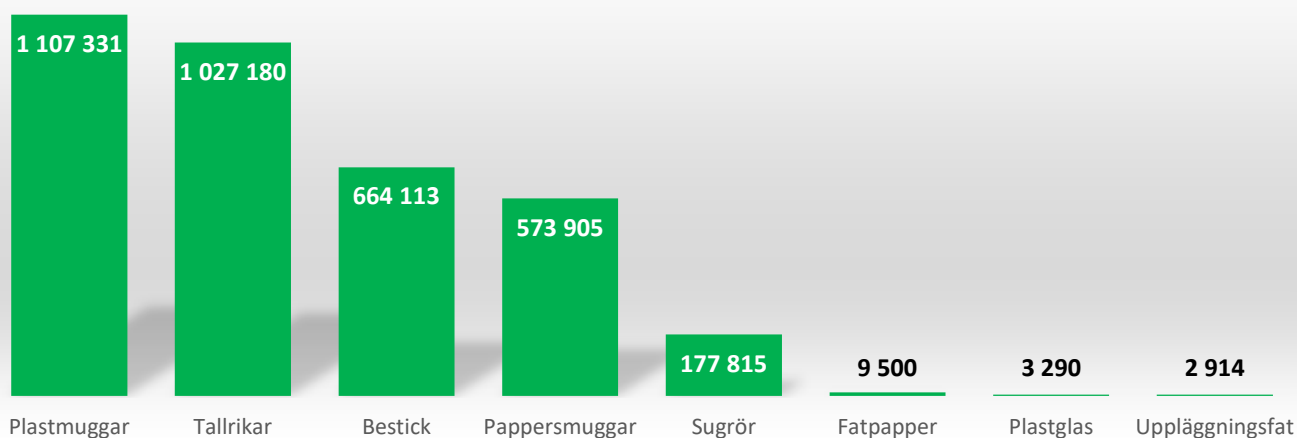

5.2.1 Mängd, kostnad och klimatpåverkan

Enligt inköpsstatistik från Winst köpte Göteborgs Stad in 3,5 miljoner engångsartiklar för servering under 2017 till en total kostnad av 930 000 kr. Klimatpåverkan från dessa engångsartiklar är 57 ton koldioxidekvivalenter. Det motsvarar att köra en bensindriven personbil 12 gånger runt ekvatorn¹².

Engångsmuggar är den artikel som används i störst utsträckning inom kategorin. Staden köpte in 1,7 miljoner engångsmuggar 2017 varav hela 1,1 miljoner var plastmuggar och resten pappersmuggar. Besticken och plastmuggarna stod för störst klimatpåverkan medan plastmuggarna, tallrikarna och besticken stod för störst kostnad.

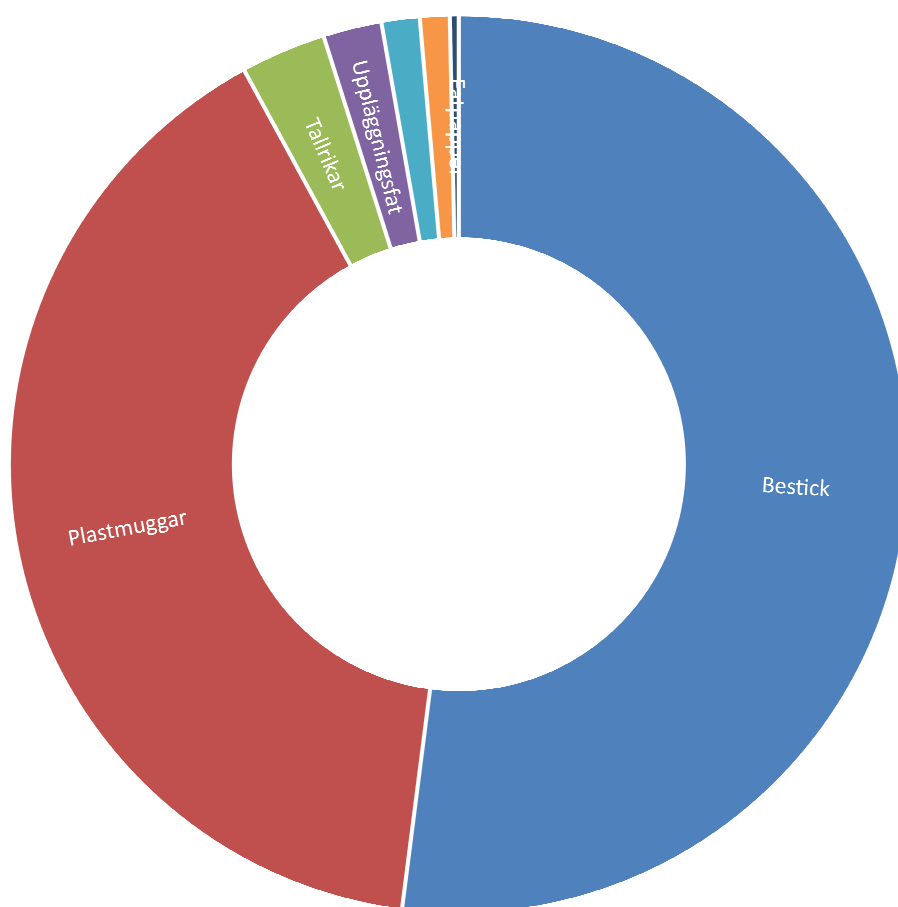
Engångsartiklar för servering

Figur 6. Antal inköpta engångsartiklar för servering via Göteborgs Stads inköpssystem Winst 2017.

¹² 1 kg koldioxid motsvarar 8,5 km bilkörning. Källa: Klimatpåverkan från olika avfallsfraktioner, IVL, Avfall Sverige 2019

Klimatpåverkan engångsartiklar för servering

Figur 7 och 8. Fördelning av klimatpåverkan respektive kostnad för inköpta engångsartiklar för servering via Göteborgs Stads inköpssystem Winst 2017.

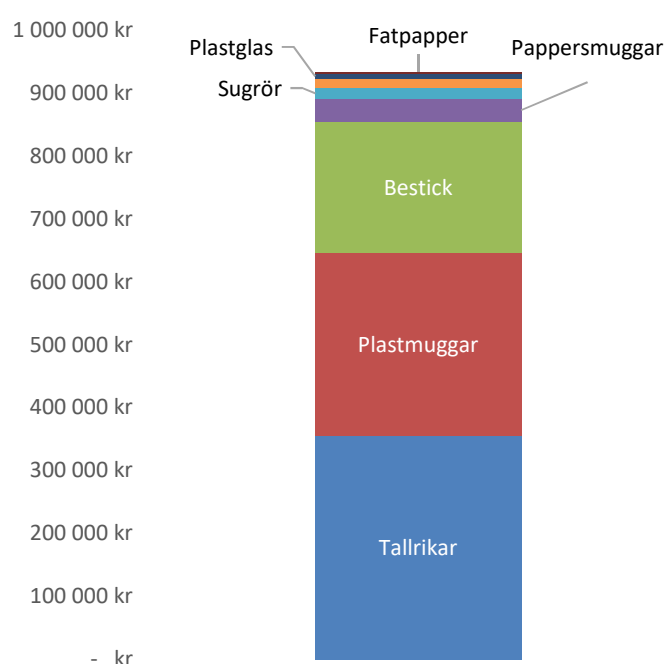
5.2.2 Användning

Användningen av engångsartiklar för servering är utbredd i stadens verksamheter. 68 procent av de förvaltningar och bolag som besvarat enkäten anger att de använder dessa typer av engångsartiklar.

66 procent av de svarande anger att de använder engångsmuggar, 47 procent engångstallriker och 38 procent att de använder engångsbestick. Störst mängd engångsartiklar för servering köps in av stadsdelsförvaltningarna (inkl de verksamheter som 1 juli 2018 bildade förskole- och grundskoleförvaltningen), utbildningsförvaltningen och social resursförvaltning. Diagram över inköp per verksamhet finns i Bilaga 1.

Av de 47 förvaltningar och bolag som svarade på enkäten angav nästan 60 procent (28 stycken) att de kan sluta med engångsmaterial för servering inom ett eller flera områden.

Kostnad engångsartiklar för servering

Bostadsbolaget har ersatt engångsmuggar för besökare i receptionen med flergångsmuggar i bambu.

5.2.3 Orsaker och lösningar

Nedanstående orsaker till att engångsartiklar används samt lösningar för att undvika, ersätta eller minska dem har identifierats i enkätsvaren och genom dialog med aktörer i staden.

Orsak till användning av engångsartiklar för servering	Lösning för att undvika engångsartiklar
Fikarum saknar diskmaskin	Verksamheten beställer installation av diskmaskin, köper porslin, bestick och uppläggningsfat i flergångsmaterial. Fatpapper ersätts med diskning. Det är viktigt att inköpsansvariga är införstådda så inte nytt engångsmaterial köps in av slentrian. Verksamheten antar rutiner inklusive ansvariga för disken. En rutin kan vara att var och en ställer sin disk i diskmaskinen och den som fyller sista utrymmet i maskinen startar den och den som behöver ren disk plockar ur den. Ett alternativ är att avtala med lokalvården eller annan servicepersonal om att de startar och tömmer diskmaskinen. Tydliggör då att denna arbetsuppgift ingår vid beställning av lokalvård på ramavtal respektive vid lokalvård i egen regi. Verksamheter kan beställa installation av diskmaskin av lokaluthyraren. Beställaren betalar då detta. Vid renovering, ny- och ombyggnad av lokaler som hyrs ut av stadens lokalförvaltande verksamheter kan lokalägarna utrusta större lokaler där förtäring sker med diskmaskin. Dessutom kan diskmaskin ställas som krav i större lokaler där förtäring sker i de hyreskontrakt som lokalförvaltningen förhandlar fram med externa lokalägare för uthyrning till stadens verksamheter. Porslin och bestick finns på ramavtalet <i>Husgeråd och köksutrustning</i>.
Engångsartiklar används som reserv om det inte finns rent porslin, bestick etc	Köp in tillräckligt med porslin och bestick och anta rutiner så att disken diskas regelbundet i diskmaskin. Porslin och bestick finns på ramavtalet <i>Husgeråd och köksutrustning</i>.
Avtackningar, skolavslutningar och andra större tillställningar och evenemang i egna lokaler	Om diskmaskin finns i lokalerna köps tillräckligt med porslin, bestick och uppläggningsfat etc in så att det räcker för större tillställningar och antas rutiner inklusive ansvariga för disk vid tillställningar. Fatpapper ersätts med diskning. Om lokalerna för större tillställningar ligger långt bort från diskmaskin kan en

	serveringsvagn införskaffas att köra porslinet på till befintlig diskmaskin. Ett alternativ är att dela en uppsättning av porslin samt vagn med annan verksamhet i samma lokaler eller i närbelägna lokaler och göra ett bokningssystem. Ett annat alternativ är att installera diskmaskin i lokaler som ofta används för tillställningar med förtäring. Är det svårt att rent fysiskt installera diskmaskin kan porslin hyras vid tillställningar då större mängder behövs. Leverantören kör då ut rent porslin och hämtar det smutsigt. Hyrporslin kan direktupphandlas av verksamheterna. Om det finns ett gemensamt behov i staden kan det vara relevant att Inköp och upphandling tar fram ett ramavtal. Porslin, bestick och serveringsvagnar finns på ramavtalet <i>Husgeråd och köksutrustning</i>.
Gäster i reception, väntrum och entré bjuds på kaffe/te/vatten i engångsmuggar	Köp in porslinsmuggar och glas och vid behov serveringsvagn att transportera dem på till diskmaskin. Anta rutin inklusive ansvariga för disk. I de fall man är orolig för krossador kan diskbara plast- eller bambumuggar köpas in istället för porslin. Diskbara plastmuggar finns på ramavtalet <i>Husgeråd och köksutrustning</i>. Bambumuggar kan direktupphandlas av verksamheterna och vid större behov tas in på ramavtal av Inköp och upphandling.
Engångsmuggar finns på gästtoaletter, personaltoaletter och i omklädningsrum	Ta bort engångsmuggar på toaletter. Om verksamheten anser att behov finns: installera vattenautomat i allmänna utrymmen och se till att det finns flegångsglas eller -muggar i anslutning till den. Vid behov skaffa vagn att transportera disken på till diskmaskin. Ett alternativ är att installera dricksvattenautomat. Vattenautomater finns på ramavtalet <i>Kaffe- och vattenautomater</i>.
När diskmaskin går sönder och vid vatten- eller elavbrott i storkök	Idag kan det ta tid innan reservdelar är på plats. Förkorta tiden det tar att få diskmaskiner reparerade eller utbyta om de inte går att reparera. Lokalförvaltningen kan i samverkan med köken se över möjligheterna att förkorta reparationstiderna både i egna lokaler och inom ramen för de hyreskontrakt som lokalförvaltningen förhandlar fram med externa lokalägare för uthyrning av lokaler till staden.
Arbetsbodar och andra rastutrymmen utan tillgång till diskmaskin	Arbetsbodar som är uppställda under längre tid kan ha vatten och avlopp indraget. Då kan de förses med flegångsmuggar, -tallrikar och -bestick som diskas av de som använder dem. Finns inte vatten indraget, utan kaffe bryggs med hjälp av vatten i dunk, kan arbetsgivaren köpa in och förse anställda med termosmuggar för varm dryck och flegångsflaskor för vatten. Termosmuggar finns på ramavtalet <i>Husgeråd och köksutrustning</i>. Flegångsflaskor kan direktupphandlas av verksamheterna och vid större behov tas in på ramavtal av Inköp och upphandling. Muggar och andra flegångsprodukter kan exempelvis förse med slogan om att Göteborgs Stad är engångsfri.
Engångsmuggar, -tallrikar och -bestick används vid fika och matförtäring utomhus, till exempel vid utflykter i skola och förskola.	Köp in muggar, kåsar och tallrikar etc i diskbar hårdplast eller bambu samt sporkar (kombinerad sked, gaffel och kniv) alternativt ta med vanliga metallbestick. Alternativ till tallrikar är matlådor i flegångsmaterial. Flegångsprodukterna tas med tillbaka till verksamheten och diskas. I förskolan/skolan antas en gemensam rutin så att den personal som normalt ansvarar för disken (oftast kökspersonalen) som diskar också denna disk. Ett annat alternativ till engångsartiklar är att välja utflyktsmat som inte kräver tallrikar och bestick, till exempel wraps. Kåsar, flegångsmuggar i plast och flegångsmatlådor finns på ramavtalet <i>Husgeråd och köksutrustning</i>. Ihopvikbara kåsar finns också på ramavtalet <i>Idrotts- och gymnastikmaterial</i>. Inköp och upphandling kan undersöka möjligheten att ta in sporkar på ramavtal.
Lokaler där verksamheten vanligtvis inte serverar livsmedel, t ex på mässor	Servera livsmedel som går att servera utan engångsmaterial, till exempel frukt. Om verksamheten önskar servera dryck, kom överens med alternativt ställ krav på lokalförvaltaren/eventarrangören att de tillhandahåller diskmaskin och porslin.

Inom förskolan vid pedagogisk verksamhet t ex blåsmålning och munmotorikträning (sugrör)	Ersätts med flergångssugrör i bambu, metall eller svårkrossbart glas. Sugrör i rostfritt stål finns på Övrigt-sortimentet på ramavtalet för <i>Husgeråd och köksutrustning</i> .
Inom äldreomsorg för att underlätta matintaget för sjuka (sugrör)	Sugrör används i liten omfattning inom äldreomsorgen eftersom de som har problem med att dricka oftast använder speciella muggar. I de fall sugrör behövs, ersätt med flergångssugrör i bambu, svårkrossbart glas eller rostfritt stål som diskas efter användning. Sugrör i rostfritt stål finns på i Övrigt-sortimentet på ramavtalet för <i>Husgeråd och köksutrustning</i> .
Engångsmuggar, -tallrikar, -glas, -bestick, sugrör mm används i kommunala restauranger, kaféer och konferensanläggningar	Använd diskmaskin samt tallrikar, bestick, glas, muggar, uppläggningsfat och serveringskär i flergångsmaterial. Uppläggningsfat och fatpapper ersätts med uppläggningsfat i flergångsmaterial som diskas. Restauranger i kommunal regi kan välja att bli Svanen-märkta vilket bland annat kräver att alla engångsartiklar (som tallrikar, muggar, glas och bestick) samt portions- och småförpackningar tas bort i matsalen och andra serveringsutrymmen. Märkningen är förenad med ansöknings- och omprövningsavgift. Åtgärderna ovan kan givetvis genomföras utan Svanen-märkning. Fler råd om hur restauranger och kaféer kan minska användningen av engångsartiklar finns i vägledningen <i>Förebygg avfall på restaurang och kafé</i> som finns på www.goteborg.se/forebyggavfall
Engångsmuggar, -tallrikar, -glas, -bestick, sugrör mm används vid servering på kommunala evenemang och på evenemang som Göteborgs Stad upplåter plats för eller i annat samarbete med Göteborgs Stad	Vid kommunala evenemang kan Göteborgs Stad ställa krav på de företag och organisationer som har avtal om att sälja mat och dryck på evenemangen att minska eller helt ta bort engångsartiklar. Motsvarande krav kan ställas på de som ordnar evenemang i samarbete med Göteborgs Stad och på Göteborgs Stads mark. I fasta lokaler, arenor och idrottsanläggningar som ägs eller hyrs av Göteborgs Stad kan krav ställas på att livsmedelsförsäljare ska ha permanenta disklösningar, pantsystem e dyl. Staden kan också i samarbeten, egen regi eller genom upphandlade tjänster etablera pantsystem och disklösningar i egna lokaler och vid kommunala evenemang och evenemang som utförs i samarbete med Göteborgs Stad.
Dryckesmuggar i engångs-plast används ibland för urinprov i hemsjukvården och äldreomsorgen	Använd de särskilda urinprovsmuggar som finns på ramavtalet för <i>Sjukvårdsmateriel</i> .

5.2.4 Goda exempel

Över hälften av verksamheterna som svarade på enkäten uppgav att de redan slutat använda olika engångsartiklar för servering. Här är några exempel:

Engångsmuggarna har ersatts av porslinsmuggar för de besökare som vill ta en kopp kaffe i väntan på sitt ärende.

Familjebostäder

Restaurangen är Svanenmärkt och KRAV-certifierad vilket innebär att vi inte kan köpa in engångsmaterial.

Stadsteatern

Vi har t ex gått över till porslinsmuggar vid våra kaffeautomater.

SDF Örgryte-Härlanda

Tidigare användes pappersmuggar men nu har alla anställda, både förare och kontorsanställda, fått varsin termosmugg och engångsmuggarna har plockats bort från kontor och depåer. Förarna ska också kunna fylla på vatten i rastrummen längs spårvagnslinjerna i den vattenflaska som alla anställda fått.

Göteborgs Spårvägar

Vi slutade använda engångsartiklar för servering som ett led i vårt miljöarbete och miljödiplomering.

Göteborg & Co

Vi köpte in mer porslin och bestick.

Higab

Vi tog ett beslut och genomförde det. Det var lättare gjort med en centraliserad inköpsorganisation. Miljöförvaltningen

Serveringsvagn hos SBK

För att minska användningen av engångsartiklar har Stadsbyggnadskontoret ordnat en serveringsvagn som kan lånas vid större tillställningar. Till vagnen finns porslinsmuggar, -assietter och -tallrikar, glas, vinglas, bestick och vattenkannor för hundra personer. Vagnen med önskat antal kuvert bokas via mail till Fastighetsenheten (vaktmästeriet) som ansvarar för att köra ut och hämta den samt diska. Även Trafikkontoret, som finns i samma lokaler, använder vagnen.

Engångsfritt evenemang

Second hand-porslin som diskas i Diskmobiler, pantsystem, rabatt på mat köpt i flergångslåda, diskbara ölglas, Kranmärkning och 20 vattenposter på stan. Gothenburg Culture Festival (fd Kulturkalaset) siktar på att bli helt engångsfritt 2021. Första året 2018 fick ett överväldigande mottagande: 99 procent av besökarna var positiva enligt en enkät. 6500 engångsfria matportioner såldes och 2019 fördubblades antalet. Satsningen tilldelades utmärkelsen *Årets hållbara event* 2018 och har rönt stort intresse från andra kommuner och eventarrangörer.

5.2.5 Förslag till beslut

1. Att kommunfullmäktige beslutar, i linje med EU-direktivet 2019/904, att användningen av följande produkter ska upphöra i all verksamhet i Göteborgs Stad senast 31 december år 2020: engångssugrör i plast, engångsmuggar i plast (inkl frigolitmuggar), engångsbestick i plast (gafflar, knivar, skedar, ätpinnar), engångstallrikar i plast, dryckesomrörare i plast, livsmedelsförpackningar i frigolit (till exempel hämtmatslådor och dryckesbehållare) samt produkter i oxo-nedbrytbar plast. Beslutet gäller i ordinarie lokaler och utomhus och i restaurang-, kafé och konferensverksamhet i kommunal regi (upphandlad och egen regi). Beslutet gäller även vid verksamhet som utförs av annan verksamhetsutövare i stadens lokaler, på stadens mark och vid stadens evenemang.

2. Att kommunfullmäktige beslutar att användningen av engångsmuggar, engångstallrikar, engångsbestick och engångssugrör, även av andra material än plast, samt andra engångsartiklar i Göteborgs Stads verksamheter ska minskas med minst 50 procent senast vid utgången av år 2022 (räknat i antal inköpta artiklar) för att i princip ha upphört vid utgången av år 2024. Detta gäller även i kommersiell restaurang-, kafé och konferensverksamhet i kommunal regi samt vid verksamhet som utförs av annan verksamhetsutövare i stadens lokaler, på stadens mark och vid stadens evenemang. Undantag från detta får endast göras i storkök och restauranger i de fall diskmaskin tillfälligt är ur funktion.

3. Att kommunfullmäktige uppdrar åt de förvaltningar och bolag i Göteborgs Stad som hyr ut lokaler till stadens verksamheter, att vid nybyggnad, ombyggnad och renovering utrusta större lokaler där förtäring sker med diskmaskiner, att förkorta reparationstider för diskmaskiner ur funktion samt att vid nybyggnad, ombyggnad och renovering av skolor, större kontorslokaler samt lokaler som tar emot stora mängder besökare utrusta dessa med lufthandtork eller textilhandduk på rulle.

4. Att kommunfullmäktige uppdrar åt lokalförvaltningen att vid förhandlingar om hyreskontrakt med externa lokalägare som lokalförvaltningen tar fram för staden inkludera krav på diskmaskin i större lokaler där förtäring sker, förkortade reparationstider för diskmaskiner ur funktion samt krav på snabbluftshandtork eller textilhandduk på rulle i skolor, större kontor samt lokaler som tar emot större mängder besökare.

12. Att kommunfullmäktige ger Göteborg & Co, Got Event, Liseberg, Stadsteatern, Kulturförvaltningen, Park och Natur, Idrott och förening i uppdrag att minska användningen av engångsmaterial med minst 50 procent senast vid utgången av år 2022 (räknat i antal inköpta artiklar) för att i princip ha upphört vid utgången av år 2024 på stadens besöksverksamheter och evenemang, vilket innefattar såväl servering och annan verksamhet på fasta verksamheter som bibliotek, muséer, teatrar, nöjesparker, idrottsanläggningar och arenor som tillfälliga serveringar och evenemang utom- och inomhus. Som utgångspunkt för arbetet ska de lösningar som presenteras i engångsutredningen användas. Uppdraget som sammankallande i gruppen ges till Göteborg & Co. Göteborg & Co ges också uppdraget att

komplettera sin befintliga evenemangsrådgivning med rådgivning om hur evenemang kan genomföras utan eller med färre engångsartiklar.

13. Att kommunfullmäktige beslutar att uppdra åt förvaltningen Inköp och upphandling att ta in de produkter och tjänster på ramavtal som behövs i verksamheterna för att kunna minska och ersätta stadens användning av engångsartiklar, enligt förslagen i denna utredning, samt i takt med de minskande behoven ta bort eller begränsa utbudet av respektive engångsartiklar på stadens ramavtalssortiment. Inköp och upphandling ges också i uppdrag att genom att utveckla ramavtalsskrav, föra dialog med leverantörer och arbeta med innovationsupphandling bidra till arbetet med att minska stadens användning av engångsartiklar, i linje med förslagen i denna utredning.

14. Att kommunfullmäktige beslutar att Göteborgs Stads policy för representation och gåvor (H 2018 nr 21, P2018-02-22, § 38, DNr 0664/17) kompletteras med följande kursiva tillägg: ”Göteborgs Stads representation ska vara hållbar, med fokus på en miljömässigt och socialt hållbar konsumtion av livsmedel *samt frihet från engångsartiklar och buteljerat vatten*”.

Av sammanställningen i avsnitt 8.2.3 framgår att det finns lösningar för att upphöra att använda engångsartiklar för servering i Göteborgs Stad i de allra flesta fall. I många fall hänger användningen kvar av slentrian, exempelvis som engångsplastmuggar på toaletter, engångsmuggar vid kaffeautomater eller engångstallrikar och bestick i fikarum.

I verksamheternas ordinarie lokaler är förutsättningarna bäst både för att ersätta engångsartiklar vid den dagliga regelbundna förtäringen men det finns också lösningar för tillfälliga större tillställningar som avtackningar och avslutningar. Även vid förtäring utomhus eller i andras lokaler finns möjligheter att ersätta engångsmaterial.

Ett specialbehov är för vissa brukare inom äldreomsorgen där sugrör används i mindre omfattning, men till och med det behovet finns möjlighet att ersätta med flergångsprodukter tillgängliga via ramavtal.

I ett fall är det svårt att ersätta engångsartiklar och det är när diskmaskiner i stadens storkök tillfälligt är ur funktion. För detta undantag behöver stadens kök ha möjlighet att beställa engångsmuggar, -tallrikar och -bestick.

För att få till stånd en minskning av engångsartiklar för servering är det av stor betydelse att kommunfullmäktige beslutar att så ska ske. Det kommer öka efterlevnaden avsevärt jämfört med mer lokala beslut i respektive förvaltning och bolag. Vi föreslår att beslutet sker i två steg: senast vid utgången av 2020 för de engångsartiklar som förbjuds av EU från och med 2021 och senast vid utgången av 2024 för ytterligare ett antal engångsartiklar. De senare föreslås också minst ha halverats i stadens användning senast vid utgången av år 2022 (räknat i antal inköpta artiklar).

Då EU-direktivet föreskriver att EU-länderna även ska uppnå en mätbar minskning av engångsmuggar i plast tas också denna artikel med i förslaget till vilka engångsartiklar som ska upphöra i stadens användning senast 31 december år 2020.

När det gäller EU-förbuden har vi inte identifierat någon användning i stadens verksamheter av dryckesomrörare i plast (drinkpinnar) eller produkter i oxynedbrytbar plast men lägger till även dessa produkter i beslutsförslaget eftersom de omfattas av EU-direktivet.

Genom det antagna EU-direktivet 2019/904 förbjuds ett antal engångsartiklar i plast inom EU. Förbuden föreslås implementeras i stadens verksamheter genom ett beslut i fullmäktige. Då det finns fungerande alternativ som gör att flera engångsartiklar för servering kan fasas ut helt och hållet föreslås detta.

EU-direktivet är formulerat så att det förbjuder utsläppande på marknaden av de angivna engångsartiklarna. Förslaget om att också stadens *användning* ska upphöra ger extra tyngd åt EU-direktivet och tydliggör för stadens verksamheter att en omställning till flergångartiklar ska ske och inte bara ett materialbyte i engångsartiklarna till exempelvis bioplast och papper. Detta bedöms i sin tur minska användningen av andra engångsartiklar i staden än de som avses i EU-direktivet.

Av sammanställningen av lösningar framgår att många produkter och tjänster som behövs för att ersätta engångsartiklar för servering redan finns på de sortiment som är tillgängliga via stadens ramavtal, men vissa kompletteringar behöver göras såväl för denna kategori engångsartiklar som övriga kategorier som tas upp i utredningen. I takt med att behoven av vissa engångsartiklar minskar bör också Inköp och upphandling ta bort eller begränsa utbudet av dessa engångsartiklar på stadens ramavtalssortiment. Finns artiklarna kvar på ramavtal är risken stor att de fortsatt kommer att köpas in, då stadens verksamheter har stor tilltro till att de produkter som finns på ramavtal är bra och kontrollerade ur miljösynpunkt. Finns produkterna inte på ramavtal är det en signal om att de inte ska köpas in. Risken för att verksamheterna kommer köpa engångsartiklar utanför ramavtal bedöms inte öka. I dagsläget sker regelbundet en viss mängd inköp till staden utanför ramavtal. De beställare som gör dessa bedöms fortsätta med detta oavsett om vissa engångsartiklar tas bort från ramavtal. För att avtalstroheten ska öka krävs sannolikt andra åtgärder, som exempelvis förtydligad kommunikation, som når långt ut i beställarorganisationen, om hur stadens inköpsprocess ska gå till, ett samordnaransvar för inköpsprocessen och en begränsning av antalet anställda i staden med inköpsbehörighet. Idag är antalet inköpsbehöriga i staden runt 10 000, det vill säga nära en femtedel av det totala antalet anställda.

Om engångstallrikar – muggar- och -bestick tas bort från ramavtal kan undantaget då storkökens diskmaskiner tillfälligt är ur funktion lösas genom att Göteborgs Stads måltidsverksamhet tar fram ett eget ramavtal för engångsbestick i förnybara material som endast ska användas av köken när diskmaskiner tillfälligt är ur funktion.

I övriga verksamheter bedöms borttagandet av engångsartiklar för servering kunna lösas med flergångsartiklar och diskmaskiner. I de flesta fall kan de anställda se till att den egna muggen och tallriken diskas. Vid större mängder disk, som exempelvis vid avtackningar och andra tillställningar kan annan personal behöva ta disken. Ett alternativ är att avtala med lokalvården eller annan servicepersonal om att de startar och tömmer diskmaskinen. Att denna arbetsuppgift ingår bör då tydliggöras vid beställning av lokalvård på ramavtal respektive vid tjänstebeställning av lokalvård i egen regi.

Tidsramen för denna utredning har inte möjliggjort en inventering av hur många verksamheter som behöver men idag saknar diskmaskin. Verksamheterna svarar själva för att beställa och betala installation av diskmaskin i lokaler där detta inte finns i dagsläget. Däremot kan de

förvaltningar och bolag i Göteborgs Stad som hyr ut lokaler till stadens verksamheter (Lokalförvaltningen, Higab, Göteborgs Lokaler mfl), vid ny-, ombyggnad och renovering utrusta större lokaler där förtäring sker med diskmaskiner. Lokalförvaltningen kan också vid förhandlingar om hyreskontrakt med externa lokalägare som lokalförvaltningen tar fram för staden inkludera krav på diskmaskin i större lokaler.

Ett problem, framför allt för storköken, är att dagens ofta elektroniskt utrustade diskmaskiner går sönder oftare. Tiden innan de blir reparerade har ökat då det tar längre tid att få fram, ofta avancerade, reservdelar. De förvaltningar och bolag som hyr ut lokaler respektive förhandlar om externa hyreskontrakt till stadens verksamheter föreslås arbeta för att förkorta reparationstiderna för diskmaskiner.

Kommunala besöksverksamheter och evenemang, bland annat de 27 restaurang- och konferensverksamheter som bedrivs av Göteborgs Stad, är viktiga ansikten utåt mot Göteborgs invånare och besökare utifrån. Ofta används stora mängder engångsartiklar vid servering i sådana verksamheter, inte minst vid tillfälliga evenemang. Göteborg & Co har påbörjat ett framgångsrikt arbete med att göra Gothenburg Culture Festival (tidigare Göteborgs Kulturkalas) engångsfritt till 2021 vilket fått stor uppmärksamhet inte minst utanför Göteborg. Satsningen har tilldelats den nationella utmärkelsen Årets Hållbara Event 2018.

För att få till ett samstämmigt arbete på stadens besöksverksamheter där dessa kan dela erfarenheter och stötta varandra föreslås ett särskilt uppdrag till Göteborg & Co, Got Event, Liseberg, Stadsteatern, Kulturförvaltningen, Park och Natur, Idrott och förening om minska användningen av engångsartiklar på stadens besöksverksamheter, vilka innefattar innefattar såväl servering och annan verksamhet på fasta verksamheter som bibliotek, muséer, teatrar, nöjesparker, idrottsanläggningar och arenor som tillfälliga serveringar och evenemang utom- och inomhus. Göteborg & Co föreslås som sammankallande i gruppen. Inom ramen för befintlig verksamhet ger Göteborg & Co idag råd till evenemangsarrangörer. Denna evenemangsrådgivning föreslås kompletteras med rådgivning om hur evenemang kan genomföras utan eller med färre engångsartiklar.

Stadens representationspolicy innehåller idag en punkt om hållbarhet vad gäller livsmedel vilken föreslås kompletteras med en passus om att minska engångsartiklar inklusive buteljerat vatten.

Handtorkssystem diskuteras i avsnitt 5.4 Mjukpapper och buteljerat vatten diskuteras i avsnitt 5.3 Engångsartiklar inom kök och livsmedel.

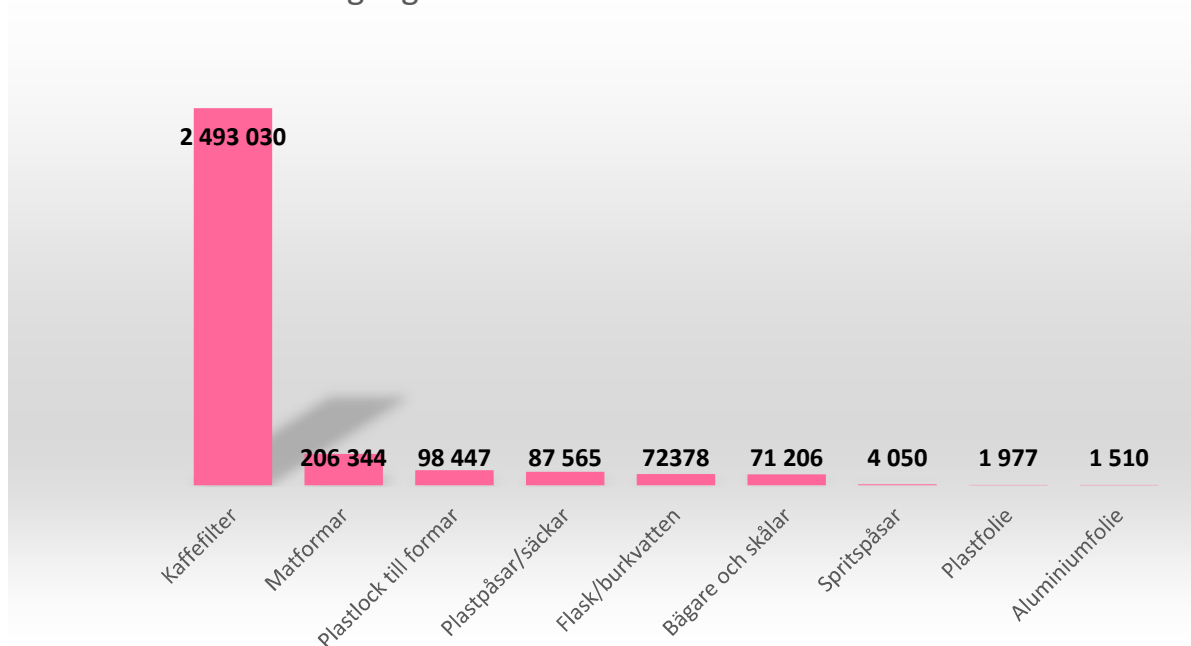
5.3 Engångsartiklar inom kök och livsmedelshantering

5.3.1 Mängd, kostnad och klimatpåverkan

Enligt inköpsstatistik från Winst köpte Göteborgs Stad in drygt 3 miljoner engångsartiklar i kategorin kök och livsmedelshantering 2017 till en kostnad av 4,3 miljoner kronor. Klimatpåverkan av dessa engångsartiklar innebar utsläpp av nära 248 ton koldioxid-ekvivalenter. Det motsvarar att köra en bensindriven personbil 52 gånger runt ekvatorn¹³.

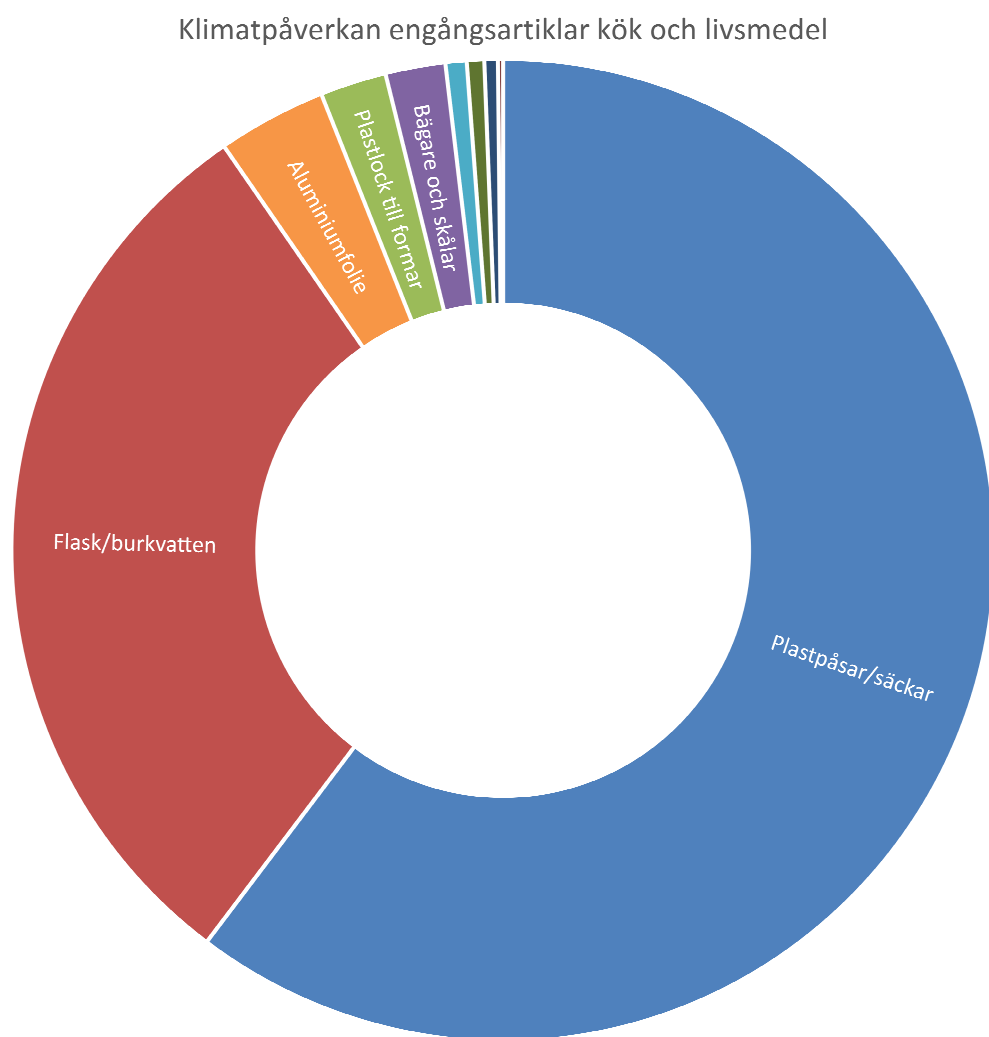
Engångsartiklar inom kök och livsmedel

Figur 9. Antal inköpta engångsartiklar inom kök och livsmedel via Göteborgs Stads inköpsystem Winst 2017.

¹³ 1 kg koldioxid motsvarar 8,5 km bilkörning. Källa: Klimatpåverkan från olika avfallsfraktioner, IVL, Avfall Sverige 2019

Engångskaffefilter utgjorde de största mängderna. Plastpåsar och plastsäckar orsakade störst klimatpåverkan följt av flask- och burkvatten. Plastpåsar och plastsäckar stod också för de största kostnaderna, nära 3 miljoner kronor per år. Det har inte varit möjligt att separera inköpsstatistik för plastpåsar från sopsäckar och soppåsar. Åtgärder för sopsäckar och soppåsar presenteras i avsnitt 5.7 *Övriga engångsartiklar*. Utöver de engångsartiklar som framgår av figur 7 används också följande engångsartiklar i kategorin kök och livsmedel: frysförpackningar, ispåsar, bakplåtspapper och bakformar, pappersdukar, små portionsförpackningar för smör, mjölk etc, läsk och annan dryck i engångsförpackning (som kan ersättas med returglasflaskor) samt engångsförpackningar som används vid leveranser av livsmedel och catering.

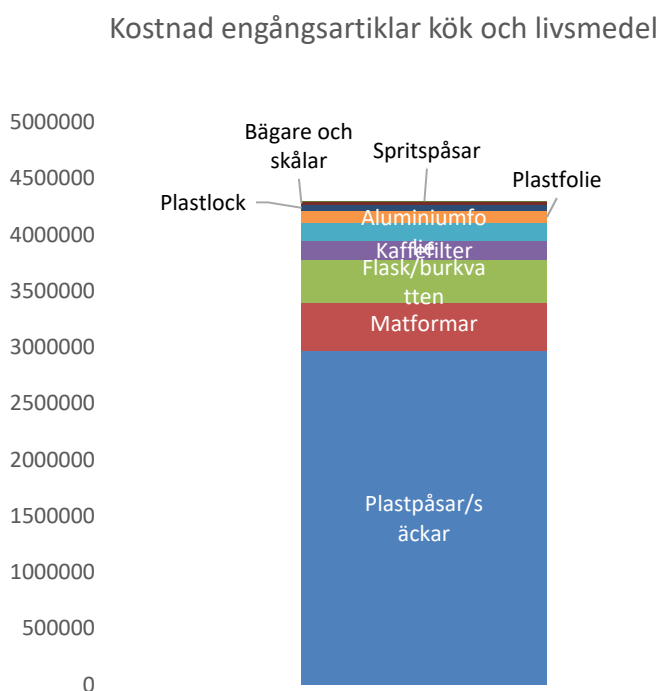

Figur 10. Fördelning av klimatpåverkan (mätt i koldioxidekvivalenter) från engångsartiklar inom kök och livsmedel i Göteborgs Stad 2017.

5.3.2 Användning

Användningen av engångsartiklar inom kök och livsmedelshantering är utbredd i staden. 91 procent av de förvaltningar och bolag som besvarat enkäten anger att de använder engångsartiklar inom denna kategori. Plastpåsar och engångskaffefilter följt av plastfolie och takeaway-förpackningar är de engångsartiklar som störst andel av verksamheterna angett att de använder. Det är vanligt att personal och andra tar med hämtmatsförpackningar till arbetsplatsen och slänger dem i soporna där. Många verksamheter anger också att de vill minska hämtmatsförpackningarna. 23 procent av de svarande verksamheterna uppger att de använder buteljerat vatten (flaskvatten och burkvatten).

De som använder störst mängd engångsartiklar i kategorin kök och livsmedel är stadsdelsförvaltningarna (inkl de verksamheter som 1 juli 2018 bildade förskole- och grundskoleförvaltningen) och social resursförvaltning. Stadsdelsförvaltningen Örgryte-Härlanda har en hög användning av engångsmatformar då de använder systemet Cook'n Chill för att skicka mat från tillagningsköken till äldreboenden. Även social resursförvaltning använder matformar i större utsträckning än övriga verksamheter. Av de svarande förvaltningarna och bolagen har närmare 40 procent angett att de kan sluta med engångsmaterial i kategorin kök och livsmedel inom ett eller flera områden.

Figur 11. Kostnad i kronor för inköpta engångsartiklar inom kök och livsmedel via Göteborgs Stads inköpsystem Winst

5.3.3 Orsaker och lösningar

Nedanstående orsaker till att engångsartiklar används samt lösningar för att undvika, ersätta eller minska dem har identifierats i enkätsvaren och genom dialog med aktörer i staden.

Orsak till användning av engångsartiklar inom kök och livsmedel	Lösning för att undvika engångsartiklar
Plastpåsar och engångsfolie används vid förvaring och servering av livsmedel inom måltidsverksamhet samt inom förskola, skola, äldreboende, i fikarum, på kommunalt drivna (upphandlat eller egen regi) restauranger, kaféer och konferensanläggningar.	Ersätt med lock till kantiner, diskbara förvaringslådor, serveringsskålar- och -askar med tillhörande lock samt fristående flegångslock som kan sättas på olika typer av skålar. Diskbara förvaringslådor, serveringsaskar med lock och lock till kantiner finns på ramavtalet för <i>Husgeråd och köksutrustning</i> . Inköp och upphandling kan ta in serveringsskålar med tillhörande lock samt fristående flegångslock på ramavtal.
Inköp av dagligvaror till personer som har hemtjänst sker genom en ramavtalad leverantör som levererar varorna i engångskassar i plast eller papper till brukarna. Hemtjänstpersonalen hämtar mediciner till brukare i hemtjänsten i engångspåsar, ibland används "neutral" plastkasse av rädsla för rån.	Inköp och upphandling kan i samråd med hemtjänsten och leverantören utreda möjligheten att leverera dagligvaror i flegångskassar/system till brukare inom hemtjänsten. Mediciner till brukare i hemtjänsten kan transporteras i neutrala flegångskassar eller i hemtjänstpersonalens arbetsryggsäckar. Övriga verksamheter inom staden kan använda flegångskasse istället för engångskassar. Bomullskassar finns på ramavtalet <i>Textilslöjdsmateriel</i> . Inköp och upphandling kan ta in flegångskassar av återvunnen polyester som har lägre miljöpåverkan på ramavtal. Flegångskassar kan försees med slogan, exempelvis Göteborgs Stad minskar avfallet, och det kan finnas neutrala kassar för transport av mediciner.

Engångskassar används vid olika tillfällen av andra verksamheter i staden.	
Engångskaffefilter används vid kaffebryggning	Engångsfilter för små bryggare kan ersättas med flergångskaffefilter som går att diska i maskin. Inköp och upphandling kan ta in flergångskaffefilter på ramavtal. För större bryggare finns inte flergångskaffefilter, men Inköp och upphandling kan föra dialog med leverantören om behovet av sådana.
Måltider portionsförpackas i engångsformar för att köras från tillagningskök till äldreboenden i SDF Örgryte-Härlanda. Vissa tillagningskök i stadsdelarna packar också exempelvis specialkost i engångsformar. Vissa verksamheter inom bl a social resursförvaltning använder också engångsformar.	Använd systemet med att köra ut maten i kantiner och servera på porslin som i övriga förvaltningar. Till dietkosten kan små flergångskantiner med lock användas. Diskbara flergångskantiner i olika med lock finns på ramavtalet för <i>Husgeråd och köksutrustning</i> .
Färdiga matportioner till de brukare som får mat hemkörd levereras i engångsformar.	Inköp och upphandling kan föra dialog med leverantören om möjliga leveransalternativ med mindre mängder engångsartiklar.
Medarbetare köper med sig lunch och dryck i take-awayförpackningar från restauranger och kaféer och slänger avfallet på jobbet.	Gör det lätt att ta med egen matlåda till jobbet genom att ha tillräckligt med mikrovågsugnar, porslin, bestick samt utrymmen att äta i. Uppmana personalen att använda flergångsmugg och flergångslåda när de köper takeaway och tar med till jobbet. De flesta kaféer och restauranger går med på detta. Kom överens med närliggande lunchrestauranger om att personalen kan få köpa mat i medtagen flergångsmatlåda. För att underlätta kan verksamheten köpa in flergångsmatlådor som personalen kan låna när de köper med sig hämtmat till arbetsplatsen. Lådorna diskas av de som använder dem, antingen i diskmaskin eller för hand. Köp in och dela ut termosmuggar till personal som arbetar mycket i fält. Hämtmatlådor och termosmuggar finns på ramavtalet för <i>Husgeråd och köksutrustning</i> .
Buteljerat vatten köps in till konferenser och möten, till restauranger och kaféer i kommunal regi och till äldreboenden (vichyvatten) för att behandla munsvamp.	Använd kranvatten vid konferenser och möten. Önskas kolsyrat vatten skaffa vattenautomat eller kolsyremaskin. Vid beställning av konferenser och catering: Ställ krav på att inget buteljerat vatten ska serveras. Inköp och upphandling kan införa krav på att buteljerat vatten inte ska serveras i ramavtalen för <i>Konferenser</i> (dag respektive övernattnin). Restauranger, kaféer och konferensanläggningar i kommunal regi kan ta bort buteljerat vatten ur försäljning och ersätta med vattenautomat eller vatten på kanna. Äldreboendena har ersatt kolsyrat vatten på flaska med kolsyremaskiner. Det som finns kvar är vichyvatten, vilket används som botemedel mot munsvamp. Eftersom inga andra verkliga behov av buteljerat vatten kvarstår kan Inköp och upphandling ta bort buteljerat vatten från ramavtal (ta bort från Tummen uppsortimentet och blockera från Övrigt-sortimenten). Större och mindre vattenautomater som ger både kolsyrat och stilla vatten finns på ramavtalet <i>Kaffe- och Vattenautomater</i> . Kolsyrepatroner finns på ramavtalet <i>Gaser</i> . Inköp och upphandling kan ta in kolsyremaskin på ramavtal.
Läsk och annan dryck i engångsförpackningar köps in till restauranger och kaféer i kommunal regi och till utflykter inom förskola/skola.	Ersätt med läsk och annan dryck i returglas (glasflaskor som pantas för att återanvändas). Skaffa dryckesautomater till restauranger och kaféer i kommunal regi. Skaffa läskmaskin och gör egen läsk. Ta med egenblandad saft i flaskor eller termos vid utflykter i skola och förskola.

	Inköp och upphandling kan föra dialog med dryckesleverantörer om att ta in fler drycker på returglas i sortimentet.
Livsmedel levereras i engångsemballage	Bröd, kött, mejeri- och bryggerivaror på ramavtal finns för leverans i returbackar. Välj alltid detta vid beställning. Fukt och grönt finns i vissa fall i returback, välj det när det är möjligt. Inköp och upphandling kan ställa krav på leverans på returvagn som standard för livsmedelsleveranser samt i returback som standard för lämpliga varugrupper.
Smör, mjölk, kryddor, te, bryggkaffe och liknande köps i portionsförpackningar av olika orsaker, till exempel att det inte finns kylmöjligheter (mjölk i småtetror), att det anses ohygieniskt med större förpackningar (smör)	Optimera förpackningsstorlekar. Behövs till exempel en eller flera liter mjölk, köp literförpackningar. Behövs bara några deciliter, köp mindre förpackningar. Saknas kylskåp i anslutning till kaffemaskin/bryggare, köp in liten mjölkfylld och placera vid kaffemaskin/bryggare. Varor som håller sig, som te, kaffe, kryddor bör inte köpas in i småförpackningar alls. Köp in te i lösvikt och undvik portionspåsar till kaffebryggare. Alternativet till små portionsförpackningar för smör och margarin är att endast ställa fram så mycket som beräknas gå åt, för att undvika att slänga det som inte gått åt.
Beställda smörgåsar och bakverk levereras styckförpackade i engångsmaterial	Be leverantören att inte styckförpacka smörgåsar och kaffebröd vid beställning. Stycksaker kan fås i storpåse istället för styckförpackning. Inköp och upphandling kommer ha krav på storpåse som alternativ till styckförpackat i kommande upphandling av bröd och kaffebröd.
Mat transporteras i och serveras på engångsartiklar vid catering	Efterfråga catering utan engångsmaterial: i kantin, serveringskärl och servis av flergångsmaterial och utan engångsfolie och buteljerat vatten. Fler krav finns i checklistan <i>Förebygg avfall på konferenser, hotell och vid catering</i> på www.goteborg.se/forebyggavfall . Catering är idag ramavtalslöst, men ovanstående checklista för beställare kan användas vid beställning av catering.
Engångsartiklar så som take away-lådor, salladslådor, soppskålar, dressingbägare, folie mm används på kommunala restauranger, kaféer och konferensanläggningar.	Uppmuntra kunder att använda egen termosmugg och flergångslåda för hämtmat, till exempel genom att skylta upp detta och lämna rabatt. Undvik att förpacka smörgåsar och bakverk styckvis. Behöver de täckas använd kupor, lock eller glasdisk. Fler åtgärder finns i checklistan <i>Förebygg avfall på restaurang och kafé</i> som finns på www.goteborg.se/forebyggavfall .
Bakplåtspapper och bakformar i engångsmaterial används vid bakning.	Ersätt med flergångsalternativ i material med lägsta miljöpåverkan (ej teflon). Bakmattor som kan användas i ugn och bakformar i flergångsmaterial finns på ramavtalet för <i>Husgeråd och köksutrustning</i> .
Ispåsar	Använd isfack eller ismaskin. Isfack och isformar finns på ramavtalet <i>Husgeråd och köksutrustning</i> .
Pappersdukar används vid tillställningar	Ersätt med textildukar som lämnas på tvättservice eller tvättas i egen tvättmaskin. Tvättservice finns på ramavtalet <i>Tvätt av arbetskläder och allmän tvätt</i> .

5.3.4 Goda exempel

23 procent av de verksamheter som svarade på enkäten uppgav att de redan slutat använda olika engångsartiklar för inom kök och livsmedelshantering. Här är några exempel:

2017 blev vi kranmärkt arbetsplats. Vi beställer inte vatten på flaska. Det var ingen stor grej, alla förstår.

Renova

Vi har köpt in flergångsmatlådor i glas som personalen kan låna med sig för att hämta take-away.

Bostadsbolaget

När vi beställer 180 frallor från Tjörnbagarn får vi plast runt varje fralla. Men jag skriver alltid "packa i storpåse" då kommer dom utan.

Stadsbyggnadskontoret

Vi har slutat med engångslådor för frukt och grönt och bett leverantören att leverera i lådor som återanvänds.

Poseidon

Portionsförpackningarna för mjölk har vi bytt ut till literförpackningar. Vi har skaffat kylar som står vid varje kaffemaskin där mjölken förvaras.

Inköp och upphandling

Delar av organisationen har gått över från bakplåtspapp till engångsmaterial till flergångs.

Liseberg

Vi använder kolsyremaskin istället för att köpa vatten på flaska.

SDF Angered

Lådor ersätter engångsplast

I SDF Östra Göteborg har Måltids-enheten köpt in flergångsartiklar som ersätter plastpåsar och engångsfolie. I förskoleköken ersattes plastfolie på assietter för pålägg med flergångslådor med lock i olika storlekar. I skolan sattes lock på salladskantinerna istället för att plasta in grönsakerna i väntan på servering. På centralköket och Geråshus äldreboende köpte man in fruktkorgar som används istället för plastpåsar. Avfallet beräknas minska med 60–70 procent.

Lånematlådor minskar avfallet

SDF Örgryte-Härlandas kontor vid Härlanda park har köpt in matlådor i glas som medarbetarna kan låna när de köper hämtmat. SDF Östra Göteborgs kontor vid Kortedala torg erbjuder också flergångslåda. Närbelägna lunchrestauranger tycker det är helt ok att ta emot lådor. Medarbetarna tycker att det är skönt att slippa slänga förpackningar och kaféet i Kulturhuset Kåken gillar idén så mycket att de har börjat sälja glasmatlådor till självkostnadspris.

5.3.5 Förslag till beslut

5. Att kommunfullmäktige ger Göteborgs Stads måltidsorganisation (i nuvarande stadsdelsförvaltningarna samt i Utbildningsförvaltningen) i uppdrag att infoga riktlinjer för att minska användningen av engångsartiklar i stadens storkök, serveringar och restauranger i Måltidsprogrammet, med underlag i denna utredning.

6. Att kommunfullmäktige beslutar att samtliga tillagningskök i staden ska leverera all mat till verksamheterna, inklusive specialkost, i flergångssystem (kantiner och kärl med lock) och ger Göteborgs Stads måltidsorganisation i uppdrag att infoga detta i Måltidsprogrammet.

7. Att kommunfullmäktige beslutar att Göteborgs Stad som organisation ska Kranmärkas senast 31 december 2021. Kretslopp och vatten ges i uppdrag att samordna arbetet med kranmärkningen och Inköp och upphandling ges i uppdrag att i samband med Kranmärkningen ta bort buteljerat vatten från stadens ramavtalssortiment.

15. Att kommunfullmäktige ger Kretslopp och vatten i uppdrag att senast 31 december 2019 skicka ett förslag till anvisning med konkret vägledning om hur stadens verksamheter ska minska användningen av engångsartiklar, utifrån denna utrednings resultat, till stadsdirektören för antagande. Samtliga förvaltningar och bolag uppdras följa anvisningen. Kretslopp och vatten ges i uppdraget att, i förekommande fall, ge råd och vägledning om hur förvaltningar och bolag kan genomföra kommunfullmäktiges beslut om att minska användningen av engångsartiklar.

Göteborgs Stad driver via nuvarande stadsdelsförvaltningar 530 tillagnings-, mottagnings- och serveringskök som lagar omkring 20 miljoner portioner mat per år till äldreboenden, förskolor och skolor. Utbildningsförvaltningen driver åtta storkök (2017) som lagar maten åt gymnasieskolorna. Tillsammans utgör dessa kök Göteborgs Stads måltidsorganisation. Idag skickar samtliga tillagningskök maten i flergångskantiner- och kärl utom stadsdelsförvaltningen Örgryte-Härlanda. Köken där skickar mat till äldreboenden i ett system med engångsformar (Cook'n Chill). Vissa tillagningskök i stadsdelarna packar också exempelvis specialkost i engångsformar.

Måltidsprogrammet för Göteborgs Stad är framtaget på uppdrag och beslutat av Göteborgs kommunfullmäktige och ska tillämpas av de verksamheter i Göteborgs Stad som ansvarar för den mat som kommunen upphandlar, tillagar och serverar. Det omfattar maten till förskolor, grund- och gymnasieskolor, särskilt boende samt mat i det egna hemmet. Programmet revideras för närvarande. Ett remissförslag ska vara klart i november 2019.

Måltidsprogrammet innehåller riktlinjer och rekommendationer och är ett lämpligt styrdokument att infoga riktlinjer i även för kökens användning av engångsmaterial.

Kommunfullmäktige förslås besluta att all mat ska skickas i flergångskantiner/kärl då det är ett fungerande och väl etablerat system i stadsdelarna. Detta föreslås uppdras åt Måltidsorganisationen att infoga i Måltidsprogrammet. I Måltidsprogrammet bör också

infogas att flergångslock ska användas till kantiner och kärl istället för plastfolie. Idag används mycket plastfolie för att täcka maten. Följande punkter för minskad användning av engångsartiklar kan infogas i Måltidsprogrammet:

- Vid leverans av mat från tillagningskök ska all mat skickas i flergångssystem (kantiner och skålar med lock). Även specialkoster ska skickas i flergångssystem.
- Använd diskbara flergångslock till kantiner, diskbara förvaringslådor, serveringsskålar- och -askar med tillhörande lock samt fristående flergångslock som kan sättas på olika typer av skålar istället för engångsplastpåsar och engångsfolie.
- Vid förvaring av mat ersätts plastfolie och plastpåsar med flergångslådor med lock och separata lock
- Tydliga rutiner för när engångshandskar ska användas och inte
- Torkpapper att torka ytor med ersätts med disktrasor som tvättas dagligen i 60 grader
- Använd skyddskläder, förkläden och rockar i flergångsmaterial
- Åtgärder för att minska engångsartiklar vid servering som hämtas ur avsnitt 5.2
- Övrig engångsanvändning minskas, använd exempelvis bakplåtspapper i miljögodkända flergångsmaterial

Här är det viktigt att Inköp och upphandling följer upp med att ta in salladsskålar och andra serveringsskålar med tillhörande diskbara lock på ramavtal alternativt fristående flergångslock som kan sättas på olika typer av skålar. Lock till kantiner finns på ramavtal men lock till salladsskålar etc saknas. Detta bör prioriteras då det kommer minska plastanvändningen i köken mycket. Inköp och upphandling föreslås ta in de produkter och tjänster på ramavtal som behövs i verksamheterna för att kunna minska och ersätta stadens användning av engångsartiklar (åtgärd 13).

Två leveranssystem för livsmedel och mat till brukare inom hemtjänsten som staden upphandlar orsakar mycket förpackningsavfall. Inköp av dagligvaror till personer som har hemtjänst sker genom en ramavtalad leverantör som levererar varorna i engångskassar i plast eller papper till brukarna. Inköp och upphandling kan i samråd med hemtjänsten och leverantören utreda möjligheten att leverera dagligvaror i flergångskassar/system till brukare inom hemtjänsten.

Färdiga matportioner till de brukare som får mat hemlevererad handlas upp på ramavtal. Portionerna är förpackade i en engångsformar. Inköp och upphandling kan föra dialog med leverantören om möjliga leveransalternativ med mindre mängder engångsartiklar. Inköp och upphandling ges i uppdrag att genom att utveckla ramavtalskrav, föra dialog med leverantörer och arbeta med innovationsupphandling bidra till arbetet med att minska stadens användning av engångsartiklar, i linje med förslagen i denna utredning (förslag 13). När det gäller leveranser av livsmedel till staden är det viktigt att i alla relevanta ramavtal ställa krav på leverans på returvagn, returlådor, returback och andra retursystem.

Utöver de kommunala storköken driver Göteborgs Stad, enligt Enhetskatalogen på goteborg.se, 25 restaurang- och konferensverksamheter. Fyra av stadens restauranger drivs av kommunala restaurangskolor, varav Esters har två restauranger samt en butik.

16 av stadens restauranger är äldrerestauranger som drivs av måltidsorganisationen i stadsdelsförvaltningarna. Äldrerestaurangerna ligger ofta i anslutning till ett äldreboende. På dessa matställen kan äldre som inte bor på äldreboende och andra gäster äta lunch och fika. Utöver detta finns tre större konferensanläggningar, Burgården, Hotell Kusten (båda drivs av Utbildningsförvaltningen), Dalheimers hus (drivs av social resursförvaltning). Den största, Burgården, har kapacitet för upp till 1 000 personer och tar emot över 30 000 gäster årligen. Flera av stadens 11 kulturhus och möteslokaler har också restauranger och kaféer. Det finns också restauranger och kaféer på av staden ägda idrottsarenor och -anläggningar, kulturinstitutioner som muséer, teatrar och bibliotek som ofta drivs av externa aktörer genom avtal med respektive aktör inom staden.

Sammantaget finns här en stor och viktig möjlighet att minska användningen av engångsmaterial enligt de lösningar som identifierats i sammanställningen i avsnitt 5.3.3. Restaurangerna och konferensanläggningarna är ansikten utåt för Göteborgs Stad och har därför också betydelse i att föregå med gott exempel. På exempelvis Burgårdens serveras idag en stor del av förtäringen på konferenser i engångsmaterial.

Då äldrerestaurangerna drivs av stadsdelsförvaltningarnas måltidsorganisation omfattas de av de av förslagen till riktlinjerna för att minska engångsmaterial i det kommande reviderade Måltidsprogrammet. Skolrestaurangerna samt två av de stora konferensanläggningarna (Burgården och Hotell Kusten) drivs av Utbildningsförvaltningen vilken också ingår i Måltidsorganisationen.

Så som Måltidsprogrammet är formulerat idag ska det tillämpas av de verksamheter i Göteborgs Stad som ansvarar för den mat som kommunen upphandlar, tillagar och serverar. Hittills har det omfattat maten till förskolor, grund- och gymnasieskolor, särskilt boende samt mat i det egna hemmet. Men som framgår av ovanstående ansvarar staden för tillagning av mycket mer mat än så och det hade varit praktiskt om Måltidsprogrammet och dess riktlinjer omfattade även denna upphandling, tillagning och servering.

Kretslopp och vatten har, inom ramen för Skrota Skräpet, tagit fram en checklista, *Förebygg avfall på restaurang och kafé* som finns på www.goteborg.se/forebyggavfall.

Catering är idag ramavtalslöst. Det gör det svårt att ställa gemensamma krav från staden på hur cateringföretag ska leverera till staden, vare sig det handlar om engångsfrihet eller ekologisk mat. För att underlätta för beställare att ställa krav på engångsfrihet och andra sätt att minska avfallet har Kretslopp och vatten inom ramen för Skrota Skräpet tagit fram en checklista för beställare: *Förebygga avfall på konferens, hotell och vid catering*, som kan användas för att minska engångsmaterial vid beställning. Detta kräver dock aktivt arbete med kravställning för alla stadens verksamheter.

För att till en styrning för att minska användningen av engångsartiklar som gäller såväl övriga kommunalt drivna restauranger och konferensanläggningar som stadens samtliga övriga verksamheter förslås Kretslopp och vatten sammanställa denna utrednings många detaljerade råd samt ytterligare råd från Skrota Skräpets vägledningar och checklistor till en anvisning som skickas till stadsdirektören för antagande. Anvisningen ska innehålla konkret vägledning om hur stadens verksamheter ska minska alla typer av engångsartiklar som tas upp i denna

utredning. Samtliga förvaltningar och bolag uppdras följa anvisningen om att minska engångsartiklar.

En anvisning ska, enligt Göteborgs Stads riktlinje för styrande dokument (Dnr 0521/15 senast reviderad 2019-05-23) beskriva på vilket sätt något ska göras och innehålla konkret vägledning om hur verksamheten eller arbetsuppgifter inom ett område ska genomföras. Anvisningen kan beskriva en metod eller en process för hur arbetet ska utföras. Stadsövergripande anvisningar som avser ren verkställighet ska beslutas av stadsdirektör. Kretslopp och vatten har byggt upp kompetens på området och är idag, i och med denna utrednings genomförande och arbetet med att förebygga avfall inom Skrota Skräpet, den verksamhet i staden som har störst samlad kunskap i staden om hur det stora antalet olika typer av verksamheter i staden kan minska användningen av engångsartiklar. Kretslopp och vatten föreslås därför vid behov ge råd om hur förvaltningar och bolag kan genomföra kommunfullmäktiges beslut om att minska användningen av engångsartiklar. Detta innebär ingen uppsökande verksamhet utan att svara på frågor och agera bollplank vid förfrågan.

Lagen hindrar inte mat i egen låda

Både Livsmedelsverket och Miljöförvaltningen i Göteborgs Stad informerar på sina websidor om att det inte finns några regler i livsmedelslagstiftningen som förbjuder restauranger eller butiker att sälja mat i kundernas medhavda förpackning. Det är alltså upp till restaurangen eller butiken att bestämma om de vill låta kunden ta med maten i egen flergångslåda eller ej, men de kan inte säga att det står i lagen att de inte får.

En engångsartikel som många förvaltningar och bolag i enkäten har uttryckt önskan om att minska är de hämtmatsförpackningar som dagligen landar i verksamheternas avfall när medarbetarna köper take away-mat och äter på arbetsplatsen. Om tio kontorsanställda äter hämtmat i engångslåda varje lunch blir lådorna cirka 200 kg avfall per år. Avfallet orsakar klimatpåver motsvarande cirka 650 kg koldioxid – lika mycket som en bilresa på 300 mil. I och med EU-direktivet 2019/904 är det beslutat att EU-länderna ska uppnå en mätbar kvantitativ minskning av bland annat livsmedelsförpackningar i plast såsom snabbmatslådor med eller utan lock senast 2026, jämfört med 2022.

Som framgår av sammanställningen i avsnitt 5.3.3 finns både praktiskt och juridiskt fungerande alternativ. Några verksamheter i staden, bland andra Bostadsbolaget, SDF Örgryte Härlanda, SDF Östra Göteborg och Kretslopp och vatten, har visat att det är lätt att få närbelägna restauranger att gå med på att sälja hämtmaten i personalens flergångslådor. Några av stadens verksamheter har även köpt in flergångslådor som lånas ut till personalen i detta syfte. Det som behövs nu är att sprida kännedom om åtgärden bland stadens verksamheter. Det skulle också vara bra med ett uppsökande arbete gentemot restaurangerna.

Flergångslåde-åtgärden ingår som en del i konceptet *Det avfallssnåla kontoret* som alla stadens förvaltningar och bolag ska införa enligt åtgärd 60 i *Göteborgs Stads Handlingsplan för miljön 2018-2020*. Kretslopp och vatten har inom ramen för Skrota Skräpet coachat

verksamheter att minska sitt avfall, bland annat att införa ”Det avfallssnåla kontoret”, men Skrota Skräpet ska enligt beslut av kretslopp- och vattennämnden upphöra från och med 2021. Flergångslåde-åtgärden liksom andra åtgärder från de checklistor som Skrota Skräpet tagit fram infogas i den anvisning för att minska användningen av engångsartiklar i staden som Kretslopp och vatten föreslås sammanställa för beslut av stadsdirektören (förslag 15). Många tror att det är förbjudet att köpa hämtmat i egen låda. Men både Miljöförvaltningen och Livsmedelsverket informerar på sina websidor om att det inte finns något i lagstiftningen som hindrar detta. Miljöförvaltningen kan också i fortsättningen sprida information om att livsmedelslagen inte förbjuder restauranger och kaféer att sälja mat och dryck till kunder med medhavd låda och mugg.

En engångsartikel inom livsmedel som ligger högt på tio i topp-listan i klimatpåverkan är buteljerat vatten (flask- och burkvatten). Staden konsumerar årligen i storleksordningen 70 000 enheter buteljerat vatten, där flaskvatten sannolikt dominerar. Antalsmässigt är det långt under de ”stora” produkterna som pappershanddukar, servetter och inkontinensskydd. Däremot är klimatpåverkan av dessa 70 000 enheter köpt vatten den fjärde största av samtliga engångsartiklar i staden. Stadens konsumtion av flaskvatten motsvarar i klimatpåverkan nästan 16 varv med bensindrivna bil runt ekvatorn.

På plussidan är att flaskvattnet på behovssidan är en ganska onödig produkt som är enkel att ersätta med kranvatten, som dessutom är betydligt billigare (4 öre/liter).

Äldreboendena har hittills varit de största användarna av flaskvatten i staden. I samband med införandet av *Avfallssnålt äldreboende* på samtliga Göteborgs Stads äldreboenden har boendena ersatt kolsyrat vatten på flaska med kolsyremaskiner. Det som finns kvar i användning är vichyvatten, vilket används som botemedel mot munsvamp. I övrigt finns inga tvingande behov av att använda buteljerat vatten i stadens verksamheter och staden skulle därför kunna låta sig Kranmärkas. Kranmärkt¹⁴ är en hållbarhetsmärkning som drivs av Svenskt Vatten. Den kranmärkta verksamheten väljer att använda kranvatten istället för buteljerat vatten. Märkningen är inte en certifiering, vilket innebär att verksamheten själv ansvarar för att leva upp till vad det innebär att vara kranmärkt. Det kostar inget att kranmärka sin verksamhet. Exempel på stora organisationer i Västra Götaland som är kranmärkta är Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Göteborgsregionen (GR) och Alingsås kommun. Enligt Svenskt Vatten går det bra att kranmärka hela Göteborgs Stad, trots att vichyvatten används som botemedel mot munsvamp på äldreboenden. Vichyvattnet utgör där ett undantag som inte går att ersätta med kranvatten¹⁵.

Flera av Göteborgs Stads verksamheter är redan kranmärkta: stadsbyggnadskontoret, idrott och föreningsförvaltningen, Renova, Gryaab, Försäkrings AB Göta Lejon, Kretslopp och vatten, Gothenburg Culture Festival (fd Göteborgs Kulturkalas) och konferensanläggningen Hotell Kusten.

Kranmärkningen togs först fram lokalt av Göteborgs Stad (Kretslopp och Vatten) och gjordes sedan till en nationell märkning av Svenskt Vatten. Kretslopp och vatten föreslås samordna och kommunicera arbetet med att kranmärka hela Göteborgs Stad. Inköp och upphandling ges i uppdrag att i samband med Kranmärkningen ta bort buteljerat vatten från ramavtal (ta bort från Tummen upp-sortimentet och blockera från Övrigt-sortimentet. Undantaget för äldreboendenas behov av vichyvatten löses med att sektorn för äldreomsorg tar fram ett eget ramavtal för vichyvatten alternativt annan behandlingsmetod.

¹⁴ www.kranmarkt.se

¹⁵ Mailkonversation med Sofia Barré på Svenskt Vatten 2019-03-04

5.4 Mjukpapper

5.4.1 Mängd, klimatpåverkan och kostnad

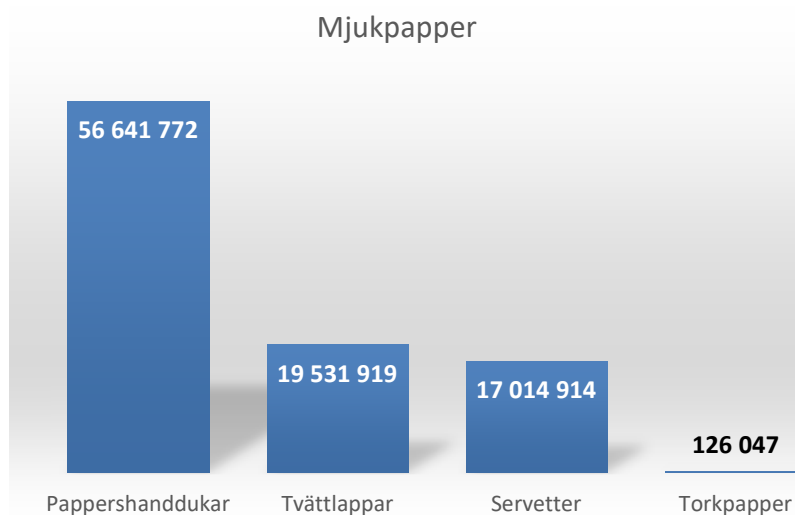
Enligt inköpsstatistik från Winst köpte Göteborgs Stad in 93 miljoner engångsartiklar i kategorin mjukpapper under 2017 till en kostnad av 11,7 miljoner kronor. Klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv av dessa engångsartiklar motsvarar utsläpp av 55 ton koldioxidekvivalenter. Det motsvarar att köra en bensindriven personbil drygt 11 gånger runt ekvatorn¹⁶.

Till antalet utgör pappershanddukar de största mängderna. Även klimatomåligt står pappershanddukarna för störst påverkan medan torkpapper står för de största kostnaderna. Utöver de engångsartiklar som framgår av figur 10 används också hushållspapper, toalettpapper och pappersnäsdukar.

5.4.2 Användning

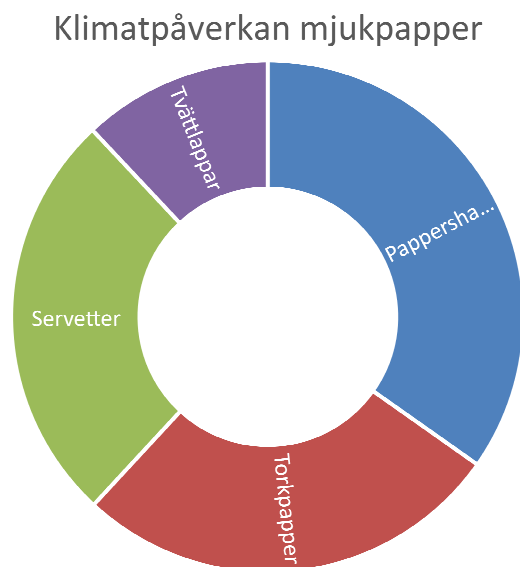
Användningen av engångsartiklar av mjukpapper är vanlig i staden. Flest använder pappershanddukar (92 procent av de svarande förvaltningarna och bolagen) men även användningen av hushållspapper (81 procent) och engångsservetter (79 procent) är omfattande.

Servetter omfattar också våtservetter, ansiktsservetter och desinfektions-servetter. 15 procent använder engångstvättlappar.

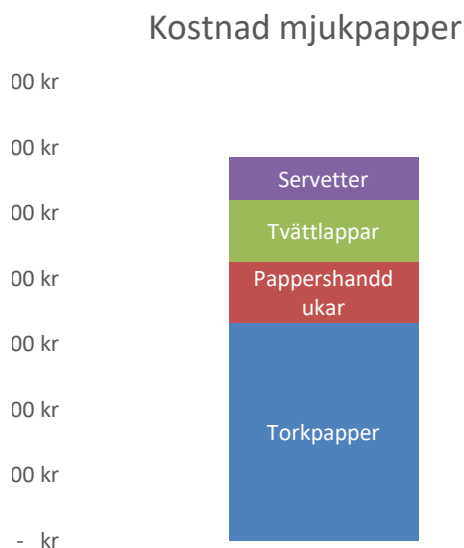

Figur 12. Antal inköpta engångsartiklar inom mjukpapper via Göteborgs Stads inköpssystem Winst 2017.

¹⁶ 1 kg koldioxid motsvarar 8,5 km bilkörning. Källa: Klimatpåverkan från olika avfallsfraktioner, IVL, Avfall Sverige 2019

Figur 13. Fördelning av klimatpåverkan (mätt i koldioxid-ekivalenter) från inköpt mjukpapper i Göteborgs Stad 2017.

Figur 14. Kostnad för inköpta engångsartiklar inom kök och livsmedel via Winst 2017.

Störst mängd mjukpapper används av stadsdelsförvaltningarna (inkl de verksamheter som 1 juli 2018 bildade förskole- och grundskoleförvaltningen). När det gäller servetter har även utbildningsförvaltningen och social resursförvaltning en hög användning.

Av de svarande anger när 45 procent (21 stycken) att de kan upphöra eller minska användningen av mjukpapper av någon sort i ett eller flera av verksamhetsområden. Flest anger att de kan byta ut pappershanddukar mot lufthandtork.

5.4.3. Orsaker och lösningar

Nedanstående orsaker till att engångsartiklar i kategorin mjukpapper används samt lösningar för att undvika, ersätta eller minska dem har identifierats i enkätsvaren och genom dialog med aktörer i staden.

Orsak till användning av mjukpapper	Lösning för att undvika engångsartiklar
Pappershanddukar används för att torka händer efter handtvätt på toaletter och andra ställen.	Ersätt med lufthandtork med hög hastighet alternativt textilhanduk på rulle eller personliga textilhanddukar som tvättas av tvättfirma eller av personal. Lufthandtork och textilhanduk på rulle är lämpligt för större verksamheter medan personliga textilhanddukar fungerar på mindre arbetsplatser. För förskolebarn och inom äldreomsorgen ska pappershanddukar användas av hygienskäl. Välj lufthandtork med så låg ljudnivå som möjligt. Verksamheter kan beställa installation av lufthandtorkar eller textilhanduk på rulle av lokaluthyraren. Beställaren betalar då detta. Vid renovering, ny- och ombyggnad av lokaler som hyrs ut av stadens lokalförvaltande verksamheter (Lokalförvaltningen, Higab, GöteborgsLokaler mfl) kan lokalägarna utrusta skolor, större kontorslokaler samt lokaler som tar emot stora mängder besökare med lufthandtork eller textilhanduk på rulle. Dessutom kan detta ställas som krav i de hyreskontrakt som lokalförvaltningen förhandlar fram med externa lokalägare för uthyrning till stadens verksamheter.

	Anta rutiner inklusive ansvariga för regelbunden tvätt av handdukar. Om lokalvården ska sköta tvätten tydliggör då vid beställning, av lokalvård på ramavtal respektive vid tjänstebeställning av lokalvård i egen regi, att denna arbetsuppgift ingår. Tvättservice finns på ramavtalet <i>Tvätt av arbetskläder och allmän tvätt</i> (egenägt tvättgods) och <i>Cirkulationstvätt</i> (hyrt tvättgods). Textilhanddukar finns på ramavtal <i>Möbler och inredning för hemlika miljöer</i>. Det är också möjligt att köpa eller erhålla begagnade handdukar som sys om till mindre storlekar av till exempel Returhuset och andra sociala verksamheter i staden. Sådana koncerninterna köp kan ske utan upphandling upp till gränsvärdet för direktupphandling. Alternativ till ovanstående åtgärder är att sätta upp skyltar vid pappershanddukhållare som uppmanar till att bara använda en pappershandduk per handtorkning.
Servetter används dagligen i fikarum och vid speciella tillställningar, möten etc, vid måltidsservering inom förskola, förskola och äldreomsorg samt i restauranger, kaféer och konferensverksamhet i kommunal regi.	Minska den dagliga användningen av servetter genom att använda servettdispensrar som portionerar ut en servett i taget och därmed minskar risken att man tar servetter i onödan. Placera inte dispensrarna direkt på matborden. Alternativt upphör med daglig användning av servetter då det går lika bra att tvätta händerna och torka av bord med disktrasa om kladd skulle uppstå. De servetter som används vid förskolans fruktstunder kan ersättas genom att servera frukten på tallrik istället för servett. Servettdispensrar kan också användas på restauranger, kaféer och konferensverksamhet i kommunal regi. För festliga tillfällen är tygservetter ett alternativ. Tvätt kan ske i befintliga maskiner av personal alternativt av tvättfirma. Anta rutiner inklusive ansvariga för regelbunden tvätt. Om lokalvården ska sköta tvätten tydliggör då vid beställning, av lokalvård på ramavtal respektive vid lokalvård i egen regi, att denna arbetsuppgift ingår. Tvättservice finns på ramavtalet <i>Tvätt av arbetskläder och allmän tvätt</i> (egenägt tvättgods) och <i>Cirkulationstvätt</i> (hyrt tvättgods). Servettdispensrar finns på ramavtalet <i>Kemtekniska produkter</i>. Tygservetter kan tas in på ramavtal av Inköp och upphandling.
Tork- och hushållspapper används för att torka disk, torka av ytor samt att ta upp slask ur vaskar på kontor, storkök och på förskolor, skolor, äldreboenden och andra typer av boenden.	Ersätt tork- och hushållspapper på kontor med diskhanddukar, disktrasor och vaskskrapor. Torkpapper för att torka av ytor i storkök, förskolor, skolor, äldreboenden och andra boenden kan ersättas med disktrasor som tvättas dagligen i 60 grader. Anta rutiner inklusive ansvariga för utbyte och tvätt av handdukar och disktrasor. Tvätt kan göras av personal eller tvättfirma. Tvättservice finns på ramavtalet <i>Tvätt av arbetskläder och allmän tvätt</i> (egenägt tvättgods) och <i>Cirkulationstvätt</i> (hyrt tvättgods). Om lokalvården sköter tvätten tydliggör då vid beställning, av lokalvård på ramavtal respektive vid lokalvård i egen regi, att denna arbetsuppgift ingår. Diskhanddukar finns på ramavtalet <i>Husgeråd och köksutrustning</i>. Disktrasor finns på ramavtalet <i>Kemtekniska produkter</i>. Vaskskrapor kan köpas av ramavtalsleverantörer och Inköp och upphandling kan ta in denna produkt i avtalssortimentet.
Engångstvättlappar används på förskolor för intimhygien och på äldreboenden för intim- och helkroppshygien. Våtservetter används av olika verksamheter i staden.	Ersätt engångstvättlappar på äldreboenden vid tvätt av ansikte och överkropp med textiltvättlappar som tvättas i 60 grader i den enskilde boendes tvätt. Den enskildes tvätt tvättas ändå i separata tvättmaskiner så tvättlapparna hjälper ofta till att fylla halvfulla maskiner. Personliga tvättsvampar är ett bra val att använda i duschen. Engångstvättlappar används fortsatt vid nedre hygien samt för att torka bort kroppsvätskor på andra ställen, både inom äldreomsorg och förskola.

	Tvättsvampar finns på ramavtalet <i>Sjukvårdsmateriel</i> respektive <i>Kemtekniska produkter</i>. Inköp och upphandling kan ta in textiltvättlappar att beställa på ramavtalsortimentet. Textiltvättlappar finns nu som hyrtvättgods på ramavtalet <i>Cirkulationstvätt</i>. Rutiner för användning av textiltvättlappar kan infogas i <i>Dagliga rutiner för minskat avfall på Göteborgs Stads äldreboenden</i> som finns på www.goteborg.se/forebyggavfall och tagits fram inom ramen för <i>Avfallssnålt äldreboende</i>. Våtserverter bör kunna ersättas av handvätt i de fall rinnande vatten finns tillgängligt.
--	--

5.4.4 Goda exempel

Några verksamheter som svarade på enkäten uppgav att de redan slutat eller minskat användningen av engångsartiklar av mjukpapper och flera att de skulle kunna göra det. Här är några exempel:

Stadsbiblioteket - som är kulturförvaltningens enskilt största besöksmål - har på flertalet offentliga toaletter övergått till lufthandtorkar. Med över en miljon besökare årligen blir åtgången av handdukar mycket stor och därtill dyr.

Kulturförvaltningen

Vi har vidtagit åtgärder för att minska antalet servetter som eleverna använder. Vi har bytt till servetthållare i matsalarna, där det bara kommer ut en servett åt gången.

SDF Västra Göteborg

Vi skulle kunna ha lufthandtorkar på wc.

GöteborgsLokaler

Ersätta Minitork med kökshanddukar.

Stadsledningskontoret

Byta ut pappershanddukarna på toaletterna. Vi som hyresgäster kan påpeka detta för hyresvärderna.

Göteborgs Stadshus AB

Pappersservetter skulle man kunna sluta med, vanesak.

Stadsbyggnadskontoret

Bergsjöskolan ersatte pappershanddukar

Genom att installera handtork på högstadiets elevtoaletter minskade Bergsjöskolan både avfallsmängder, kostnader och problem med stopp i toaletterna. Tack vare bytet till handtork har skolans restavfall minskat med cirka 1 400 kg per läsår. Och investeringen lönar sig – skolan räknar med att spara flera tusen kronor per år genom framför allt sänkta kostnader för inköp och avfallshantering.

Flergångstvättlappar och festliga servetter på äldreboende

Flertalet äldreboenden har bytt ut eller kommer att byta ut engångstvättlappar till de boende mot flergångstvättlappar i tyg vid tvätt av ansikte och överkropp. Engångstvättlappar används alltid för nedre hygien eller om personen till exempel har en ögoninfektion. Basala hygienrutiner gäller alltid. Både till fest och vardag fungerar tygservetter eller kökshanddukar i stället för pappersservetter.

5.4.5 Förslag till beslut

3. Att kommunfullmäktige uppdrar åt de förvaltningar och bolag i Göteborgs Stad som hyr ut lokaler till stadens verksamheter, att vid nybyggnad, ombyggnad och renovering utrusta större lokaler där förtäring sker med diskmaskiner, att förkorta reparationstider för diskmaskiner ur funktion samt att vid nybyggnad, ombyggnad och renovering av skolor, större kontorslokaler samt lokaler som tar emot stora mängder besökare utrusta dessa med lufthandtork eller textilhandduk på rulle.

4. Att kommunfullmäktige uppdrar åt lokalförvaltningen att vid förhandlingar om hyreskontrakt med externa lokalägare som lokalförvaltningen tar fram för staden inkludera krav på diskmaskin i större lokaler där förtäring sker, förkortade reparationstider för diskmaskiner ur funktion samt krav på snabbluftshandtork eller textilhandduk på rulle i skolor, större kontor samt lokaler som tar emot större mängder besökare.

I denna kategori engångsartiklar finns de till antalet tre största engångsartiklar som staden köper in: pappershanddukar, engångstvättlappar och pappersservetter, sammanlagt 93 miljoner stycken artiklar köptes in 2017. Torkpapper köps in i mindre mängder till antalet rullar men är den näst dyraste posten bland engångsartiklarna. 2017 köpte staden torkpapper för 6,6 miljoner kronor. Den till antalet största produkten pappershanddukar gick samma år på 1,9 miljoner kronor, medan servetter köps in för 1,3 miljoner kronor.

Sett över hela livscykeln påverkar lufthandtork med hög fläkthastighet miljön minst jämfört med pappershanddukar, textilhanddukar på rulle och standardlufttork, enligt litteraturstudier gjorda bland annat av Lokalförvaltningen¹⁷. Textilhanddukar i bomull är bättre för klimatet än pappershanddukar förutsatt att de har en livslängd på minst 1,5 år.

Inte minst från lokalvårdens sida finns ett intresse för att ersätta pappershanddukar med lufthandtorkar, utöver miljöskäl, på grund av minskad nedskräpning i lokalerna och färre tunga lyft vid påfyllning av pappershanddukar och avfallshantering. Det blir färre säckar med avfall och färre paket med pappershanddukar att hantera. Lokalvården arbetar i flera fall aktivt för att få in lufthandtorkar i samband med nybyggnad och etablering av nya skolbyggnader och kontor.

De förvaltningar och bolag i Göteborgs Stad som hyr ut lokaler till stadens verksamheter uppdras att vid nybyggnad, ombyggnad och renovering av skolor, större kontorslokaler samt lokaler som tar emot stora mängder besökare utrusta dessa med lufthandtork eller textilhandduk på rulle (förslag 3). Lokalförvaltningen att vid förhandlingar om hyreskontrakt med externa lokalägare som lokalförvaltningen tar fram för staden inkludera krav på krav på snabbluftshandtork eller textilhandduk på rulle i skolor, större kontor samt lokaler som tar emot större mängder besökare (förslag 4).

¹⁷ Pappershanddukar vs elhandtorkare, En jämförelse mellan pappershanddukar och elhandtorkare med utgångspunkt ur ett livscykelanalys- och riskanalysperspektiv, Lokalförvaltningen 2015). Analyzing the uncertainty in a comparative life cycle assessment of hand drying systems, Article in the International Journal of Life Cycle Assessment, Montalbo et al 2016

Torkpapper för att torka av ytor kan med bibehållen hygien ersättas med disktrasor som så länge de tvättas dagligen. Tvätt kan ske i befintliga maskiner av personal eller på Tvättservice som finns på ramavtal. Om lokalvården ska sköta tvätten bör det tydliggöras då vid beställning, av lokalvård på ramavtal respektive vid lokalvård i egen regi, att denna arbetsuppgift ingår.

Servetter används ofta av slentrian och ofta för många åt gången. Att använda servettdispenser och andra åtgärder för att minska den dagliga användningen av engångsartiklar i kategorin mjukpapper inkluderas i *Anvisning för att minska användningen av engångsartiklar i Göteborgs Stad* (förslag 15).

På äldreboenden är förutsättningarna för att ersätta engångstvättlappar goda då de boende har egna badrum. Inom ramen för införandet av *Avfallssnålt äldreboende* på samtliga Göteborgs Stads äldreboenden ersätts engångstvättlappar vid tvätt av ansikte och överkropp med textiltvättlappar som tvättas i 60 grader i den enskilde boendes tvätt. Den enskildes tvätt tvättas ändå i separata tvättmaskiner så tvättlapparna hjälper ofta till att fylla halvfulla maskiner. Engångstvättlappar används fortsatt vid nedre hygien samt för att torka bort kroppsvätskor, enligt Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2015:10) om basal hygien i vård och omsorg.

Textiltvättlappar finns som hyrtvättgods på ramavtal och bör också tas in på ramavtalssortiment för de verksamheter som idag köper in dem själva. Likaså är tygservetter en produkt som redan köps in av stadens verksamheter och som borde finnas på ramavtalssortiment.

I förslag 8 (se avsnitt 5.5) föreslås sektorerna för äldreomsorg få i uppdrag att anta de rutiner som tagits fram för *Avfallssnålt äldreboende* senast 31 december 2020. I dessa ingår rutiner för textiltvättlappar.

5.5 Hygienprodukter och medicinska produkter

5.5.1 Mängd, klimatpåverkan och kostnad

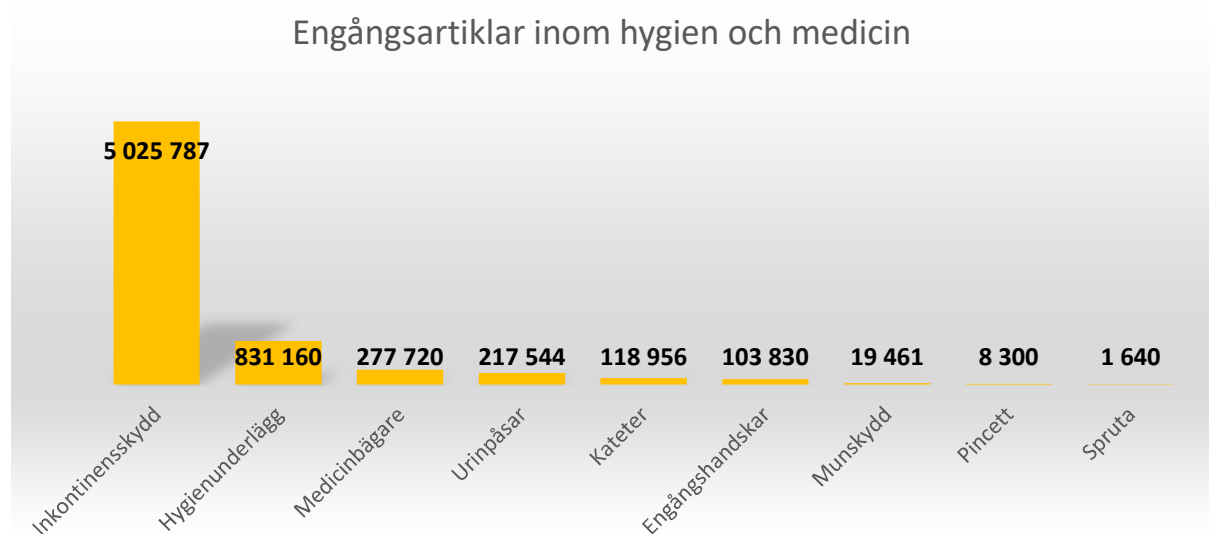
Enligt inköpsstatistik från Winst köpte Göteborgs Stad in 6,6 miljoner engångsartiklar i kategorin hygienprodukter och medicinska produkter under 2017 till en total kostnad av nästan 18 miljoner kronor. Dessa engångsartiklar ger en klimatpåverkan under sin livscykel på drygt 508 ton koldioxidekvivalenter. Det motsvarar att köra en bensindriven personbil nästan 108 gånger runt ekvatorn.

Både till antalet och när det gäller klimatpåverkan och kostnader står inkontinensskydd för den största andelen följt av hygienunderlägg (lakansskydd och möbelskydd).

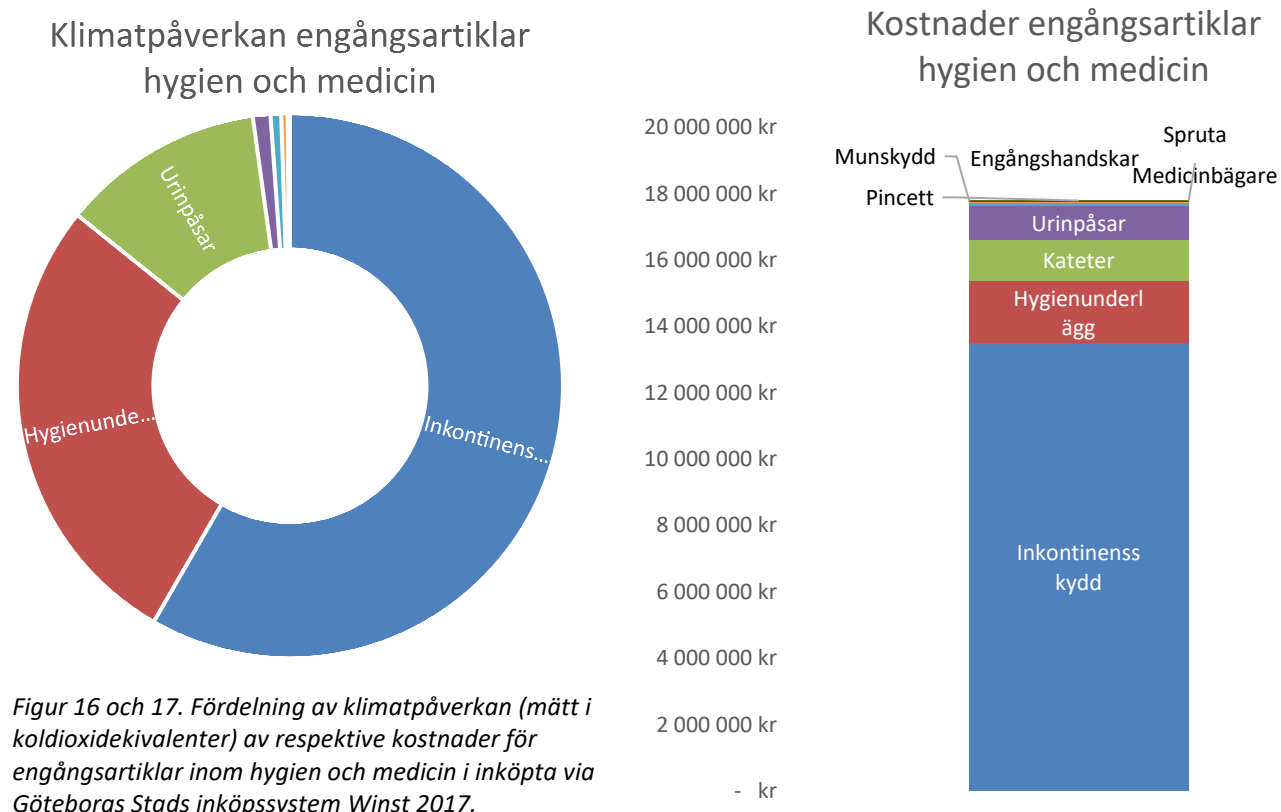
Utöver de engångsartiklar som framgår av figur 13 används också skötbordsöverdrag, engångsmoppar (vid sanering) och engångsförpackningar för handsprit.

5.5.2 Användning

Över 42 procent av de svarande förvaltningarna och bolagen har angett att de använder engångsartiklar inom hygien och medicin. Flest av de svarande (54 procent) anger att de använder engångshandskar och förvånande många av de som använder dem är verksamheter

Figur 15. Antal inköpta engångsartiklar inom kategorin hygienprodukter och medicinska produkter via inköpssystemet Winst 2017.

utanför kök och omsorg. Övriga artiklar används övervägande inom äldreomsorgen i stadsdelsförvaltningarna där också den mängdmässigt största användningen i kategorin sker. Av de svarande har 10 stycken angett att de kan sluta med engångsmaterial inom hygien och medicin inom ett eller flera områden. Flest nämner här engångshandskar.

5.5.3. Orsaker och lösningar

Nedanstående orsaker till användning av engångsartiklar i kategorin hygienprodukter och medicinska produkter samt lösningar för att undvika, ersätta eller minska dem har identifierats i enkätsvaren och genom dialog med aktörer i staden.

Orsak till användning av engångsartiklar inom hygien och medicin	Lösning för att undvika engångsartiklar
Engångshandskar används vid hantering av livsmedel i kök och servering	Användning av engångshandskar kan inte ersätta handtvätt vid livsmedelshantering och ska bara användas som komplement till god handhygien då man har sår eller sprickor på händerna. Vid övrig livsmedelshantering ska händerna tvättas med tvål och vatten ¹⁸ . Ändå används engångshandskar vid annan livsmedelshantering i staden. Generellt för alla användningsområden gäller att dubbla engångshandskar inte behöver användas. Vid disk kan personliga flergångshandskar användas. Måltidsorganisationen kan förtydliga när engångshandskar ska användas och inte.

¹⁸ Kontrollhandbok för storhushåll, Del II, Livsmedelsverket 2016

Engångshandskar används vid omsorgsarbete inom äldreomsorg (äldreboenden och hemtjänst), förskola, på boenden med särskild service för funktionshindrade och på HVB-hem	Enligt Socialstyrelsens föreskrifter om basal hygien i vård och omsorg (SOSFS 2015:10) ska skyddshandskar användas om händerna riskerar att komma i kontakt med kroppsvätskor under ett vård- eller omsorgsmoment. Skyddshandskarna ska vara för engångsbruk. Trots det används engångshandskar vid andra tillfällen, vilket är ett välkänt problem som inte bara orsakar avfall och miljöpåverkan utan också ger etiska konsekvenser då kroppskontakt med brukaren undviks i onödan. I samband med införandet av <i>Avfallssnålt äldreboende</i> på samtliga stadens äldreboenden har det gjorts skriftliga förtydliganden om när engångshandskar ska användas och inte som kommunicerats till all personal. Motsvarande förtydliganden och kommunikation kan också göras för hemtjänst, boenden med särskild service och förskolan.
Engångshandskar används av lokalvården vid toalettrensning och sanering. Användning av engångshandskar kan även förekomma vid andra städmoment. Engångsförkläden och engångsoveraller används av lokalvårdare vid sanering.	Engångshandskar ska vid lokalvård endast användas vid toalettrensning och sanering. Vid andra städmoment, som till exempel mopprning, kan flegångshandskar användas om personalen vill använda handskar. Stadsdelsförvaltningarnas sektorer med ansvar för lokalvård kan förtydliga rutinerna för när engångshandskar ska användas.
Inkontinensskydd används inom äldreomsorgen (äldreboenden och hemtjänst), på boenden med särskild service för funktionshindrade, för brukare med personlig assistans och för barn på HVB-hem	Genom införandet av <i>Avfallssnålt äldreboende</i> på samtliga äldreboenden i Göteborgs Stad har användningen av inkontinensskydd minskats. Rutiner för ökat antal toalettbesök utifrån de boendes förmågor och behov har införts och medarbetarna har arbetat med att lära sig känna igen signaler från boende som inte själva kan uttrycka sig om att det är dags att gå på toaletten. Äldreboendena har arbetat med individuell utprovning av inkontinensskydd och infört tvättbara inkontinensskydd för boende med små behov. Toaletterutiner och information om vilket inkontinensskydd som ska användas dokumenteras i den individuella genomförandeplanen för respektive boende. Motsvarande arbete kan göras på boenden med särskild service för de brukare som använder inkontinensskydd. Inköp och upphandling kan ta in tvättbara inkontinensskydd på ramavtal.
Lakansskydd och möbelskydd i engångsmaterial används inom äldreomsorgen (äldreboenden och hemtjänst) och på boenden med särskild service för funktionshindrade	Genom införandet av <i>Avfallssnålt äldreboende</i> på samtliga äldreboenden i Göteborgs Stad har engångsskydd ersatts med tvättbara flegångsunderlägg för sängar och möbler. Underläggen tvättas i 60 grader tillsammans med den boendes privata kläder som tvättas i separata maskiner. Engångsunderlägg används endast vid magsjuka eller smitta. Motsvarande arbete kan göras på boenden med särskild service för de brukare som använder inkontinensskydd. Flegångsunderlägg finns på ramavtalet <i>Sjukvårdsmateriel</i> .
Medicinsmuggar i engångsmaterial köps in och används inom äldreomsorgen (äldreboenden och hemtjänst) och på boenden med särskild service för funktionshindrade	Det vanligaste idag är att tabletter kommer i rullar av engångsplast i apotekens doserings- och distributionssystem (apodos). Till flytande medicin medföljer ofta en medicinkopp i plast som sitter på medicinflaskan. Trots detta köps en del engångsmedicinkoppar in av staden. I de fall medicinkoppar behövs kan medicinsmuggar i flegångsmaterial användas. Flegångsmuggar för medicin finns på ramavtalet <i>Sjukvårdsmateriel</i> . Om medicinen blandats med mat i medicinkopp, glas, äggkopp e dyl – torka av med papper och släng pappret i restavfallet. Därefter kan muggen diskas.

	Dryck eller mat som blandats med medicin innehåller medicinrester och får därför inte spolas ned i vaskar eller toaletter, eller slängas i matavfallet.
Handsprit används på vanliga kontor	Handsprit används inom sjukvården och för smittkänsliga grupper inom omsorgen, men på ett vanligt kontor behövs det inte och kan plockas bort, vilket dessutom minskar mängden engångsförpackningar i avfallet.
Engångsmunskydd används ibland vid lokalvård, till exempel i dammiga miljöer och när lokalvårdspersonalen är förkyld.	Vid lokalvård ska munskydd endast användas vid sanering (på grund av att starkare kemikalier då används och eventuella risker för smitta). Den vardagliga städningen ska vara så bra att munskydd ej behövs. Vid behov av städning extra dammiga lokaler, till exempel pannrum beställs eller utförs specialstädning. Är medarbetarna sjuka bör de vara sjukskrivna. Stadsdelsförvaltningarnas sektorer med ansvar för lokalvård kan förtydliga rutiner för när munskydd ska användas.

5.5.4 Goda exempel

Några verksamheter som svarade på enkäten uppgav att de redan slutat eller minskat användningen av engångsartiklar i kategorin hygien och medicin och flera att de skulle kunna göra det. Här är några exempel:

Vi kan minska engångshandskar betydligt! Sängunderlägg kan vi minska. Utveckla vidare inkontinensskyddens användning så att de blir mer personligt utformade.

SDF Västra Göteborg

Munskydd och engångshandskar används i mycket liten omfattning. Förändringen ligger långt bakåt i tiden.

Renova

Handskarna skulle man kunna ta bort helt. Se över rutiner för matupplägg och fika.

Stadsbyggnadskontoret

Engångshandskar skulle förmodligen kunna tas bort. Behövs tydlig information kring krav vid livsmedelshantering.

Bostadsbolaget

Äldreboendena har minskat engångsmaterialet

Efter ett pilotprojekt där Sekelbbo äldreboende lyckades minska sitt restavfall med 10 procent, matavfall med 23 procent och kostnaderna med 143 000 kr per år beslöt alla områdeschefer för äldreomsorgen hösten 2017 att samtliga 53 äldreboenden i Göteborgs Stad skulle bli avfallssnåla under 2018 – 2019. I införandet av det *Avfallssnåla äldreboendet* ingår att ersätta engångsunderlägg i sängar och på möbler med flergångsunderlägg, att utbilda personalen i rutinerna för när engångshandskar ska användas och inte och att minska inkontinensavfallet genom att individuell utprovning av inkontinensskydd och ökade möjligheter för de boende att gå på toaletten. – 80 till 90 procent av våra boende utnyttjar inkontinensskydd, men tyvärr används ibland skydd för säkerhets skull, istället för toalettbesök. Det handlar inte bara om miljö, utan om människors värdighet – att man faktiskt får gå på toaletten när man behöver. Därför har vi arbetat mycket med att personalen ska planera in fler toalettbesök under dagen och med att personalen ska lära sig läsa av signalerna från dem som inte kan uttrycka sig, säger projektledare Cristina Foconi. De 36 äldreboenden som hittills är klara med att införa det *Avfallssnåla äldreboendet* har minskat sitt rest- och matavfall med sammanlagt 17 procent eller 269 ton vilket motsvarar en minskad klimatpåverkan med 739 ton koldioxidekvivalenter.

5.5.5 Förslag till beslut

8. Att kommunfullmäktige uppdrar åt sektorerna för äldreomsorg att anta de rutiner som tagits fram för *Avfallssnålt äldreboende* senast 31 december 2020.

9. Att kommunfullmäktige uppdrar åt sektorerna för individ- och familjeomsorg att ta fram och anta rutiner för att minska användningen av engångsmaterial efter modell av arbetet som gjorts inom äldreomsorgen senast 31 december 2023.

11. Att kommunfullmäktige uppdrar åt stadsdelsförvaltningarnas sektorer för äldreomsorg respektive sektorerna för individ- och familjeomsorg respektive sektorerna för lokalvård att förtydliga rutinerna för vid vilka arbetsmoment engångshandskar ska användas och inte i respektive sektor senast 31 december 2020.

Ett omfattande arbete med att utveckla rutiner för *Avfallssnålt äldreboende* gjordes under ett pilotprojekt som genomfördes på Sekelbo äldreboende i Kortedala 2015-2016. Sedan dess har samtliga 10 områdeschefer för äldreomsorgen i alla stadsdelar beslutat att *Avfallssnålt äldreboende* ska införas på samtliga 53 kommunala äldreboenden, något som väntas minska kostnaderna med cirka 10 miljoner kronor årligen. Arbetet med införandet startade 2018 och avslutas hösten 2019.

De rutiner som togs fram under pilotprojektet används av äldreboendena, men är hittills inte formellt antagna av sektorerna för äldreomsorgen. Ett formellt antagande skulle borge för kontinuitet och att åtgärderna fortsatt kommer genomföras. Stadsdelsförvaltningarnas sektorer för äldreomsorg uppdras att anta de rutiner som tagits fram för *Avfallssnålt äldreboende* (förslag 8).

Inom sektorn för individ- och familjeomsorg samt funktionshinder (IFO-FH) finns boenden med särskild service för personer med olika typer av funktionshinder. På dessa boenden används samma typer av engångsartiklar som på ett äldreboende: inkontinensskydd, hygienunderlägg (lakansskydd, möbelskydd), engångshandskar, engångshaklappar, engångsförkläden etc. Det borde därför vara möjligt att införa samma typ av åtgärder som på det avfallssnåla äldreboendet. Sektorerna för individ- och familjeomsorg föreslås ta fram och anta rutiner för att minska användningen av engångsmaterial efter modell av arbetet som gjorts inom äldreomsorgen (förslag 9).

Även vid den omsorg och vård i brukarens hem som utförs inom hemtjänst och personlig assistans används samma typer av engångsartiklar som på ett äldreboende: inkontinensskydd, hygienunderlägg (lakansskydd, möbelskydd), engångshandskar, engångshaklappar, engångsförkläden samt engångsskoskydd.

Förutsättningarna skiljer sig dock i och med att omsorgen sker i brukarens hem på biståndsbedömd tid och där tvättmaskin inte alltid är lika lättillgänglig som på ett äldreboende. Det kan finnas möjligheter att minska mängden engångsartiklar även här men tiden för denna utredning har inte varit tillräcklig för att undersöka detta. Detta kan utredas vidare till exempel i form av ett pilotprojekt inom hemtjänst eller personlig assistans i stil med de som genomförts på äldreboenden, förskola och skola.

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter om basal hygien i vård och omsorg (SOSFS 2015:10) ska skyddshandskar för engångsbruk användas om händerna riskerar att komma i kontakt med kroppsvätskor under ett vård- eller omsorgsmoment. Trots det används engångshandskar vid andra tillfällen, vilket är ett välkänt problem som inte bara orsakar avfall och miljöpåverkan utan också ger etiska konsekvenser då kroppskontakt med brukaren undviks i onödan.

I samband med införandet av *Avfallsnålt äldreboende* på stadens äldreboenden har det gjorts skriftliga förtydliganden om när engångshandskar ska användas och inte. Dessa har kommunicerats till all personal. Motsvarande förtydliganden och kommunikation kan också göras för hemtjänst, boenden med särskild service och förskolan. Stadsdelsförvaltningarnas sektorer för äldreomsorg respektive sektorerna för individ- och familjeomsorg respektive föreslås förtydliga rutinerna för vid vilka arbetsmoment engångshandskar ska användas och inte i respektive sektor (förslag 11).

Inom lokalvården ska engångshandskar användas vid toalettrensning och sanering, men även här förekommer viss överanvändning. Sektorerna för lokalvård föreslås också förtydliga rutinerna för vid vilka arbetsmoment engångshandskar ska användas (förslag 11).

På liknande sätt behöver också rutinerna för när engångshandskar ska användas vid livsmedelshantering förtydligas. Användning av engångshandskar kan inte ersätta handtvätt vid livsmedelshantering utan ska bara användas som komplement då man har sår och sprickor på händerna¹⁹. Fel använda kan engångshandskar tvärtom öka risken för smittspridning. Den som bär handskar kan till exempel byta för sällan eftersom denne inte känner sig smutsig. Den mikrobiologiska miljön inuti handsken är dessutom mycket gynnsam för tillväxt av bakterier. Man bör även ha försäkrat sig om att handskarna är tillverkade av material som är godkända för att komma i kontakt med den typ av livsmedel som hanteras, enligt Livsmedelsverkets kontrollhandbok för storhushåll.

Måltidsorganisationen föreslås förtydliga rutinerna för när engångshandskar ska användas vid livsmedelshantering och inkludera dessa i Måltidsprogrammet vid pågående revidering (förslag 5).

De flergångsprodukter som behövs för att ersätta engångsartiklar i denna kategori finns alla på ramavtal utom tvättbara inkontinensskydd (trosor och kalsonger med uppsugningsförmåga) vilka bör tas in på ramavtalssortiment då de redan används i staden.

¹⁹ Kontrollhandbok för storhushåll, Del II, Livsmedelsverket 2016

5.6 Skyddskläder

5.6.1 Mängd, klimatpåverkan och kostnad

Göteborgs Stad köpte in nära 5 miljoner engångsartiklar i kategorin skyddskläder under 2017 enligt inköpsstatistik från Winst. Kostnaden var 1,2 miljoner kronor. Klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv av dessa engångsprodukter var drygt 122 ton koldioxidekvivalenter. Det motsvarar att köra en bensindriven personbil 26 gånger runt ekvatorn.

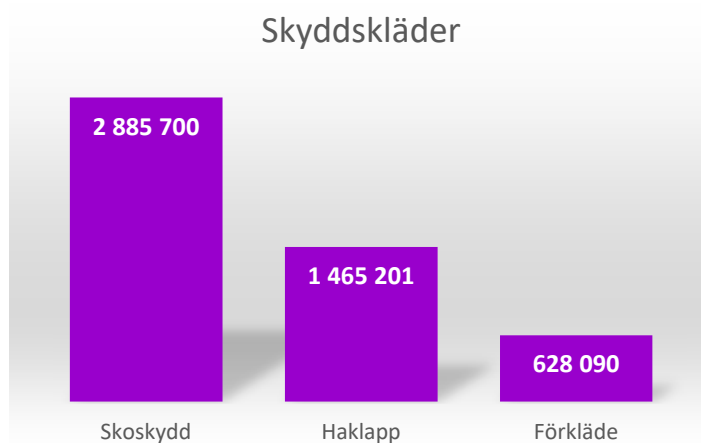
Inköpen av skoskydd står både för högst klimatpåverkan och störst kostnad i denna kategori av engångsartiklar.

Utöver de engångsartiklar som framgår av figur 16 används i denna kategori också engångsoveraller, engångsmössor, skyddsrockar och engångshandskar mm.

5.6.2 Användning

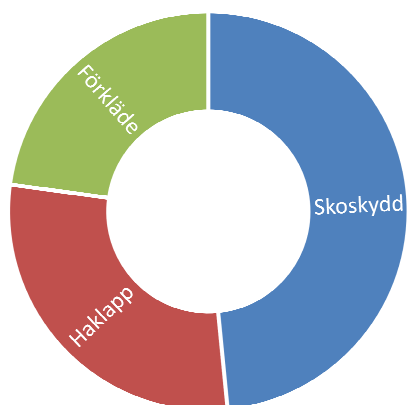
Över en tredjedel (18 stycken) av de svarade förvaltningarna och bolagen har angett att de använder engångsartiklar i kategorin skyddskläder. Flest använder engångsskoskydd (16 stycken) medan engångshaklappar och engångsförkläden används av 15 procent av verksamheterna.

Stadsdelsförvaltningarna (inkl de verksamheter som 1 juli 2018 bildade förskoleförvaltningen och grundskoleförvaltningen) dominerar användningen av alla tre produkter. Även Idrott och förening har en relativt hög användning av engångsskoskydd. Engångsförkläden och engångshaklappar används även av social resursförvaltning och utbildningsförvaltningen. Av de svarande har 7 verksamheter angett att de kan sluta med denna kategori engångsmaterial inom ett eller flera områden.

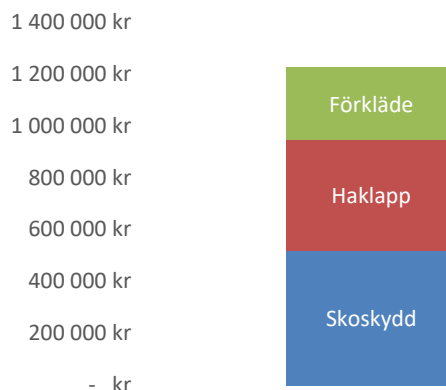
Figur 21. Antal inköpta engångsartiklar inom kategorin skyddskläder via inköpssystemet Winst 2017.

Klimatpåverkan skyddskläder

Figur 19. Fördelning av klimatpåverkan (mätt i koldioxidekivalenter) mellan inköpta engångsartiklar inom kategorin skyddskläder i Göteborgs Stad 2017.

Kostnad skyddskläder

Figur 20: Kostnad för inköpta engångsartiklar inom skyddskläder via Göteborgs Stads inköpsystem Winst 2017.

5.6.3. Orsaker och lösningar

Nedanstående orsaker till användning av engångsartiklar i kategorin skyddskläder och samt lösningar för att undvika, ersätta eller minska användningen av dem har identifierats i enkätsvaren och genom dialog med aktörer i staden.

Orsak till användning av engångsartiklar i kategorin skyddskläder	Lösning för att undvika engångsartiklar
Engångsskoskydd används av personal, vårdnadshavare och andra besökare i förskolan samt i viss mån av besökare på äldreboenden och på boenden med särskild service (BmSS) för funktionshindrade och på HVB-hem.	I förskolor kan skoskydd för besökare ersättas av skogräns där besökarna får ta av sig skorna. Förskolepersonalen kan använda tvättbara skoskydd när de behöver göra korta ärenden inomhus i samband med barnens utevistelse. Flergångsskoskydd tvättas i befintliga tvättmaskiner alternativt anlitas tvättservice. 45 förskolor inför när detta skrivs <i>Avfallssnål förskola</i> och tar i samband med detta bort engångsskoskydden. Få äldreboenden har använt engångsskoskydd och användningen där kan helt upphöra då alla äldreboenden har bra och långa mattor vid ingången där besökarna kan torka av fötterna. I samband med införandet av <i>Avfallssnål äldreboende</i> på samtliga äldreboenden tas kvarvarande engångsskoskydd bort på äldreboendena. På andra typer av boenden kan ovanstående åtgärder för att ersätta eller upphöra med användningen av engångsskoskydd också genomföras (skogräns, flergångsskoskydd eller bra avtorkningsmöjligheter i entréer). Tvättbara skoskydd finns på ramavtalet <i>Arbetskläder inre miljö</i> . Tvättservice finns på ramavtalet <i>Tvätt av arbetskläder och allmän tvätt (egenägt tvättgods)</i> och <i>Cirkulationstvätt</i> (hyrt tvättgods).
Engångsskoskydd används av socialtjänst vid hembesök. Engångsskoskydd används av hemtjänst och hemsjukvård vid arbete hos brukare/patienter.	Engångsskoskydd används i liten skala av socialtjänsten och kan ersättas med flergångsskoskydd eller att tjänstepersonerna tar av sig skorna vid hembesöket. Tvätt kan ske i eventuella befintliga tvättmaskiner på verksamheten (ofta finns maskiner där lokalvården tvättar moppar etc) eller via tvättservice. Tvättservice finns på ramavtalet <i>Tvätt av arbetskläder och allmän tvätt (egenägt tvättgods)</i> och <i>Cirkulationstvätt</i> (hyrt tvättgods).

Engångsskoskydd används i receptioner och entréer i olika typer av verksamheter.	Användningen av engångsskoskydd kan upphöra eller ersättas med flergångsskoskydd som tvättas. En rejäl entrématta, skoborstställning och skoskrapa att torka skorna på kan fungera som ersättning om verksamheten tar bort engångsskoskydden. Tvätt av flergångsskoskydd kan ske i befintliga tvättmaskiner på verksamheten (ofta finns maskiner där lokalvården tvättar moppar etc) eller via tvättservice. Om lokalvården ska sköta tvätten tydliggör då vid beställning, av lokalvård på ramavtal respektive vid tjänstebeställning av lokalvård i egen regi, att denna arbetsuppgift ingår. Tvättbara skoskydd finns på ramavtalet <i>Arbetskläder inre miljö</i> . Tvättservice finns på ramavtalet <i>Tvätt av arbetskläder och allmän tvätt</i> (egenägt tvättgods) och <i>Cirkulationstvätt</i> (hyrt tvättgods). Entrémattor finns på ramavtalet <i>Entrémattor</i> .
Engångsskoskydd används av miljöförvaltningen vid tillsyns- och inspektionsbesök i storkök och hemma hos privatpersoner.	Användningen kan ersättas med flergångsskoskydd som tvättas vid behov antingen i egna maskiner eller på tvättservice. Vid inspektioner på livsmedelsanläggningar och restauranger används redan hyrda kockrockar och byxor som tvättas på cirkulationstvätt. Skoskydd bör kunna inkluderas i denna tvätt. Tvättbara skoskydd finns på ramavtalet <i>Arbetskläder inre miljö</i> . Tvättservice finns på ramavtalet <i>Tvätt av arbetskläder och allmän tvätt</i> (egenägt tvättgods) och <i>Cirkulationstvätt</i> (hyrt tvättgods).
Engångshaklappar används vid måltider på äldreboenden och på boenden med särskild service.	Engångshaklappar kan ersättas med tvättbara flergångshaklappar. Haklapparna är personliga tills de tvättas tillsammans med övriga haklappar på boendet. Genom införandet av det <i>Avfallssnåla äldreboendet</i> i Göteborgs Stad har samtliga äldreboendet gått över till flergångshaklappar. Motsvarande åtgärd kan införas på boenden med särskild service. Flergångshaklappar finns på ramavtalet <i>Sjukvårdsmateriel</i> .
Engångsförkläden används av personalen på äldreboenden, i hemtjänsten och på boenden med särskild service vid olika omsorgsmoment.	Enligt Socialstyrelsens föreskrifter om basal hygien i vård och omsorg (SOSFS 2015:10) ska plastförkläde, skyddsrock eller motsvarande skyddskläder användas om personalens kläder riskerar att komma i kontakt med kroppsvätskor eller annat biologiskt material under ett vård- eller omsorgsmoment. Trots detta används engångsförkläden även vid andra moment inom omsorgen. Vid införandet av det <i>Avfallssnåla äldreboendet</i> på samtliga äldreboenden i Göteborgs Stad har personalens användning av engångsförkläden vid dusch ersatts med flergångsförkläden. Förklädena är rumsbundna och tvättas i 60 grader. Vid risk för kontakt med kroppsvätskor används engångsförkläde. Detta har förtydligats tillsammans med hygiensjuksköterskan i rutinen <i>Lokal tillämpning av Basala hygienrutiner</i> . Motsvarande åtgärd kan införas på boenden med särskild service. Flergångsförkläden finns på ramavtalet <i>Arbetskläder inre miljö och Sjukvårdsmateriel</i> .
Engångsförkläden och skyddsrockar används vid disk i storköken. Engångsrockar används vid studiebesök och andra besök i storköken. Engångsskoskydd används för besökare i köken i mindre utsträckning.	Engångsförkläden som används vid disk kan ersättas med fotsida flergångsförkläden (för att undvika blöta fötter). Engångsskyddsrockar som används vid studiebesök i köken kan ersättas med tygrockar. Inköp och upphandling kan ta in fotsida flergångsförkläden i olika storlekar på ramavtal. Tygrockar som kan användas för besökare finns i sortimentet på ramavtalet <i>Arbetskläder inre miljö</i> . Engångsskoskydd för besökare kan ersättas av flergångsskoskydd. Riktlinjer för användning av skyddskläder i flergångsmaterial kan infogas i Måltidsprogrammet.
Engångsförkläden används av barn och personal vid pyssel och målning.	Ersätt engångsförkläden vid pyssel och målning med flergångsförkläden som tvättas vid behov i egna maskiner. Flergångsförkläden finns på ramavtalet <i>Lek- och hobbymateriel</i> .

Overaller, skyddsrockar, engångshandskar och andra skyddskläder i engångsmaterial används i verkstäder till exempel vid arbete i oljegrop, vid måleri, vid hantering av asbest och kemikalier, vid ombyggnader i allmännyttan för att inte dra in smuts i hyresgästernas lägenheter och av Räddningstjänsten vid brandutredningar.	Så länge det krävs för de anställdas säkerhet, hälsa och arbetsmiljö ska användningen fortsätta. I annat fall kan respektive verksamhet se över möjligheterna att minska eller ersätta användningen av engångsartiklar i denna kategori. Vissa bostadsbolag har exempelvis börjat se över användningen av till exempel engångsskoskydd vid hembesök.
---	---

5.6.4 Goda exempel

Några verksamheter har redan slutat eller minskat användningen av engångsartiklar i kategorin skyddskläder och flera anger att de skulle kunna göra det. Här är några exempel:

Inom äldreomsorgen har de bytt till flergångsförkläden efter arbete med avfallsförebyggande. Det fungerar jättebra! Arbetsbelastningen påverkades inte, och det upplevs som trevligare.

SDF Västra Hisingen

I stället för engångsskoskydd tar man av sig skorna i de flesta av våra förskolor. Haklappar på äldreboenden är ersatta med flergångs.

SDF Östra Göteborg

Vi skulle kunna sluta med eller minska drastiskt plastskyddsrockarna för besökare i köken och i stället använda tygrockar.

Utbildningsförvaltningen

Vi skulle gärna vilja se över skoskydd och kanske övergå till tvättbara.

SDF Majorna-Linné

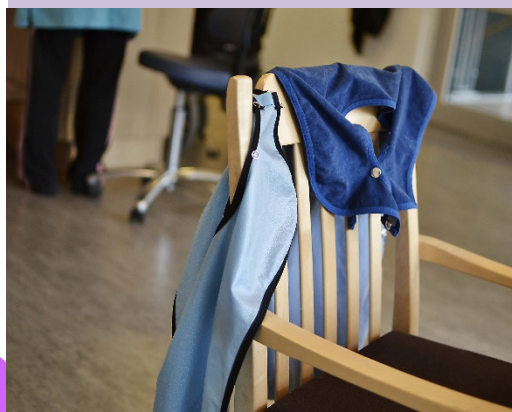
45 förskolor inför Avfallssnål förskola 2019. Då ingår bland annat att ersätta engångstossor med skogräns eller flergångstossor

Gropens Gård införde skogräns

Förskolan Gropens Gård i Hammar-kullen utvecklade Avfallssnål förskola i ett pilotprojekt. En åtgärd var att ta bort engångstossor för besökare. Istället infördes skogräns där man får ta av sig skorna. Ibland behöver pedagogerna springa in snabbt, till exempel för att hämta något. Därför köptes några par flergångstossor i galon. De finns vid entréerna och tvättas i maskin vid behov.

– Det känns jättebra att vi använder färre engångsprodukter. Att använda engångs är en vana, men när vi väl hade bestämt oss var det inte svårt, säger enhetschef Katarina Zupancic. Att minska engångsmaterial och avfall har inte tagit mer tid för oss, vi gör bara saker på ett annat sätt.

Flergångshaklappar och -förkläden på äldreboendena

I samband med införandet av Avfallssnålt äldreboende ersätter stadens 53 kommunala äldreboenden engångshaklappar för de boende och de engångsförkläden som personalen använder vid dusch av de boende.

5.6.5 Förslag till beslut

10. Att kommunfullmäktige uppdrar åt förskoleförvaltningen att anta rutiner för att införa *Avfallssnål förskola* senast 31 december 2020 och grundskoleförvaltningen och utbildningsförvaltningen att anta rutiner för att införa *Avfallssnål skola* senast 31 december 2022.

Engångsskoskydd är en produkt som det finns ett ökande intresse för att ersätta eller upphöra med bland stadens verksamheter. Förskolorna har en stor användning som har börjat avvecklas i och med förskoleförvaltningens lednings beslut att alla 389 förskolor ska införa *Avfallssnål förskola*. Under 2019 inför 45 förskolor konceptet där en av åtgärderna är att införa skogräns eller flergångsskoskydd istället för engångsskoskydd för vårdnadshavare och andra som besöker förskolorna.

Avfallssnål förskola har utvecklats vid ett pilotprojekt på förskolan Gropens Gård i Hammarkullen 2017-2018. Förskolan lyckades genom att införa 33 åtgärder minska sitt restavfall med 50 procent och sitt matavfall med 20 procent per inskrivet barn. inköpskostnaderna minskade med 34 000 kr och klimatpåverkan med sju ton koldioxidekvivalenter per år. Potentialen vid uppskalning till samtliga förskolor är i storleksordningen 8 miljoner kronor per år i minskade kostnader och nära 2000 ton koldioxidekvivalenter årligen i minskad klimatpåverkan. Med tydliga rutiner på plats kan arbetet fungera långsiktigt. Förskoleförvaltningen föreslås därför anta rutiner för *Avfallssnål förskola* (förslag 10).

Ett motsvarande pilotprojekt har genomförts för att ta fram *Avfallssnål skola*, på Sandeklevsskolan i Bergsjön 2017-2018. Genom att genomföra 30 åtgärder, bland annat för att minska engångsmaterial, lyckades Sandeklevsskolan minska sitt restavfall med 31 procent och sitt matavfall med 42 procent. Grundskoleförvaltningen och Utbildningsförvaltningen föreslås anta rutiner för att införa *Avfallssnål skola* på samtliga skolor (förslag 10).

Användningen av engångsskoskydd på äldreboenden har varit begränsad och tas bort i och med införandet av Avfallsnålt äldreboende. I den mån engångsskoskydd förekommer på boenden med särskilt stöd och andra typer av boenden kan de ersättas på liknande sätt.

Engångsskoskydd används i liten skala av socialtjänsten vid hembesök hos klienter. De enheter utredningen varit i kontakt med är öppna för att använda flergångsskoskydd. I de fall man väljer att ta av sig skorna istället innebär det förutom minskad miljöpåverkan också en etisk förbättring för klienten.

Även från Miljöförvaltningens sida finns en öppenhet för att ersätta engångsskoskydd med flergångsskoskydd. Engångstossorna används idag vid tillsyns- och inspektionsbesök i storkök och hemma hos privatpersoner,

Engångsskoskydd används i entréer och receptioner i olika typer av verksamheter främst vid dåligt väder då slask och grus dras in. Idrott och förening har en relativt hög användning, främst på badanläggningar, men anger att de eventuellt kan ersättas med flergångsskoskydd samt nämner att engångsskoskydden kan vara kontraproduktiva då gruskorn vintertid gör hål i skydden vilket gör att smutsigt vatten rinner ut i omklädningsytor. Förutom tvättbara flergångsskoskydd kan engångstossorna ersättas med en rejäl entrématta, skoborstställning och skoskrapa att torka skorna på.

Genom införandet av det *Avfallssnåla äldreboendet* i Göteborgs Stad har äldreboendena bytt från engångshaklappar till flergångshaklappar för de boende, med rutinen att de är personliga tills de tvättas. Engångsförkläden som används vid dusch av de boende har bytts till rumsbundna flergångsförkläden. vid risk för kontakt med kroppsvätskor ska engångsförkläden användas enligt Socialstyrelsens föreskrifter om basal hygien i vård och omsorg (SOSFS 2015:10).

Motsvarande åtgärder föreslås införas på boenden med särskild service (åtgärd 9).

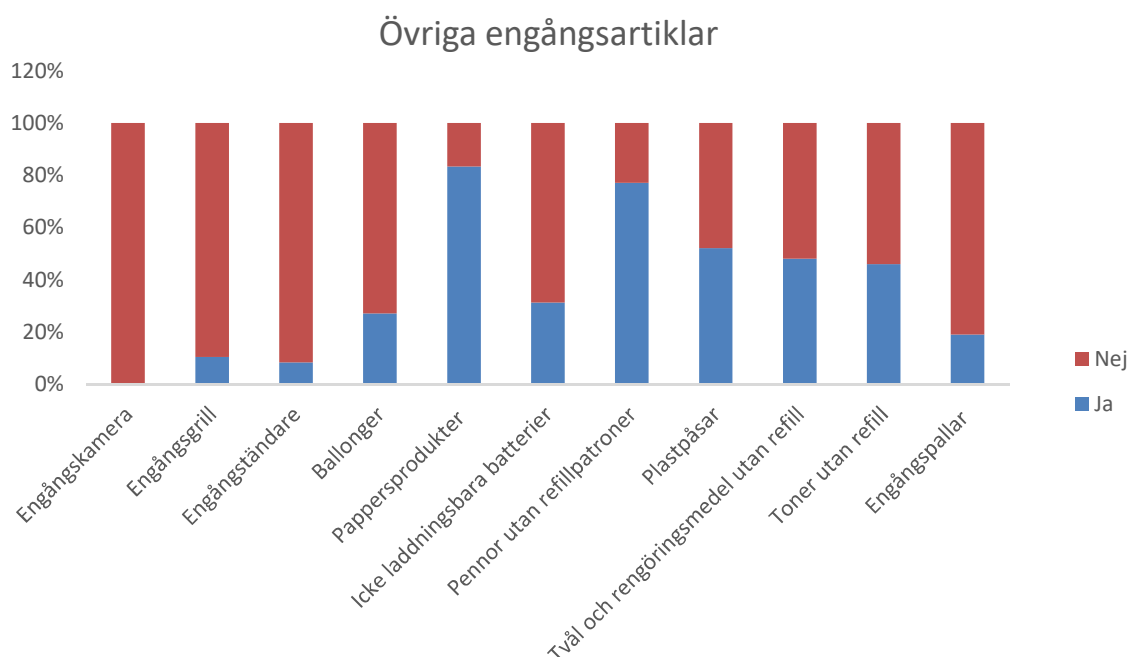
Vid disk i storköken används engångsförkläden. Fotsida flergångsförkläden för disken bör tas in på ramavtal liksom tygrockar för besökare i köken vilka idag är i engångsmaterial.

5.7 Övriga engångsartiklar

5.7.1 Mängd, klimatpåverkan och kostnad

I kategorin övriga engångsprodukter finns allt från engångspallar till engångsgrillar. Det har inte varit möjligt att ta ut statistik ur Winst för alla artiklar i denna kategori. Orsakerna är att det inte gått att göra en sökning som identifierar artikeln eller för att det är svårt att skilja engångsartiklar från flergångsartiklar. Det som kunde identifieras i Winst var att Göteborgs Stad köpte in sammanlagt drygt 50 000 ballonger, engångsrakhyvlar och engångsgrillar under 2017 till en kostnad av 27 500 kronor. Klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv av dessa engångsartiklar motsvarar utsläpp av 0,4 ton koldioxidekvivalenter. I denna kategori ryms dock många fler än dessa tre engångsartiklar. Användning av följande engångsartiklar har identifierats: soppåsar, sopsäckar, engångspennor utan refillpatron, icke laddningsbara batterier, engångständare, pappersprodukter som kan ersättas med andra alternativ (skrivarpapper, pappersfakturor, post-it-lappar, papperstidningar, pappersreklam), toner utan refill,

Figur 19. Andel i procent av 47 förvaltningar och bolag som svarat ja respektive nej på frågan om de använder övriga engångsartiklar.

tvål och rengörings-medel utan refill, engångspallar och engångsförpackningar.

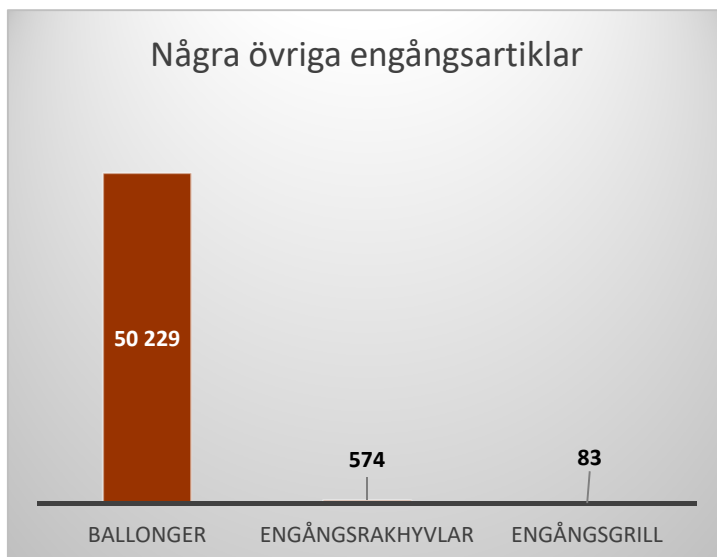
5.7.2 Användning

Närmare 90 procent av de 47 förvaltningar och bolag som svarade på enkäten har angett att de använder engångsartiklar i kategorin övrigt. Flest använder pappersprodukter som kan ersättas med andra alternativ (skrivarpapper, pappersfakturer, post-it-lappar, papperstidningar, pappersreklam) och pennor utan refillpatron. Mängdmässigt står

stadsdelsförvaltningarna (inklusive de verksamheter som 1 juli 2018 bildade förskole- och

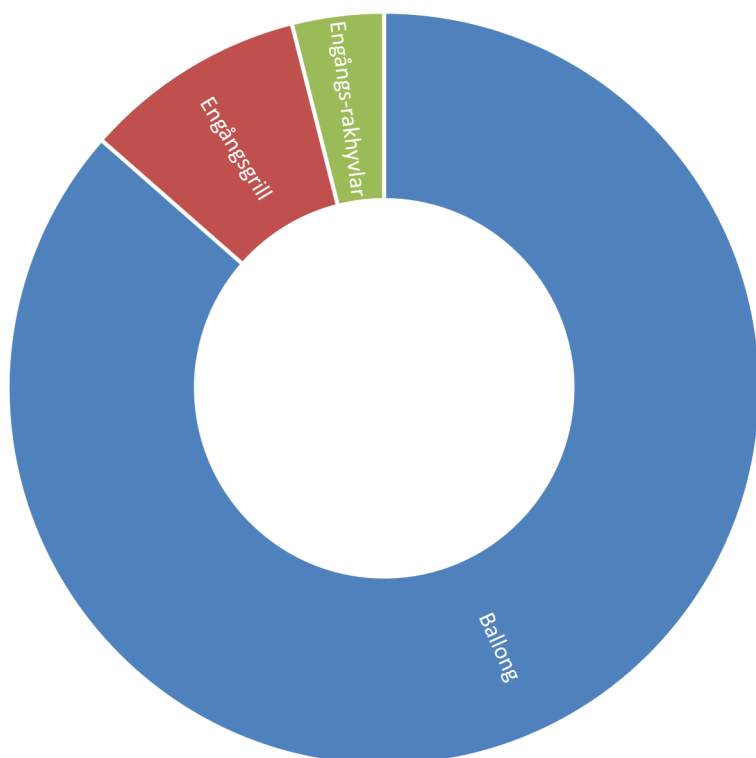
grundskoleförvaltningen) samt utbildningsförvaltningen för den största användningen av ballonger, engångsrakhyvlar och engångsgrillar. När det gäller plastpåsar har också park och naturförvaltningen en hög användning och idrott och förening, social resursförvaltning, utbildningsförvaltningen och Got Event en relativt hög användning.

62 procent av de svarande förvaltningarna och bolagen anger att de kan sluta med engångsmaterial i kategorin övrigt. Många nämner att de kan sluta med eller minska pappersprodukter och produkter som kan ersättas med refillsystem exempelvis tvål, toner och pennor.

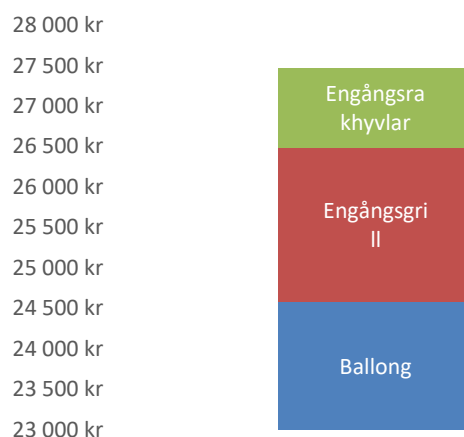

Figur 22. Antal inköpta av några engångsartiklar i kategorin övriga via Winst 2017.

Klimatpåverkan övriga engångsartiklar

Kostnad övriga engångsartiklar

Figur 23 och 24. Klimatpåverkan respektive kostnad för några engångsartiklar i kategorin övriga inköpta via inköpssystemet Winst 2017.

5.7.3. Orsaker och lösningar

Nedanstående orsaker till användning av övriga engångsartiklar samt lösningar för att undvika, ersätta eller minska dem har identifierats i enkätsvaren och genom dialog med aktörer i staden.

Orsak till användning av övriga engångsartiklar	Lösning för att undvika engångsartiklar
Tomma hårdplastförpackningar med flytande tvål slängs istället för att använda påfyllningsbara system.	Använd flytande refill, alltså att fylla på tvålbehållare på toaletter o dyl direkt ur dunk, eller använd mjuka refillpåsar med tvål som stoppas in i väggfasta hållare. Båda dessa alternativ ger mindre förpackningsavfall per varuvolym än hårdplastförpackningar som byts ut och slängs. Ett alternativ är skumtvål som är drygare än flytande tvål, vilket innebär färre förpackningar. 1000 ml skumtvål räcker till 2500 tvåldoser jämfört med flytande tvål där 1000 ml endast räcker till 1000 doser. Skumtvål medför även att vattenförbrukningen minskar. Det finns även spraytvål där 1000 ml räcker till 3000 doser. Skumtvål är 0,0025 öre dyrare per dos än flytande tvål (gäller produkter som finns i Proceedo). På äldreboenden och förskolor, där hygienkraven är extra stora, ska flytande refill undvikas.
Engångspallar, engångsförpackningar och utfyllnads-material används vid varuleveranser	Inköp och upphandling kan införa krav på returpallar, returvagnar och annat returemballage som backar och lådor samt optimering av emballage, förpacknings- och utfyllnadsmaterial i alla relevanta ramavtal. Inköp och upphandling kan föra dialog med leverantörer och arbeta med innovationsupphandling för att minska mängden förpackningsavfall vid leveranser till staden, exempelvis genom att optimera förpackningsstorlekar, minimera utfyllnadsmaterial, öka användningen av befintliga retursystem och skapa nya retursystem.
Lastpallar återtas inte av leverantör	I flera av stadens ramavtal krävs att leverantören ska återta lastpallar, oavsett om dessa är returpallar eller inte. För att detta ska fungera behöver leverantör och beställare komma överens om rutiner för återtag när nya leveranser sker. Om det ändå inte fungerar bör beställare först tala om det för leverantören och sedan respektive avtalsansvarig på Inköp och upphandling. Inköp och upphandling kan införa krav på tydligare rutiner för återtag av returpallar i relevanta ramavtal.
Leverantörer skickar pappersfakturer och kunder vill ha pappersfakturer.	Riksdagen har antagit lagen om e-faktura till följd av offentlig upphandling (SFS 2018:1277). Alla inköp som görs av Göteborgs Stad ska därför faktureras med e-faktura från den 1 april 2019. Mer information om detta finns på goteborg.se . De av stadens verksamheter som har egna kunder kan också uppmana dem att begära e-faktura. Göteborgs Stad har också gått ut med en sådan uppmaning till alla kunder. Den ligger under fliken <i>Om webbplatsen</i> på goteborg.se
Prenumererade tidningar och gratistidningar kommer i pappersform.	Gå över till digitala prenumerationer. Ha som regel att verksamheten ska stå för prenumerationer och inte enskilda medarbetare. Ha en gemensam plats för de tidningar och tidskrifter som läses – eller låt dem cirkulera. Säg upp prenumerationer på papperstidningar som ingen läser och prenumerationer ställda till medarbetare som slutat. Säg upp papperstidningar som kommer utan prenumeration och inte läses, till exempel tidningar som ingår i olika medlemskap.
Leverantörer till stadens verksamheter och andra företag skickar pappersreklam och	Verksamheter kan kontakta Statistiska Centralbyråns (SCB) företagsregister anmäla reklamspärr för adresserad reklam. För icke adresserad reklam kan verksamheten kontakta avsändaren via telefon eller e-post och undanbe sig reklamen. För att verksamheterna ska slippa detta merarbete kan Inköp och

kataloger till stadens verksamheter.	upphandling kan i varje ramavtal lägga in som standardkrav att leverantören inte ska skicka pappersreklam.
Papper skrivs ut i onödan genom felutskrift, att man tar till lite extra och skriver ut för många exemplar etc.	Gör det obligatoriskt med personlig bekräftelse vid skrivaren innan dokument skrivs ut. Ha dubbelsidig utskrift som standardval, en inställning som görs av verksamhetens IT-ansvariga. Pappersförbrukningen kan enkelt följas upp genom skrivarnas utskriftsstatistik.
Handlingar, exempelvis dokument som ska diarieföras, skrivs ut.	Inför digitala dokumenthanteringssystem. Använd till exempel elektroniska diarium, istället för pappersbaserade system.
Kommunikation sker på papper.	Informera digitalt genom att ha allt externt skriftligt informationsmaterial på verksamhetens webbsidor. Ge ut rapporter i form av nedladdningsbara pdf:er. Om material trycks upp planera upplagan så att inte onödigt många exemplar trycks upp. Använd intranätet för att kommunicera internt så långt det är möjligt. Använd digitala enkäter istället för pappersenkäter. Använd också pedagogiskt IT-stöd i undervisning.
Kollegieblock och Post-it-lappar används för anteckningar och som kom ihåg-lappar.	Gör digitala anteckningar och komihåg-lappar, till exempel i programmet OneNote. Det finns också digitala post it-lappar. Ett alternativ är baksidor och lappar klippta av baksidor från använda papper, att ha som anteckningspapper och kom ihåg-lappar. Minska utbudet av anteckningsböcker som tillhandahålls på arbetsplatsen. Undvik att lägga ut anteckningsblock vid konferenser. Dessa slängs ofta.
Restauranger, kaféer och andra kommunala verksamheter som säljer varor över disk lämnar papperskvitton.	Erbjud kunden möjligheten att få digitala kvitton. Nu finns tjänster för det.
Plastpåsar används i papperskorgar på kontor och toaletter mfl tillfällen.	I de papperskorgar på kontor, skolor, förskolor och andra verksamheter som endast är avsedda för kontorsavfall och pappershanddukar kan plastpåsar tas bort. Innehållet i papperskorgarna töms direkt i sopsäcken av lokalvårdarna och plastpåsar i de enskilda papperskorgarna blir därför överflödiga. Med fullständig sortering kan papperskorgar på kontoren ersättas med minitunnor som står på skrivborden. I dessa slängs eventuella post-it lappar, snus och tuggummi, allt annat sorteras för materialåtervinning. Till matavfallet används endast papperspåsar avsedda för matavfall. Matavfallspåsar av bioplast förstör biogasprocessen och ska inte användas. I förskolan kan tygpåsar användas för smutskläder som transporteras mellan förskolan och barnets hem.
Icke laddbara småbatterier används, till exempel till trådlösa möss och termometrar för livsmedel	Ersätt med laddningsbara batterier. Det är viktigt att informera personalen om att de är laddningsbara så de inte slängs av misstag. Batteriladdare för småbatterier finns på ramavtalet <i>Data hårdvara</i> .
Pennor utan refillpatroner används. Engångsstiftpenner delas ut på konferenser.	Använd bläckpenner och whiteboardpenner med refillpatroner och blyertsstiftpenner som kan fyllas på med stift. Pennor med refillpatroner och stift för påfyllning finns på ramavtalet <i>Kontors- och skolmateriel</i> . Verksamheter kan begränsa inköpsassortimentet genom att göra listor på standardprodukter av olika kategorier som ska köpas in. Där kan icke påfyllbara alternativ uteslutas. Undvik att dela ut pennor med dålig kvalitet till konferensdeltagare, på mässor eller andra event.
Ballonger används som give-away, vid interna event, vid	För att pynta kan tygvimplar, pappersfjädrar, pom poms i papper eller honeycombs-dekorationer användas. Hantera och förvara dekorationerna varsamt så kan de användas flera gånger.

kundevent vid event i skola, i gymnastik för äldreboende	Undvik att ge bort ballonger som give-aways.
Engångsgrillar används.	Köp in gemensam grill att dela på i flera verksamheter eller uppsök en offentlig grillplats när det är dags att grilla.
Engångständare används.	Använd påfyllbara tändare, tändstickor eller laddningsbara eltändare.

5.7.4 Goda exempel

Många av de verksamheter som svarade på enkäten uppgav att de redan slutat eller minskat användningen av övriga engångsartiklar. Här är några exempel:

Pappersreklam - spärrat hos SCB.

Prenumerationer - sagt upp onödiga. Plastpåsar - tagit bort från papperskorgar på toaletter, och infört minitunna utan plastpåse istället för papperskorg med påse.

Stadsbyggnadskontoret

Dra ner på användningen av post-it, block, skrivarpapper genom att använda sig av de digitala verktygen som staden implementerat.

SDF Norra Hisingen

Vi jobbar med att få våra kunder att gå över till e-faktura.

Parkeringsbolaget

Inköpslistorna ändrades, och engångspennorna ersattes med refillpennor.

SDF Västra Hisingen

Vi har sagt upp vissa tidningar som alla i personalen fick. Vi har bara en dagstidning för alla 65 personer på förvaltningen.

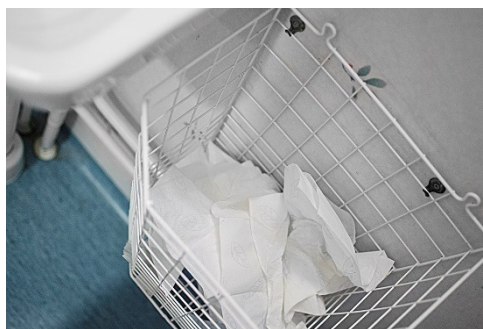
Inköp och upphandling

Vi har nyligen fattat tillämpningsbeslut som innebär att vi inte behöver skriva ut alla handlingar i vårt diarium.

Kretslopp och vatten

Inga ballongsläpp vid evenemang som vi är involverade i.

Göteborg & Co

Inga påsar i korgen

Förskolan Gropens Gård i Hammarkullen har bort plastpåsar i papperskorgar. Innehållet i papperskorgarna töms i en större soppåse av lokalvårdaren och plastpåsar i de enskilda papperskorgarna blir därför överflödiga. Blöjor slängs fortsatt i papperskorgar med lock och plastpåse vid skötborden.

Hejdå 32 kg reklam!

Sandeklevsskolan i Bergsjön samlade reklam i lådor som stod utställda på skolan och avbeställde via mejl adresserad reklam från 27 företag. Samtliga fick ett standardmejl där skolan förklarade sin avsikt att minska pappersavfallet. Inget av företagen ifrågasatte detta. Hittills har åtgärden minskat avfallet med 32 kg per år. Åtgärden förespråkas nu till samtliga enheter.

5.7.5 Förslag till beslut

15. Att kommunfullmäktige ger Kretslopp och vatten i uppdrag att senast 31 december 2019 skicka ett förslag till anvisning med konkret vägledning om hur stadens verksamheter ska minska användningen av engångsartiklar utifrån denna utrednings resultat, till stadsdirektören för antagande. Samtliga förvaltningar och bolag uppdras följa anvisningen. Kretslopp och vatten ges i uppdrag att, i förekommande fall, ge råd och vägledning om hur förvaltningar och bolag kan genomföra kommunfullmäktiges beslut om att minska användningen av engångsartiklar.

16. Att kommunfullmäktige uppdrar åt Konsument och medborgarservice kommunicera till göteborgarna om att Göteborgs Stad minskar användningen av engångsartiklar och uppmana göteborgarna att göra detsamma.

Sammanställningen i avsnitt 5.7.3 visar en provkarta på många små och större beslut som samtliga av stadens verksamheter kan fatta för att minska användningen av engångsartiklar. I avdelningen beslut som kan påverka brett i staden vill vi särskilt lyfta upp frågan om pappersreklam och förpackningsfrågan i stort.

Stadens verksamheter tar dagligen emot stora mängder pappersreklam, trots att inköpen sker på upphandlade ramavtal. Reklamen tar arbetstid att sortera ut och avfallshantera samtidigt som verksamheterna får betala avfallsavgift för att få pappersavfallet hämtat.

Av sammanställningen framgår att det finns flera sätt att undanbe sig pappersreklamen, men det är ineffektiv användning av stadens medel, att som idag, varje verksamhet ner på enhetsnivå, ska behöva lägga tid på att undanbe sig reklam från många olika företag. En grundskola i Bergsjön arbetade hårt med att kontakta 27 olika företag för att bli av med pappersreklamen. Hittills har åtgärden minskat avfallet med 32 kg per år för skolan och avfallsavgifterna i motsvarande ordning.

Effektivare är om Inköp och upphandling i varje ramavtal lägger in som standardkrav att leverantören inte ska skicka pappersreklam.

Förpackningsfrågan bör också hanteras på stadennivå, dels genom att Inköp och upphandling ställer standardkrav i ramavtal och dels genom Inköp och upphandling för dialog med leverantörer och arbetar med innovationsupphandling för att minimera förpackningsmängderna. Exempel på standardkrav är användning av på returpallar, returvagnar och annat returemballage som backar och lådor och krav på att leverantörerna ska optimera användningen av emballage, förpacknings- och utfyllnadsmaterial.

Exempel på onödigt emballage. Själva produkten är de små askarna. Resten är utfyllnad.

Många anställda och verksamheter i staden besväras och irriteras dagligen över att behöva lägga tid, som egentligen ska gå till brukarna och kärnverksamheten, på hantera och ta hand om stora mängder emballage. Det blir i längden ohanterligt att varje enskild verksamhet ska ta upp frågan med varje leverantör. Därför bör gemensamma krav ställas.

När det gäller pappersutskrifter pågår redan ett viktigt arbete med att breddinföra samordnad utskriftshantering i stadens verksamheter vilket kommer minska pappersförbrukningen mycket.

Samordnad utskriftshantering innebär att användaren måste identifiera sig vid skrivaren för att skriva ut och att flera mindre skrivare byts ut mot färre och större. Intraservice är ansvarig för att implementera samordnad utskriftshantering i stadens verksamheter (åtgärd 156 i Handlingsplan för miljön 2018-2020). Intraservice genomförde under 2014-2015 samordnad utskriftshantering på cirka 350 arbetsplatser runt om i Göteborgs Stad. Detta beräknas spara 13,6 miljoner kronor på 6 år. Det inkluderar minskade kostnader för utskrifter, en nästan halverad kostnad för laserskrivarnas toner och för service på multifunktionsskrivarna. Andra besparingar är inte medräknade här, som till exempel minskad IT-support och minskad administration. Inköpskostnaderna för papper minskar utöver detta med cirka 3,6 miljoner kronor under perioden. Tack vare minskad pappersförbrukning reduceras även klimatpåverkan med 45 ton koldioxidekvivalenter.

Merparten av den administrativa delen av verksamheterna, såsom stadsdelsförvaltningarnas kontor och fackförvaltningar, är med i samordnad utskriftshantering dock inte pedagogisk verksamhet eller bolagen som inte infattades i den dåvarande upphandlingen som gjordes för drygt fem år sedan. En ny upphandling kommer göras där pedagogisk verksamhet kommer att inkluderas. Bedömningen från Intraservice är att det kommer ske under andra halvan av 2020. Det är viktigt att även bolagen får tillgång till tjänsten samordnad utskriftshantering.

Stadens förbrukning av plastpåsar står både för stor klimatpåverkan (näst största posten av engångsartiklarna) och kostnad (tredje största posten av engångsartiklarna). Ett sätt att minska både kostnader och klimatpåverkan är att ta bort plastpåsar i papperskorgar på kontor, skolor och andra verksamheter. Detta är något som lokalvården kan arbeta med då de oftast står för kostnaden för påsarna.

Slutligen bör, i samband med införandet av de åtgärder som föreslås i denna utredning för att göra Göteborgs Stads verksamheter med engångsfria, ett viktigt tillfälle till beteendepåverkan av göteborgarna utnyttjas. Konsument och medborgarservice förslås, inom ramen för sin hållbarhetskommunikation till göteborgarna även kommunicera att Göteborgs Stad minskar användningen av engångsartiklar och uppmana göteborgarna att göra detsamma.

5.8 Verksamhetsspecifika engångsartiklar

12 av 47 förvaltningar och bolag angav i enkäten att de använder verksamhetsspecifika engångsartiklar. Några exempel:

Plastöverdrag till förarhytten på spårvagnar som skydd för smutsiga arbetskläder när de utför reparationer.

Enstaka saker som plastbrandhjälm till barn (Räddningstjänsten)

Give-aways.

Åkpass, årskort, guldkort, namnband till barn (Liseberg).

Förvaltningarna diskuterar i några fall alternativ till verksamhetsspecifika engångsartiklar.

5.9 Övriga frågor och förslag i enkäten

I enkäten till stadens förvaltningar och bolag ställdes också frågan om de ställer krav på sina leverantörer av varor och tjänster (till exempel hotell, konsulttjänster, byggentreprenader) om att minska användningen av engångsprodukter.

Av 47 svarande uppgav 11 att de gjorde det, alltså knappt 23 procent.

Exempel på svar:

Vi återkopplar till leverantörer som skickar produkter i onödiga förpackningar. Vi säger upp och skickar tillbaka reklam och trycksaker och övergår i flera fall till digitala prenumerationer.

I inköpskraven skulle vi kunna bli mer specifika och ställa mer krav avseende engångsmaterial och avfallsgenerering.

Flera anger att de räknar med att Inköp och upphandling har gjort detta.

På frågan om hur stadens verksamheter kan skapa förutsättningar för göteborgaren att minska engångsartiklar kommer många svar i följande huvudkategorier:

- Öka erbjudandet av digitala tjänster, exempelvis betaltjänster.
- Informera besökare på evenemang, nöjes- och kulturinstitutioner.
- Föregå med gott exempel.
- Kommunera till göteborgare.
- Informera medarbetare.

Några exempel:

Vi arbetar med att kunna erbjuda digitala tillstånd för tillståndsparkering istället för de papperstillstånd som idag skickas till kunderna års- kvartal- eller månadsvis. Vi arbetar med att utveckla vårt betalsystem mot ett biljettlöst system (Parkeringsbolaget).

Vi har Förebygga avfallet som fokusområde i vår förvaltnings miljöledningssystem. På miljöombudsträffar har vi haft uppe ämnet vid ett flertal tillfällen med tips och information. Så fort tillfälle ges pratar vi om vikten med att förebygga avfall. På vår miljöside har vi en rubrik med Förebygga avfall (SDF Östra Göteborg).

Kulturförvaltningen är en av Göteborgs största besöksmottagare, med sammanlagt 2,5 miljoner besökare per år. Därmed når vi många människor och kan påverka dem i deras inställning till hållbarhetsfrågor och konsumtion, inkl. användning av engångsartiklar.

På frågan om verksamheterna har ytterligare förslag till åtgärder att skicka med till utredningen efterlyser många mer central styrning i form av centrala beslut samt begränsning och styrning av utbudet av produkter på ramavtal.

Några exempel:

Kravställan i samband med att vi tecknar ramavtal för staden på att leverantörerna ska skicka produkter med minsta möjliga emballage och sampacka i de fall det går. Samt att inte servera någon form av mat och dryck till stadens bolag/förvaltningar i engångsförpackningar.

Vi har använt material tillhandahållet från Kretslopp och Vatten, det kan övriga också göra och åtgärderna i åtgärdsplanen bör utgå ifrån det materialet.

Generella beslut om att förbjuda inköp av vissa typer av engångsartiklar där tillräckligt bra alternativ finns.

Tydliga och konkreta mål är alltid bra och enklare att förhålla sig till än mer övergripande svepande målformuleringar. Gemensamma kravställningar från stadens sida när det gäller inköp och ramavtal förenklar också.

Utbudet i WINST är styrande. Arbeta med alternativ i WINST som är hållbara! Utbilda beställare i miljövänliga inköp.

En generell åtgärd i staden skulle vara att förbjuda take-away lådor i plast och plastbestick. Det finns alternativ. Men också att uppmuntra konsumenter till att ta med och fylla på sin egna matlåda i de fall det är möjligt (då skulle man helst också få en rabatt - så blir det lätt att göra rätt).

Försök att begränsa utbudet av engångsprodukter i Winst så mycket som möjligt samt se till att det finns olika (flergångs-)alternativ att byta till. Lista hur man kan ersätta olika engångsprodukter/sammanställ goda exempel utifrån den här utredningen.

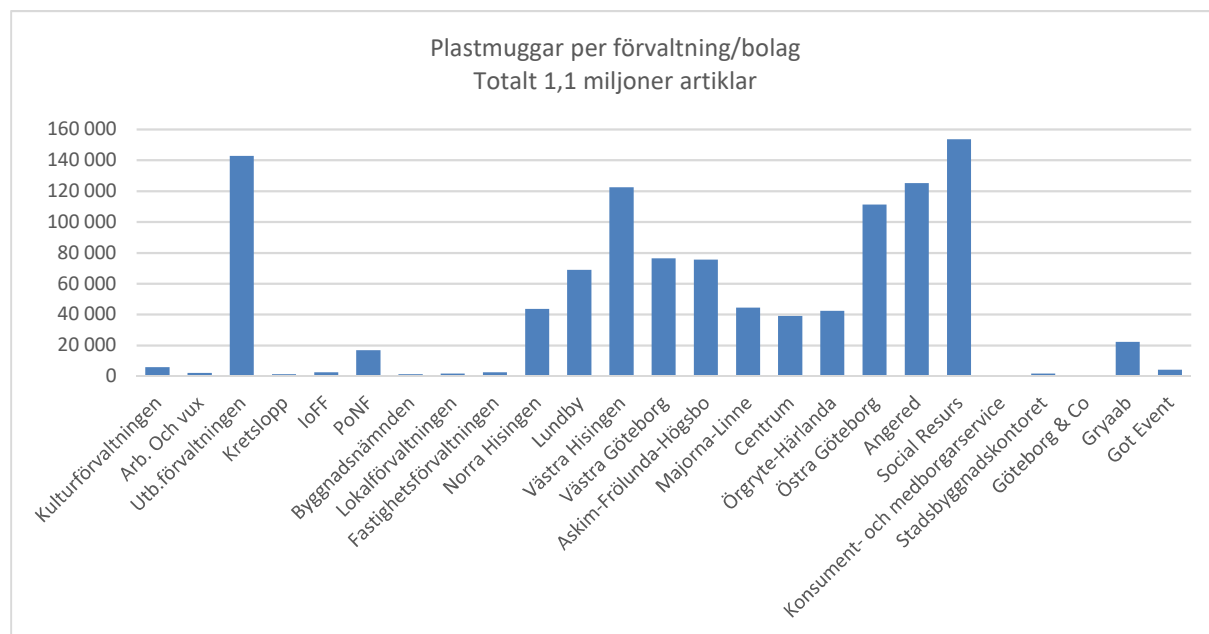
Tydligare riktlinjer för alla i staden, vad vi bör göra. Be anställda att ta med en egen mugg om det är större saker där man inte kan diska för alla. Inte bara för oss utan det behövs styrning uppifrån, svårt när man delar lokaler med andra att genomföra förändringar. Lika för alla.

BILAGA 1

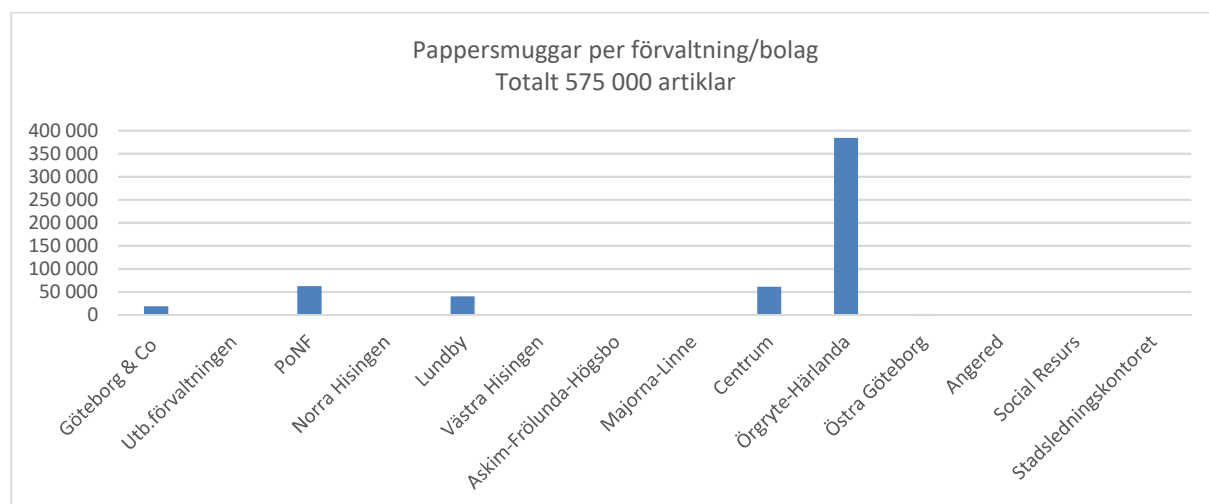
Engångsartiklar för servering

Engångsmuggar

Göteborgs Stad köpte in 1,7 miljoner engångsmuggar under 2017 för en total kostnad av 330 000 kr. Av dessa engångsmuggar är cirka 1,1 miljoner plastmuggar och cirka 600 000 pappersmuggar.

Figur 22. Mängden inköp av plastmuggar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

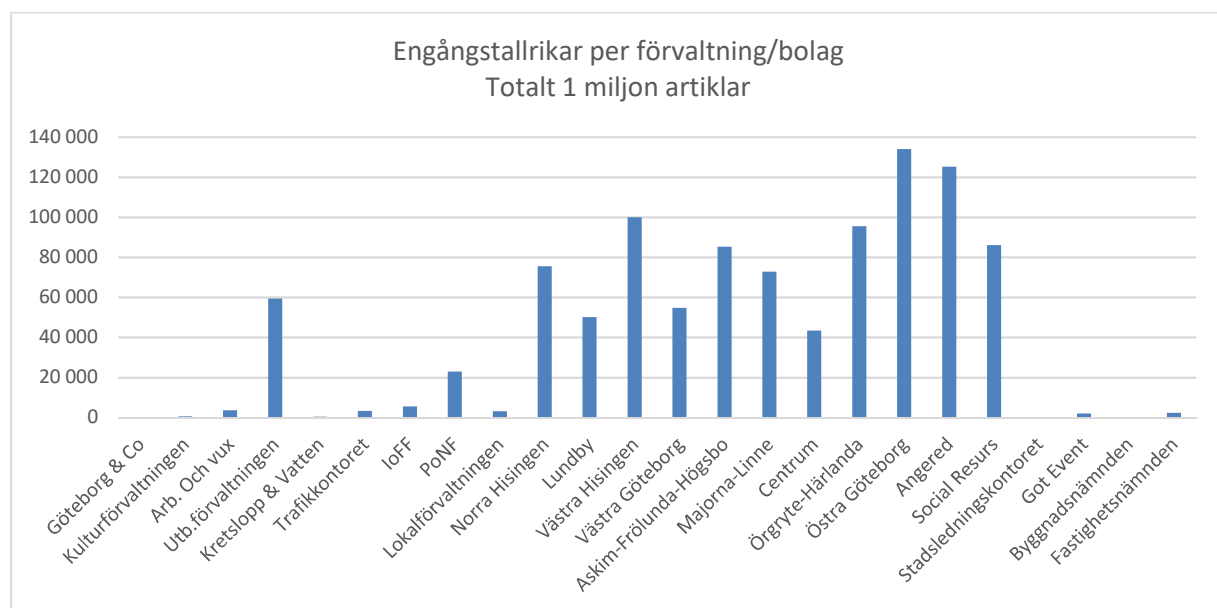
Figur 23. Mängden inköp av pappersmuggar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in plastmuggar via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder engångsmuggar men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Regionarkivet, Grefab, Gryaab AB, Intraservice, Göteborgs Stads Leasing, Göteborg Energi

AB, Bostadsbolaget, Räddningstjänsten Storgöteborg, Bostads AB Poseidon, Göteborgs Hamn AB, Göteborgs Spårvägar AB, Renova AB, Älvstranden Utveckling AB, Higab AB, Göteborgs Egnahems AB och Liseberg AB.

Engångstallrikar

Göteborgs Stad köpte in 1 miljon engångstallrikar under 2017 för en total kostnad av 350 000 kronor.

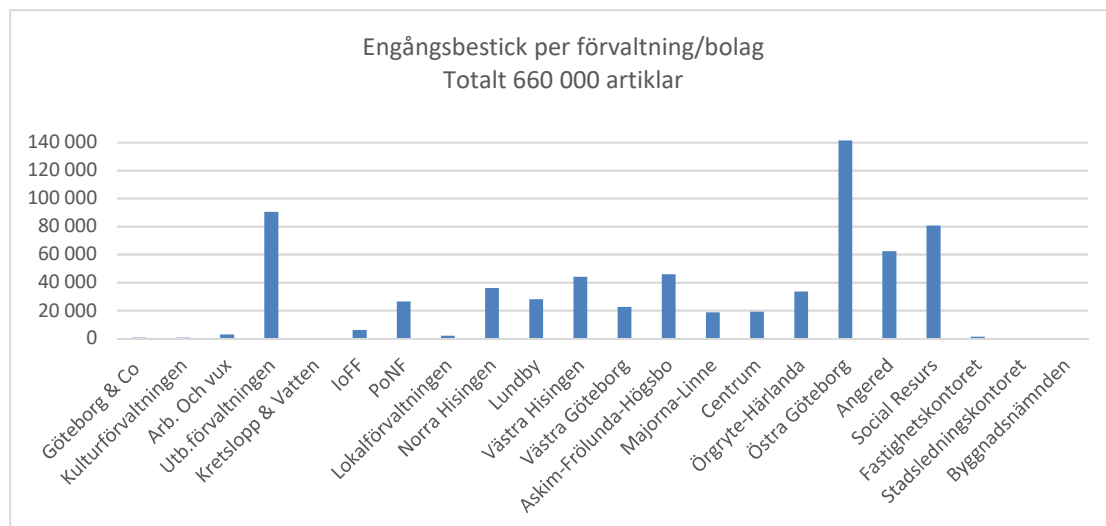

Figur 24 Mängden inköp av engångstallrikar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in engångsbestick via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder engångstallrikar men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Grefab, Gryaab AB, Bostadsbolaget, Räddningstjänsten Storgöteborg, Bostads AB Poseidon, Göteborgs Spårvägar AB, Renova AB, Älvstranden Utveckling AB och Liseberg AB.

Engångsbestick

Göteborgs Stad köpte in 660 000 engångsbestick under 2017 för en total kostnad av 200 000 kr.

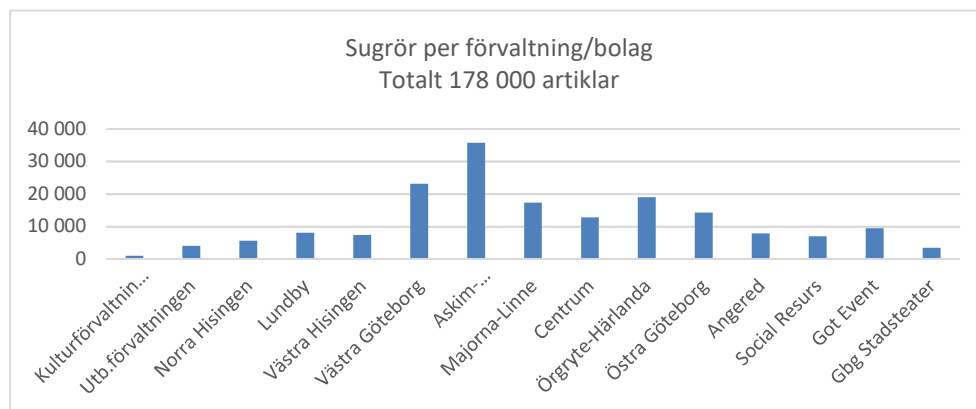

Figur 25. Mängden inköp av engångsbestick per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in engångsbestick via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder engångsbestick men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Grefab, Konsument- och medborgarservice, Räddningstjänsten Storgöteborg, Bostads AB Poseidon, Göteborgs Spårvägar AB, Renova AB, Trafikkontoret och Liseberg AB.

Sugrör

Göteborgs Stad köpte in 178 000 engångssugrör under 2017 för en total kostnad av 16 000 kr.

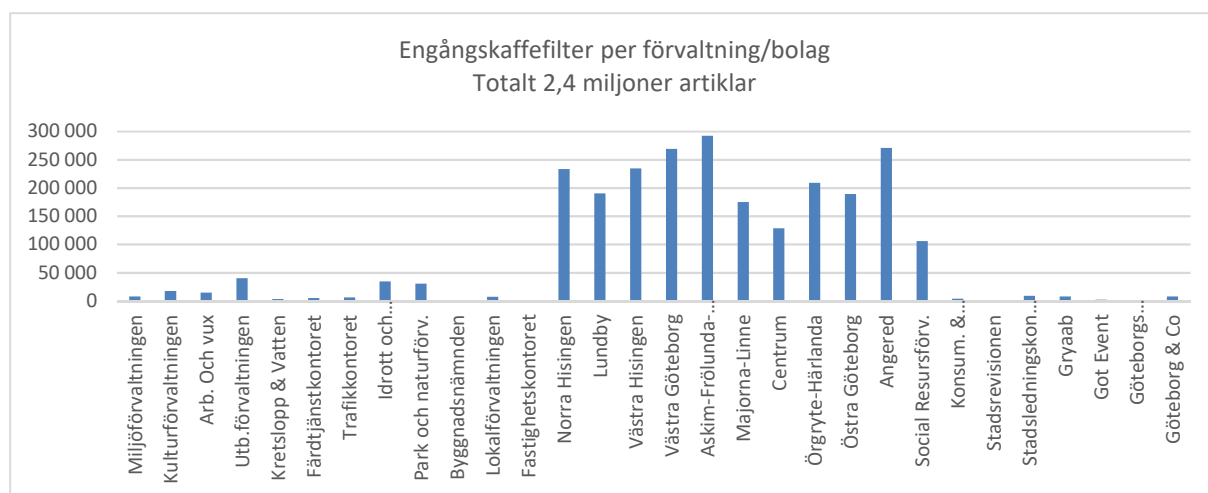

Figur 26. Mängden inköp av sugrör per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Engångsartiklar inom kök och livsmedel

Engångskaffefilter

Göteborgs Stad köpte in 2,4 miljoner engångskaffefilter under 2017 för en total kostnad av 170 000 kr.

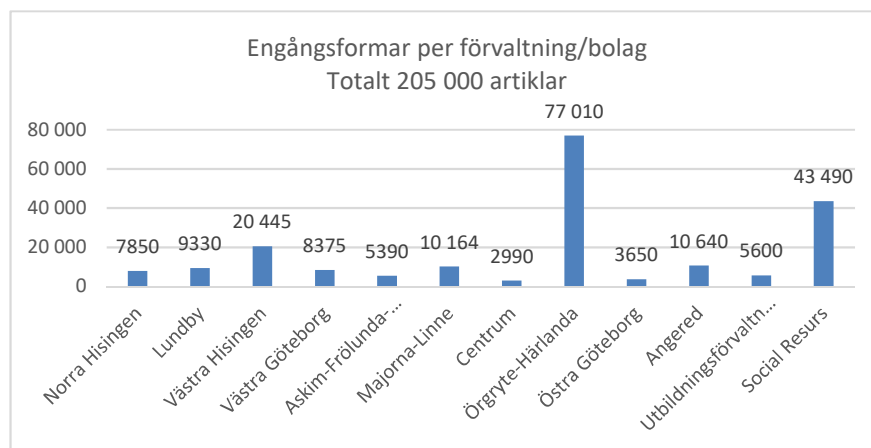

Figur 27. Mängden inköp av engångskaffefilter per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in engångsbestick via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder engångskaffefilter men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Business Region Göteborg, Stadsteatern, Regionarkivet, Störningsjouren i Göteborg AB, Grefab, Gårdstensbostäder AB, Familjebostäder, Räddningstjänsten Storgöteborg, Göteborgs Stads Parkering AB, Bostads AB Poseidon, Göteborgs Spårvägar AB, Göteborgs Egnahems AB, Liseberg AB och Försäkrings AB Göta Lejon.

Engångsformar

Göteborgs Stad köpte in 205 000 engångsformar under 2017 till en total kostnad av 420 000 kr. Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in engångsformar via Winst finns de inte med i diagrammet.

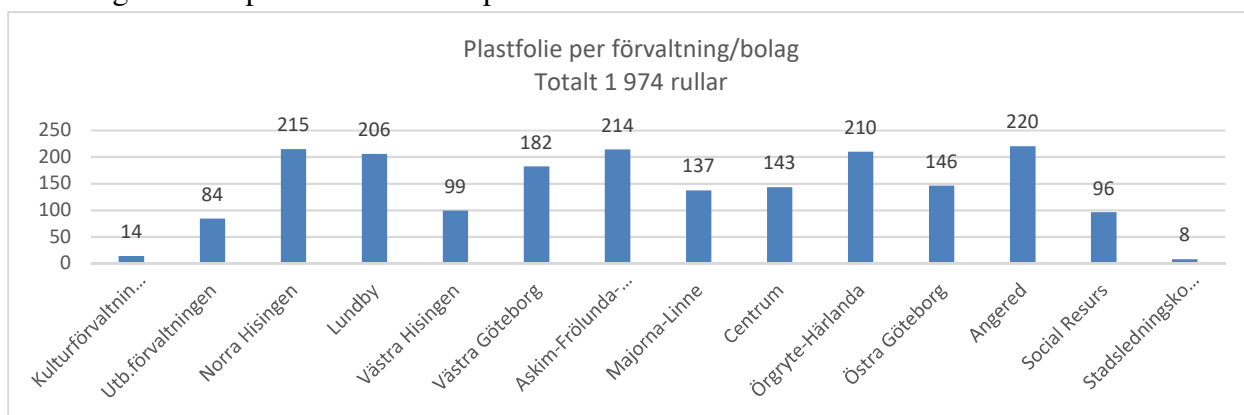

Figur 28. Mängden inköp av engångsformar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder engångsformar men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Göteborgs stadsteater, Göteborgs Stadshus AB, Konsument- och medborgarservice, Bostadsbolaget, Stadsledningskontoret, Renova AB, Göteborg & Co, Älvstranden Utveckling AB, Higab, Göteborgs Spårvägar AB och Liseberg AB.

Plastfolie

Göteborgs Stad köpte in 1 974 rullar plastfolie under 2017 för en total kostnad av 100 000 kr.

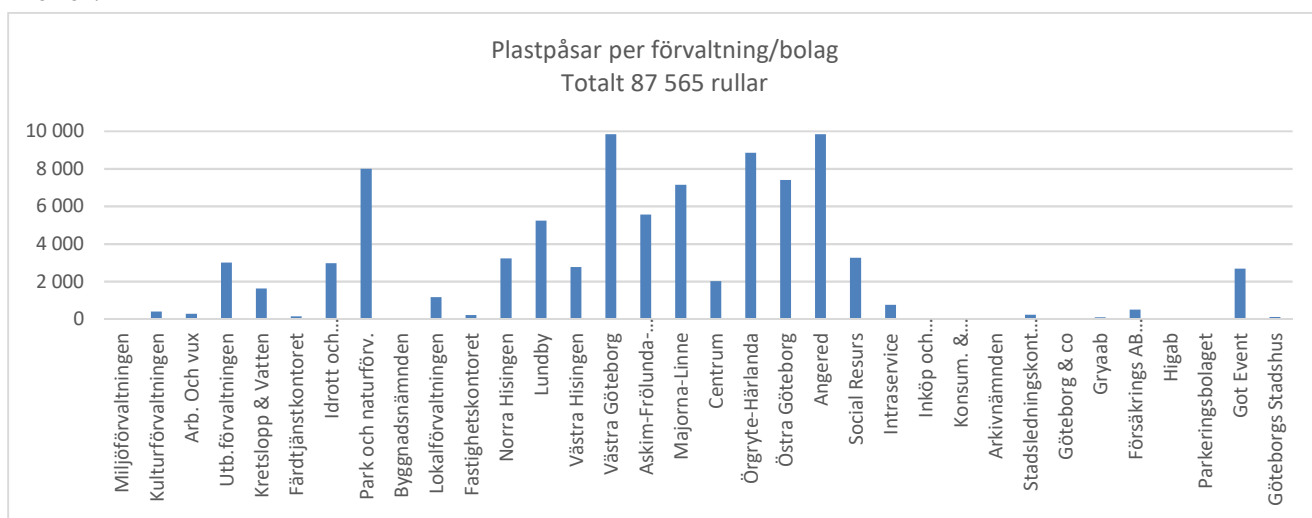

Figur 29. Mängden inköp av plastfolie per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in plastfolie via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder plastfolie men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Göteborgs stadsteater, Regionarkivet, Störningsjouren i Göteborg AB, Gryaab AB, Göteborgs Stadshus AB, Konsument- och medborgarservice, Bostadsbolaget, Räddningstjänsten Storgöteborg, Bostads AB Poseidon, Göteborgs Hamn AB, Göteborgs Spårvägar AB, Inköp och upphandling, Göteborg & Co, Lokalförvaltningen, Älvstranden Utveckling AB, Göteborgs Egnahems AB, Miljöförvaltningen, Trafikkontoret, Liseberg AB, Higab, Fastighetskontoret och Kretslopp och vatten. Social resursförvaltning samt stadsdelsförvaltningarna Lundby och Askim-Frölunda-Högsbo har köpt in plastfolie men inte besvarat enkäten.

Plastpåsar

Göteborgs Stad köpte in 87 565 rullar plastpåsar under 2017 för en total kostnad av 3 miljoner kronor.

Figur 30. Mängden inköp av plastpåsar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in plastpåsar via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i

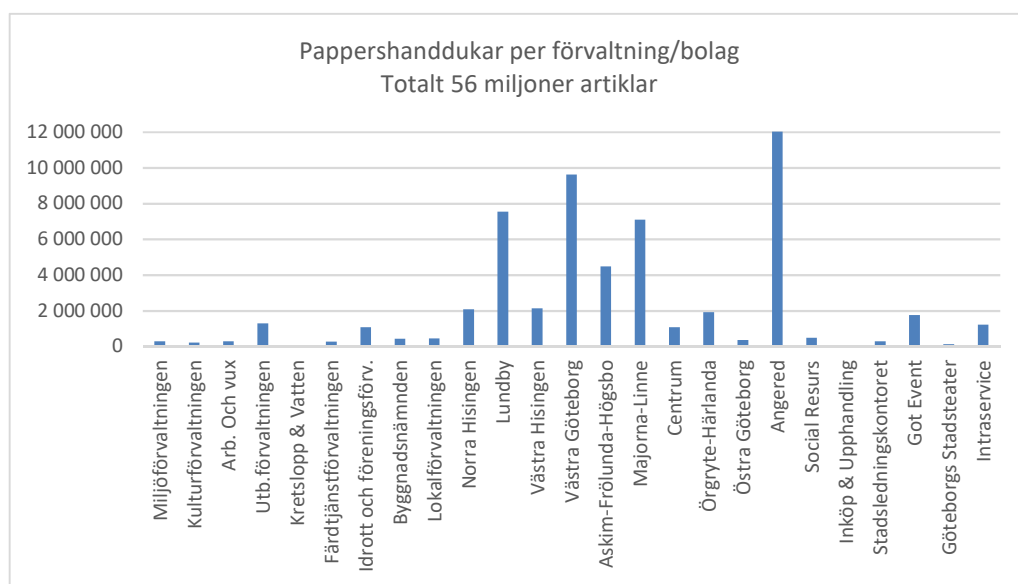
enkäten att de använder plastpåsar men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Göteborgs stadsteater, Regionarkivet, Gårdstensbostäder AB, Familjebostäder, Framtiden Byggutveckling AB, Göteborg Energi AB, Bostads AB Poseidon, Göteborgs Hamn AB, Göteborgs Spårvägar AB, Älvstranden Utveckling AB, Göteborgs Egnahems AB, Trafikkontoret och Liseberg AB

Följande aktörer har uppgett att de inte använder plastpåsar men har enligt inköpsstatistiken köpt in dessa under 2017 (de kan dock ha slutat med användningen vid tillfället då enkäten besvarades): Miljöförvaltningen, Stadsbyggnadskontoret, Fastighetskontoret, Intraservice och Göteborgs Stads Parkering AB. Social resursförvaltning och Park- och naturförvaltningen har köpt in plastpåsar men inte besvarat enkäten.

Hygienpapper

Pappershanddukar

Göteborgs Stad köpte in 56 miljoner pappershanddukar under 2017 för en total kostnad av 1,9 miljoner kronor.

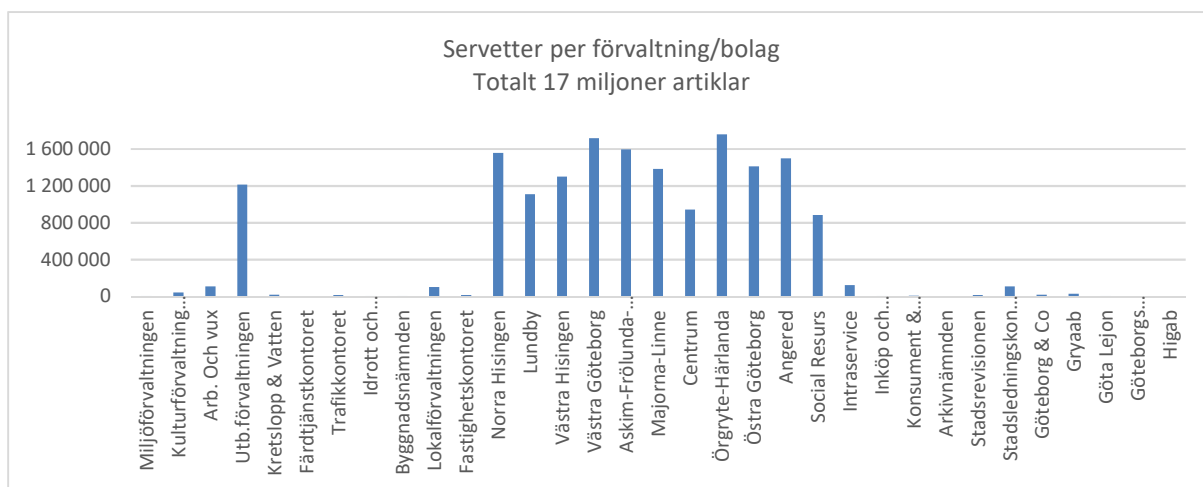

Figur 31. Mängden inköp av pappershanddukar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in pappershanddukar via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder pappershanddukar men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Business Region Göteborg, Regionarkivet, Störningsjouren i Göteborg AB, Familjebostäder, Göteborgs Stadshus AB, Framtiden Byggutveckling AB, Göteborgs Stads Leasing, Göteborg Energi AB, Konsument- och medborgarservice, Bostadsbolaget, Räddningstjänsten Storgöteborg, Göteborgs Stads Parkering AB, Bostads AB Poseidon, Göteborgs Hamn AB, Göteborgs Spårvägar AB, Renova AB, Göteborg & Co, Älvstranden Utveckling AB, Higab AB, Göteborgs Egnahems AB, Trafikkontoret, Liseberg AB, Försäkrings AB Göta Lejon, Göteborgslokaler och Fastighetskontoret.

Servetter

Göteborgs Stad köpte in 17 miljoner servetter under 2017 för en total kostnad av 1,3 miljoner kronor.

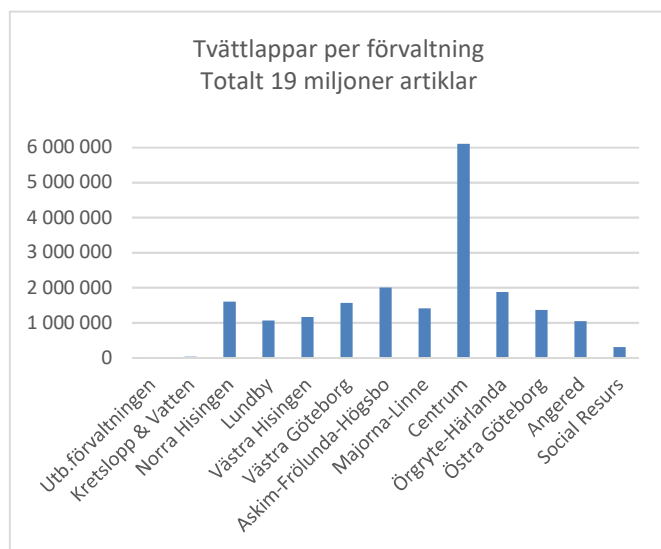

Figur 32. Mängden inköp av servetter per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in servetter via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder servetter men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Business Region Göteborg, Göteborgs stadsteater, Regionarkivet, Störningsjouren i Göteborg AB, Intraservice, Framtiden Byggutveckling AB, Bostadsbolaget, Göteborgs Stads Parkering AB, Bostads AB Poseidon, Göteborgs Hamn AB, Stadsledningskontoret, Utbildningsförvaltningen, Göteborgs Spårvägar AB, Renova AB, Inköp och upphandling stadsdelsförvaltningen Östra Göteborg, Lokalförvaltningen, Älvstranden Utveckling AB, Kulturförvaltningen, Göteborgs Egnahems AB, Liseberg AB, stadsdelsförvaltningen Norra Hisingen och Idrott- och föreningsförvaltningen.

Tvättlappar

Göteborgs Stad köpte in 19 miljoner tvättlappar under 2017 för en total kostnad av 1,8 miljoner kronor.

Figur 33. Mängden inköp av tvättlappar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in tvättlappar via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder tvättlappar men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Göteborgs Spårvägar AB och Liseberg AB.

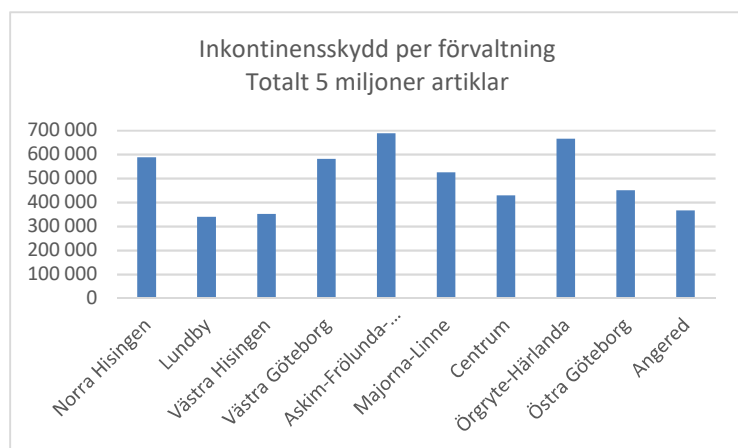
Följande aktörer har uppgett att de inte använder tvättlappar men har enligt inköpsstatistiken köpt in dessa under 2017 (de kan dock ha slutat med användningen vid tillfället då enkäten

besvarades): Kretslopp och vatten samt stadsdelsförvaltningarna Västra Göteborg, Centrum, Örgryte-Härlanda och Norra Hisingen. Social resursförvaltning samt stadsdelsförvaltningarna Lundby och Askim-Frölunda-Högsbo har köpt in pappershanddukar men inte besvarat enkäten.

Hygienprodukter och medicinska produkter

Inkontinensskydd

Göteborgs Stad köpte in 5 miljoner inkontinensskydd under 2017 för en total kostnad av 13,5 miljoner kronor.

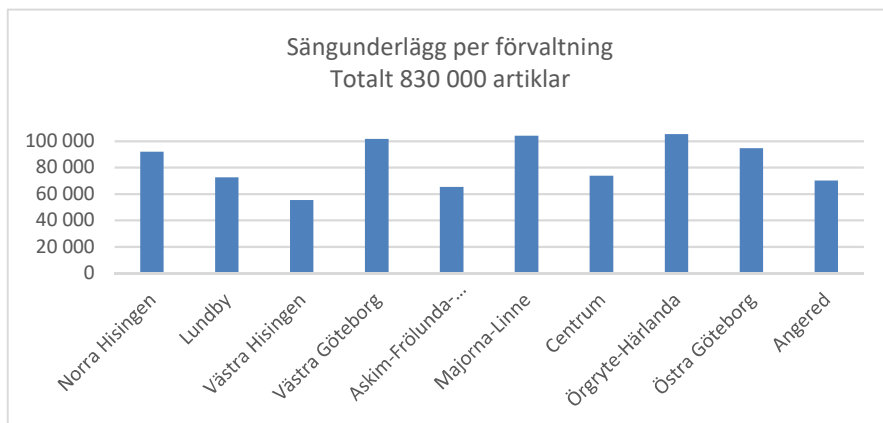
Figur 34. Mängden inköp av inkontinensskydd per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Inköpsstatistiken är tagen från VGR:s inköpssystem och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in inkontinensskydd via VGR finns de inte med i diagrammet.

Sängunderlägg

Göteborgs Stad köpte in 830 000 sängunderlägg under 2017 för en total kostnad av 2 miljoner kronor.

Inköpsstatistiken är tagen från VGR:s inköpssystem och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in sängunderlägg via VGR finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder inkontinensskydd men finns inte med i inköpsstatistiken från VGR: Utbildningsförvaltningen.

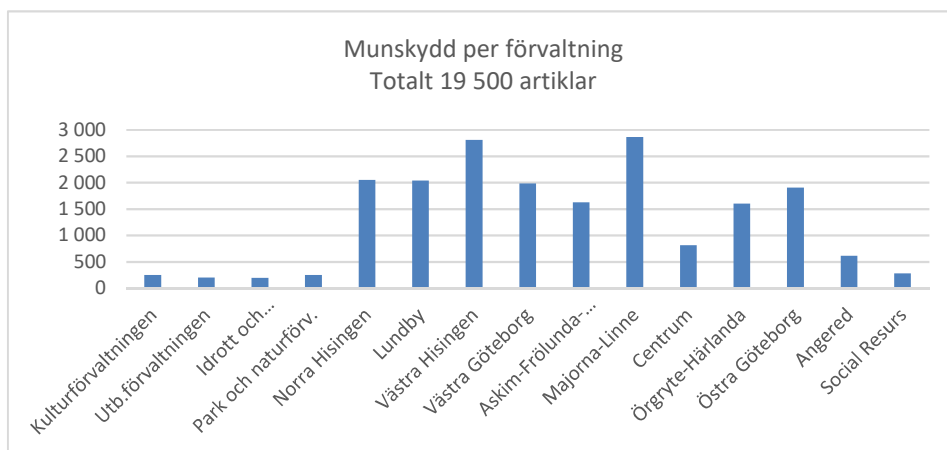

Figur 35. Mängden inköp av sängunderlägg per förvaltning samt total mängd för hela staden

Munskydd

Göteborgs Stad köpte in 19 500 munskydd under 2017 för en total kostnad av 30 000 kronor.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in munskydd via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder munskydd men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Renova AB och Liseberg AB.

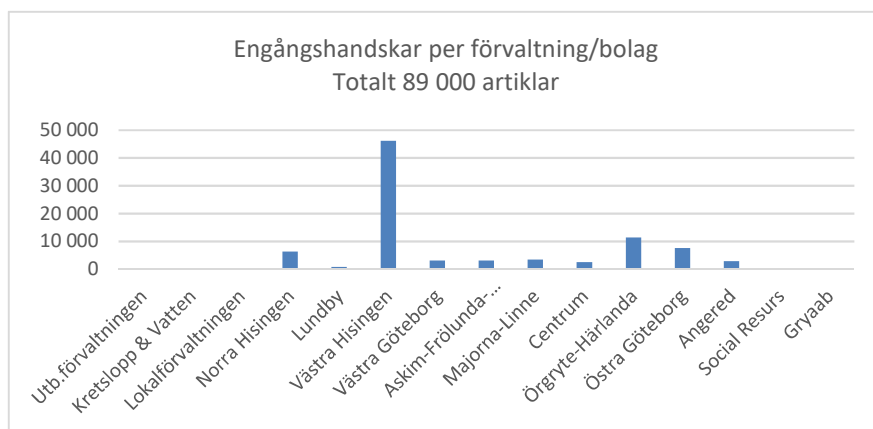

Figur 36. Mängden inköp av munskydd per förvaltning samt total mängd för hela staden 2017.

Engångshandskar

Göteborgs Stad köpte in 89 000 handskar under 2017 för en total kostnad av 18 500 kronor.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in handskar via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder handskar men finns inte med i

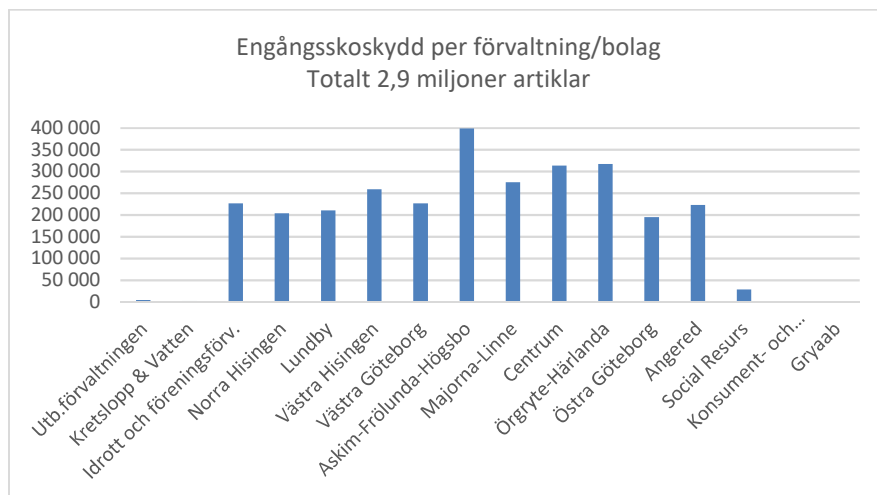
Figur 37. Mängden inköp av engångshandskar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

inköpsstatistiken från Winst: Göteborgs stadsteater, Gårdstensbostäder AB, Bostadsbolaget, Räddningstjänsten Storgöteborg, Stadsledningskontoret, Göteborgs Spårvägar AB, Renova AB, Kulturförvaltningen, Miljöförvaltningen, Liseberg AB, Stadsbyggnadskontoret, Idrotts- och föreningsförvaltningen.

Skyddskläder

Engångsskoskydd

Göteborgs Stad köpte in 2,9 miljoner skoskydd under 2017 för en total kostnad av 500 000 kronor.

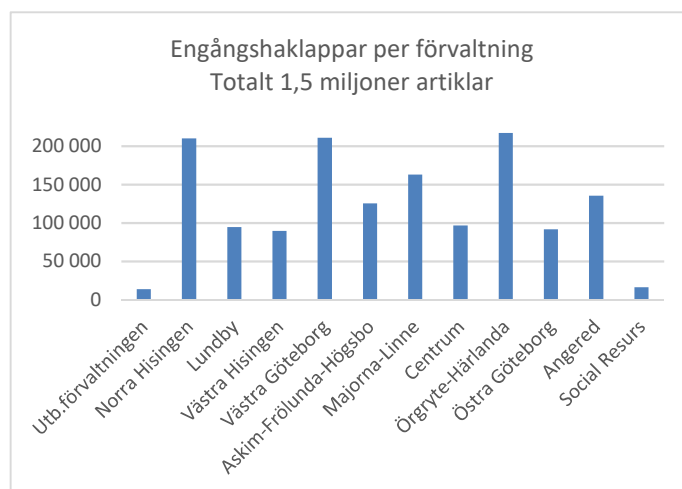
Figur 38. Mängden inköp av engångsskoskydd per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in skoskydd via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder skoskydd men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Göteborg Energi AB, Bostadsbolaget, Räddningstjänsten Storgöteborg, Göteborgs Hamn AB, Stadsledningskontoret, Miljöförvaltningen och Liseberg AB.

Engångshaklappar

Göteborgs Stad köpte in 1,5 miljoner haklappar under 2017 för en total kostnad av 430 000 kronor.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in haklappar via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder haklappar men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst: Liseberg AB.

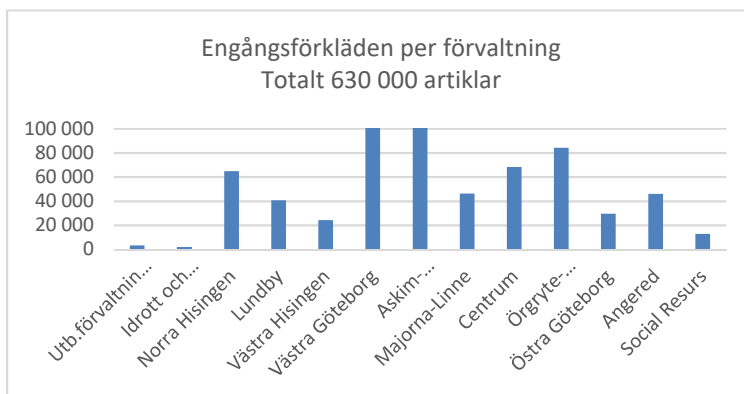

Figur 39. Mängden inköp av engångshaklappar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Engångsförkläden

Göteborgs Stad köpte in 630 000 förkläden under 2017 för en total kostnad av 280 000 kronor.

Figur 40 (till höger). Mängden inköp av engångsförkläden per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

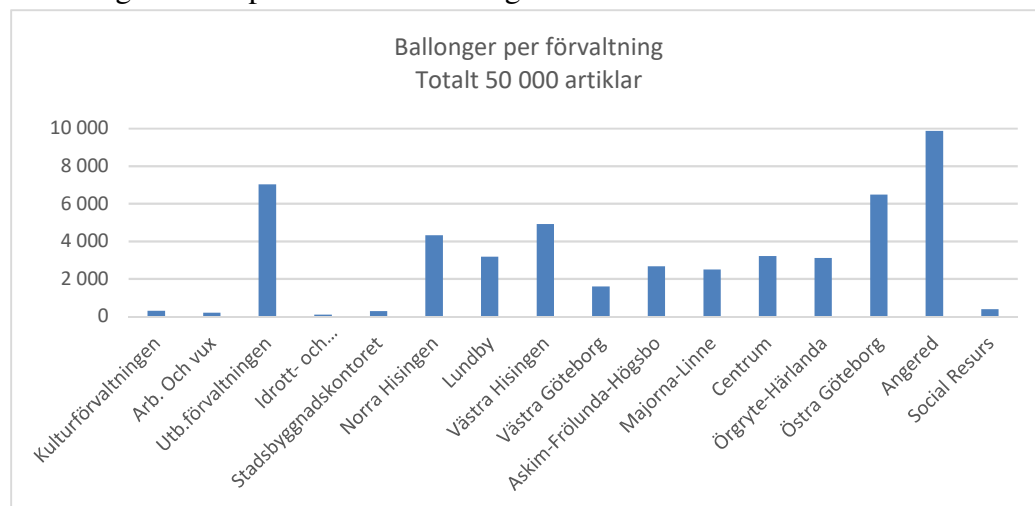

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in förkläden via Winst finns de inte med i diagrammet.

Övriga engångsartiklar

Ballonger

Göteborgs Stad köpte in 50 000 ballonger under 2017 för en total kostnad av 24 500 kronor.

Figur 41. Mängden inköp av ballonger per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in ballonger via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder ballonger men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst:

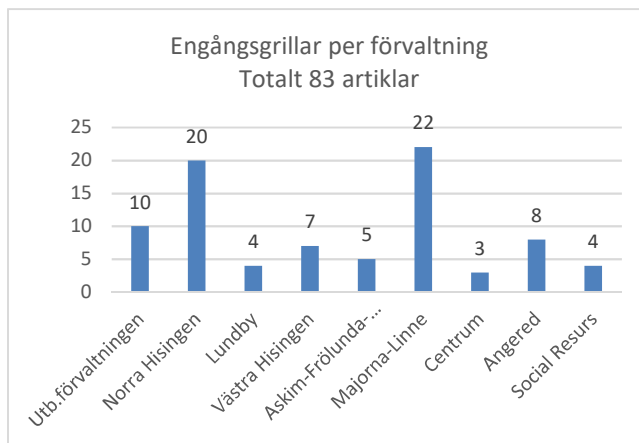
Konsument- och medborgarservice, Bostadsbolaget, Bostads AB Poseidon, Renova AB Göteborg & Co, Higab AB, Göteborgs Egnahems AB och Liseberg AB.

Engångsgrill

Göteborgs Stad köpte in 83 engångsgrillar under 2017 för en total kostnad av 1 900 kronor.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in engångsgrillar via Winst finns de inte med i diagrammet. Följande aktörer har uppgett i enkäten att de använder engångsgrillar men finns inte med i inköpsstatistiken från Winst:

Stadsdelsförvaltningarna Västra Göteborg och Östra Göteborg.

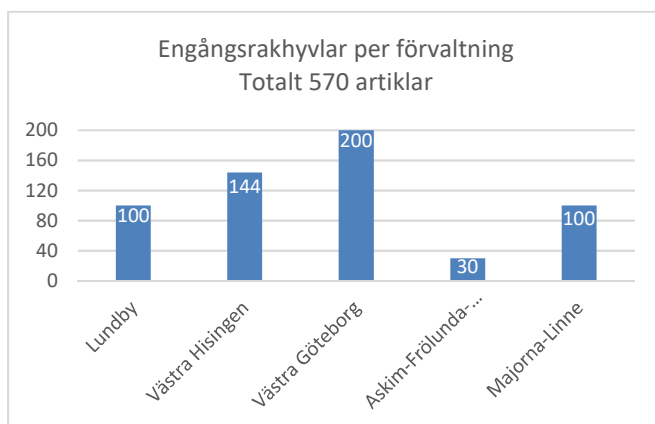
Figur 42. Mängden inköp av engångsgrillar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Följande aktörer har uppgett att de inte använder engångsgrillar men har enligt inköpsstatistiken köpt in dessa under 2017 (de kan dock ha slutat med användningen vid tillfället då enkäten besvarades): stadsdelsförvaltningarna Centrum, Västra Hisingen och Norra Hisingen. Social resursförvaltning och stadsdelsförvaltningarna Lundby och Askim-Frölunda-Högsbo har köpt in haklappar men inte besvarat enkäten.

Engångsrakhyvlar

Göteborgs Stad köpte in 570 engångsrakhyvlar under 2017 för en total kostnad av 980 kronor.

Inköpsstatistiken är tagen från inköpssystemet Winst och i de fall förvaltningar och bolag inte köpt in engångsrakhyvlar via Winst finns de inte med i diagrammet.

Figur 43. Mängden inköp av engångsrakhyvlar per förvaltning och bolag samt total mängd för hela staden 2017.

Toner utan refillpatroner

Enligt enkätundersökningen används

toner utan refillpatroner av 22 stycken förvaltningar och bolag, nämligen: Störningsjouren i Göteborg AB, Intraservice, Familjebostäder, Konsument- och medborgarservice, Bostadsbolaget, Göteborgs Stads Parkering AB, Bostads AB Poseidon, Utbildningsförvaltningen, Göteborgs Spårvägar AB, Renova AB, Inköp och upphandling, Göteborg & Co, Lokalförvaltningen, Kulturförvaltningen, Liseberg AB, Försäkrings AB Göta Lejon, Fastighetskontoret, Stadsbyggnadskontoret samt stadsdelsförvaltningarna Majorna-Linné, Västra Hisingen, Norra Hisingen och Angered.

Tvål och rengöringsmedel utan refill

Enligt enkätundersökningen används tvål och rengöringsmedel utan refill av 24 stycken förvaltningar och bolag, nämligen: Business Region Göteborg, Grefab, Intraservice, Familjebostäder, Konsument- och medborgarservice, Bostadsbolaget, Göteborgs Stads Parkering AB, Bostads AB Poseidon, Utbildningsförvaltningen, Göteborgs Spårvägar AB, Renova AB, Inköp och upphandling, Göteborg & Co, Lokalförvaltningen, Liseberg AB, Försäkrings AB Göta Lejon, Göteborgslokaler, Stadsbyggnadskontoret, Fastighetskontoret samt stadsdelsförvaltningarna Majorna-Linné, Östra Göteborg, Västra Hisingen, Norra Hisingen och Angered.

Engångspallar

Enligt enkätundersökningen används engångspallar av 9 stycken förvaltningar och bolag, nämligen: Bostadsbolaget, Utbildningsförvaltningen, Göteborg & Co, Liseberg AB samt stadsdelsförvaltningarna Majorna-Linné, Västra Göteborg, Östra Göteborg, Västra Hisingen och Angered.

Bilaga 2 Mängd, kostnad och klimatpåverkan

Inköpta engångsartiklar i Göteborgs Stad 2017	Antal artiklar
Pappershanddukar	56 641 772
Tvättlappar	19 531 919
Servetter	17 014 914
Inkontinensskydd	5 025 787
Skoskydd	2 885 700
Kaffefilter	2 493 030
Haklappar	1 465 201
Plastmuggar	1 107 331
Tallrikar	1 027 180
Hygienunderlägg	831 160
Bestick	664 113
Förkläden	628 090
Pappersmuggar	573 905
Medicinbägare	277 720
Urinpåsar	217 544
Formar	206 344
Sugrör	177 815
Torkpapper	126 047
Kateter	118 956
Engångshandskar	103 830
Plastlock	98 447
Plastpåsar/plastsäckar	87 082
Flask- och burkvatten	72 378
Skålar och bägare	71 206
Ballonger	50 229
Munskydd	19 461
Fatpapper	9 500
Pincetter	8 300
Spritspåsar	4 050
Engångsglas	3 290
Uppläggningsfat	2 914
Plastfolie	1977
Sprutor	1 640
Aluminiumfolie	1510
Engångsrakhyvlar	574
Engångsgrillar	83
Summa	111 550 999

Engångsprodukt	Klimatpåverkan 2017 (kg CO _{2e})
Inkontinensskydd	296521
Plastpåsar/plastsäckar	149346
Hygienunderlägg	120144
Flask- och burkvatten	74477
Urinpåsar	61186
Skoskydd	59388
Haklappar	35179
Bestick	29613
Förkläden	28007
Plastmuggar	22789
Pappershanddukar	19258
Torkpapper	15000
Servetter	14463
Aluminiumfolie	8879
Tvättlappar	6641
Plastlock	5403
Kateter	5304
Skålar och bägare	4885
Engångshandskar	3205
Medicinbägare	1905
Tallrikar	1746
Plastfolie	1722
Formar	1416
Uppläggningsfat	1199
Spritspåsar	1097
Pappersmuggar	781
Sugrör	610
Kaffefilter	424
Ballonger	345
Engångsgrillar	279
Munskydd	267
Sprutor	231
Pincetter	199
Engångsglas	181
Engångsrakhyvlar	16
Fatpapper	3
Summa	972109

Engångsprodukt	Kostnad 2017 (kr)
Inkontinensskydd	13 512 792
Torkpapper	6 644 945
Plastpåsar/plastsäckar	2 972 827
Pappershanddukar	1 886 269
Tvättlappar	1 880 156
Hygienunderlägg	1 857 770
Servetter	1 297 355
Kateter	1 249 552
Urinpåsar	1 040 380
Skoskydd	517 962
Haklappar	429 710
Formar	423 033
Flask- och burkvatten	386 184
Tallrikar	356 569
Plastmuggar	290 169
Förkläden	277 761
Bestick	208 742
Kaffefilter	167 631
Aluminiumfolie	159 154
Plastfolie	105 221
Medicinbägare	77 570
Plastlock	56 736
Pappersmuggar	36 695
Engångshandskar	28 583
Munskydd	28 147
Ballonger	24 583
Skålar och bägare	22 388
Sugrör	16 432
Uppläggningsfat	15 015
Spritspåsar	8 947
Engångsglas	8 004
Sprutor	7 957
Pincetter	3 083
Fatpapper	2 694
Engångsgrillar	1 912
Engångsrakhyvlar	976
Summa	36 003 904

Bilaga 3 Enkätfrågor

1.

Bakgrundsinformation

Namn

Bolag/förvaltning

Titel/arbetsroll

2.

Använder ni inköpssystemet Winst för beställning?

Ja

Nej

Annat inköpssystem, nämligen:

3.

Vilka av följande engångsartiklar används i din förvaltning/ditt bolag? Kategori: Engångsartiklar för servering

Engångsmuggar (plast eller papper)

Engångstallrikar (plast eller papper)

Engångsbestick (plast eller trä)

Serveringsfat (plast eller papper)

Sugrör

Vi använder inte engångsartiklar för servering

Andra engångsartiklar för servering, nämligen:

4.

Skulle ni kunna sluta att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall vilka artiklar och hur.

Svar i en fritextruta

5.

Har ni redan slutat att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall hur ni gjorde.

Svar i en fritextruta

6.

Vilka av följande engångsartiklar används i din förvaltning/ditt bolag? Kategori: Kök och livsmedel

Plastfolie

Plastpåsar

Frysförpackningar

Ispåsar

Engångskaffefilter

Bakplåtspapper

Engångsbakformar

Take-awayförpackning (dvs att personal, brukare eller andra tar med take-awayförpackningar till verksamheten och lämnar dem där)

Engångsförpackningar för portionsmat (t ex Cook´n chill)

Engångsförpackningar/engångsmaterial vid catering (t ex plastfolie runt smörgåsar)

Vi använder inte engångsartiklar i kategorin kök och livsmedel

Andra engångsartiklar i kategorin kök & livsmedel, nämligen:

7.

Skulle ni kunna sluta att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall vilka artiklar och hur.

Svar i en fritextruta

8.

Har ni redan slutat att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall hur ni gjorde.

Svar i en fritextruta

9.

Vilka av följande engångsartiklar används i din förvaltning/ditt bolag? Kategori: Hygienpapper

Engångstvättlappar

Pappersservetter

Hushållspapper

Pappershanddukar

Vi använder inte engångsartiklar i kategorin hygienpapper

Andra engångsartiklar i kategorin hygienpapper, nämligen:

10.

Skulle ni kunna sluta att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall vilka artiklar och hur.

Svar i en fritextruta

11.

Har ni redan slutat att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall hur ni gjorde.

Svar i en fritextruta

12.

Vilka av följande engångsartiklar används i din förvaltning/ditt bolag? Kategori: Hygienprodukter och medicinska produkter

Engångshandskar

Sängunderlägg

Inkontinensskydd

Munskydd

Skötbordsöverdrag

Vi använder inte engångsartiklar i kategorin hygienprodukter och medicinska produkter

Andra engångsartiklar i kategorin hygienprodukter och medicinska produkter, nämligen:

13.

Skulle ni kunna sluta att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall vilka artiklar och hur.

Svar i en fritextruta

14.

Har ni redan slutat att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall hur ni gjorde.

Svar i en fritextruta

15.

Vilka av följande artiklar används i din förvaltning/ditt bolag? Kategori: Skyddskläder

Engångsförkläden

Engångshaklappar

Engångsskoskydd

Vi använder inte engångsartiklar i kategorin skyddskläder

Andra engångsartiklar i kategorin skyddskläder, nämligen:

16.

Skulle ni kunna sluta att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall vilka artiklar och hur.

Svar i en fritextruta

17.

Har ni redan slutat att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall hur ni gjorde.

Svar i en fritextruta

18.

Vilka av följande engångsartiklar används i din förvaltning/ditt bolag? Kategori: Engångsförpackningar som kan ersättas med flergångsförpackningar, refillsystem eller andra alternativ (t ex kranvatten istället för flaskvatten, kolsyremaskin istället för kolsyrat vatten på flaska).

Förklaring: Till engångsartiklar räknar vi i denna utredning även engångsförpackningar som kan ersättas med flergångsförpackningar, refillsystem eller andra alternativ.

Buteljerat vatten (PET-flaskor, aluminiumburkar, glasflaskor)

Toner utan refillpatroner

Tvål och rengöringsmedel utan refillbehållare

Engångslådor för frukt, grönt, bröd etc (kan ersättas med returbackar)

Engångspallar (kan ersättas med returpallar)

Läsk och annan dryck i engångsförpackning (som kan ersättas med returback för glasflaskor eller genom maskin)

Vi använder inte engångsartiklar i kategorin engångsförpackningar som kan ersättas med flergångsförpackningar

Andra engångsartiklar i denna kategori, nämligen:

19.

Skulle ni kunna sluta att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall vilka artiklar och hur.

Svar i en fritextruta

20.

Har ni redan slutat att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall hur ni gjorde.

Svar i en fritextruta

21.

Vilka av följande artiklar används i din förvaltning/ditt bolag? Kategori: Övrigt

Engångskamera

Engångsgrill

Engångständare

Ballonger

Pappersprodukter som kan ersättas med andra alternativ (skrivarpapper, pappersfakturor, post-it-lappar, tidningar, reklam)

Icke laddningsbara batterier

Pennor utan refillpatroner

Plastpåsar

Vi använder inte engångsartiklar i kategorin övrigt

Har vi missat något? Skriv i så fall ner det här:

22.

Skulle ni kunna sluta att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall vilka artiklar och hur.

Svar i en fritextruta

23.

Har ni redan slutat att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall hur ni gjorde.

Svar i en fritextruta

24.

Använder din förvaltning/ditt bolag verksamhetsspecifika engångsartiklar? Ange i så fall vilka verksamhetsspecifika engångsartiklar.

Förklaring: Det vanliga är kanske att vi tänker på engångsmuggar och dylikt när vi pratar om engångsartiklar, med det kan också röra sig om väldigt specialiserade produkter som används i olika typer av kärnverksamheter.

Nej

Ja

Ange vilka verksamhetsspecifika engångsartiklar ni använder här:

25.

Skulle ni kunna sluta att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall vilka artiklar och hur.

Svar i en fritextruta

26.

Har ni redan slutat att använda några av ovanstående engångsartiklar? Ange i så fall hur ni gjorde.

Svar i en fritextruta

27.

Ställer ni krav på era leverantörer av varor och tjänster (t ex hotell, konsulttjänster, byggentreprenader) om att minska användningen av engångsprodukter?

Nej

Ja

Om ja, ange vilka krav ni ställer här:

28.

På vilka sätt skapar ni eller kan ni skapa förutsättningar för göteborgaren att minska sin användning av engångsartiklar?

Förklaring: Göteborgaren möter stadens verksamheter i många olika roller; som brukare och elever i äldreomsorg, förskola och skola, som kund, som hyresgäst, på gator och i parker, i kollektivtrafiken, som besökare på kulturinstitutioner och -evenemang, vid idrottsutövning och -evenemang, vid myndighetsutövning, som mottagare av information etc.

Svar i en fritextruta

29.

Har ni några förslag på åtgärder att ta med i åtgärdsplanen för att minska stadens användning av engångsartiklar? Åtgärder kan rikta sig till en specifik verksamhet eller vara generell för alla.

Svar i en fritextruta